

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

BEDÖMNINGSGUIDE 2015

Grundläggande yrkesutbildning
Fristående examina

3. revirerad upplaga (nätpublikation)

© Utbildningsstyrelsen

Guider och handböcker 2015:6

ISBN 978-952-13-6177-7 (pdf)

ISSN-L 1798-906X

ISSN 1798-9078 (online)

Ombrytning: Grano Oy

www.oph.fi/publikationer

INNEHÅLL

Till läsaren	5
Inledning	6
A GRUNDLÄGGANDE YRKESUTBILDNING	9
A1 Planering av bedömningen	9
A2 Information om bedömningen	15
A3 Identifiering och erkännande av kunnande	17
A3.1 Identifiering av kunnande	17
A3.2 Erkännande av kunnande	18
A3.3 Den studerandes personliga studieplan	38
A4 Bedömning av inläringen	41
A5 Bedömning av kunnandet	45
A5.1 Föremål för bedömning och bedömningskriterier.....	45
A5.2 Bedömning av de studerandes kunnande	48
A6 Beslut om bedömningen av kunnandet	54
A7 Förvaring av bedömningsmaterial	58
A7.1 Bedömningsmaterialets offentlighet	58
A7.2 Förvaring av bedömningsmaterial	59
A8 Omtagning av påvisande av kunnande och höjning av vitsord	62
A9 Omprövning av bedömning av kunnande	64
A10 Betyg	65
A10.1 Bilagor till betygen	66
A10.2 Betygsmodeller	66
A11 Bedömning inom specialundervisningen	67
A12 Bedömning inom handledande utbildning	74
A13 Bedömning av invandrarstuderande och studerande som talar främmande språk	77
B FRISTÅENDE EXAMINA	82
B1 Planering av bedömningen	82
B2 Information om bedömningen	87
B3 Identifiering och erkännande av kunnande	89
B3.1 Personlig tillämpning i de fristående examina.....	91
B3.2 Personligt studieprogram inom läroavtalsutbildningen	92

B4	Bedömning av inläringen i utbildning som förbereder för fristående examen.....	94
B4.1	Bedömning av inläringen i utbildning som förbereder för fristående examen	94
B4.2	Bedömning av inläringen i läroavtalsutbildning.....	95
B5	Bedömning av kunnandet.....	96
B5.1	Föremål för bedömning och bedömningskriterier	96
B5.2	Bedömning av kunnandet i de fristående examina.....	96
B6	Beslut om bedömningen	101
B6.1	Beslut om bedömningen i fristående examina	101
B6.2	Beslut om bedömningen i läroavtalsutbildningen.....	103
B7	Förvaring av bedömningsmaterial	104
B7.1	Bedömningsmaterialets offentlighet	104
B7.2	Förvaring av bedömningsmaterial	105
B8	Omtagning av bedömning i fristående examina	107
B9	Omprovning av bedömning av kunnande i de fristående examina.....	108
B10	Betyg.....	109
B10.1	Betyg inom fristående examina	109
B10.2	Yrkesbevis.....	109
B10.3	Diplom	109
B10.4	Tillägg till examensbetyg och betyg avsedda för internationellt bruk.....	110
B11	Bedömning i fristående examina av kunnande hos personer som behöver särskilt stöd	111
B12	Invandrare som examinander i de fristående examina.....	115
B13	Begrepp som används i guiden.....	118
BILAGOR.....		128
Bilaga 1.	Identifiering och erkännande av kunnande i grundläggande yrkesutbildning och fristående examina	128
Bilaga 2.	Bedömning av inläringen/förberedande utbildningen och kunnandet samt beslut angående bedömningar i grundläggande yrkesutbildning och fristående examina	131
Bilaga 3.	Nyckelkompetenser för livslångt lärande.....	134
Bilaga 4.	Krav på yrkesskicklighet, föremål för bedömning och allmänna bedömningskriterier inom den grundläggande yrkesutbildningen.....	136
Bilaga 5.	Krav på språkkunskaper inom servicebranschen.....	140

Till läsaren

Denna bedömningsguide riktar sig till anordnare av yrkesutbildning, arrangörer av fristående examina, representanter för arbetslivet, examenskommissioner samt studerande och examinander. Vi hoppas att guiden underlättar planeringen och genomförandet av bedömningen i de yrkesinriktade grundexamina samt i yrkes- och specialyrkesexamina. Guiden ger också examenskommissionerna information om bedömningen och utgör därmed ett stöd i deras arbete.

Inom den grundläggande yrkesutbildningen regleras bedömningen av studerande av lagen (L 630/1998, 787/2014 och 246/2015) och statsrådets (SRF 811/1998, ändring 799/2014 och 329/2015) om grundläggande yrkesutbildning samt av Utbildningsstyrelsens föreskrifter om grunderna för de yrkesinriktade grundexamina. I systemet med fristående examina regleras bedömningen av examensprestationer av lagen (L 631/1998, 788/2014) och förordningen (F 812/1998, 800/2014) om yrkesinriktad vuxenutbildning och av Utbildningsstyrelsens föreskrifter om grunderna för de fristående examina och de yrkesinriktade grundexamina samt anvisningar och föreskrifter om betyg.

Bedömningsguiden består av två delar: grundläggande yrkesutbildning (del A) och fristående examina (del B). Läroavtalsutbildningen behandlas i del B. Guiden är uppbyggd enligt bedömningsprocessen: först behandlas planering och information om bedömningen och därefter identifiering och erkännande av kunnande, bedömning av inläringen och kunnandet, beslut om bedömningen av kunnandet och utfärdande av betyg. Inom den grundläggande yrkesutbildningen används parallellt med begreppet krav på yrkesskicklighet även begreppet mål för kunnandet när det gäller de gemensamma examensdelarna i de yrkesinriktade grundexamina. Bedömningens syfte och mål, vilka beskrivs i inledningskapitlet, gäller såväl den grundläggande yrkesutbildningen som de fristående examina.

I anslutning till behandlingen av de olika helheterna ingår ofta ställda frågor som Utbildningsstyrelsens sakkunniga har gett svar på i den dagliga informationsstyrningen. Guiden har uppdaterats med de ändringar som gjorts i lagstiftningen om yrkesutbildningen och i grunderna för examina, och inriktningen på kunnande har stärkts. När guiden utarbetades användes i tillämpliga delar texterna i bedömningsguiden från 2013 och Handbok om fristående examina.

För utarbetandet av denna uppdaterade guide ansvarade Pirkko Laurila, Merja Lahdenkauppi och Markku Kokkonen. Ett flertal sakkunniga vid verksamheten för yrkesutbildning har deltagit i arbetet. Ett varmt tack till alla.

Sirkka-Liisa Kärki
enhetschef, undervisningsråd

Seppo Hyppönen
enhetschef, undervisningsråd

Inledning

I lagen om grundläggande yrkesutbildning (L 630/1998, ändring 787/2014 och 246/2015, 24 a§) definieras bedömningen av studerande på följande sätt: Syftet med bedömningen är att handleda och uppmuntra de studerande i deras studier, utveckla deras förutsättningar att utvärdera sig själva, ge information om de studerandes kunnande samt säkerställa att kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet i examensgrunderna eller grunderna för läroplanen uppnås. Den studerandes inläring och kunnande ska bedömas mångsidigt och tillräckligt ofta under utbildningen.

Enligt lagen om yrkesinriktad vuxenutbildning (L 631/1998, 788/2014, 15 a §) ges genom bedömning av kunnandet information om examinandens kunnande samt säkerställs att kraven på yrkesskicklighet i examensgrunderna uppnås. Examinandens kunnande ska bedömas mångsidigt genom att jämföra kunnandet med det kunnande som fastställts i examensgrunderna.

Handledande och uppmuntrande bedömning

Genom bedömning kan de studerande handledas i riktning mot kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet och uppmuntras så att de gör framsteg. Den handledande och uppmuntrande bedömningen är ett samarbete som alla parter i inlärningsprocessen kan delta i: den studerande, lärarna, arbetsplatshandledaren och andra studerande. Bedömningen innebär kontinuerlig interaktion mellan de olika parterna, där man lyssnar på andras åsikter och diskuterar dem i förlitan på att alla strävar efter att främja de studerandes lärande. I den handledande och uppmuntrande bedömningen beaktas den studerandes individuella behov, bland annat när det gäller inlärningsmålen, själva inläringen och inlärningsmetoderna. Handledande och uppmuntrande bedömning tillämpas under inläringen såväl inom den grundläggande yrkesutbildningen som i utbildningen som förbereder för en fristående examen.

Kriteriebaserad bedömning

Den studerandes kunnande inom den grundläggande yrkesutbildningen och i de fristående examina, bedöms alltid i relation till kraven på yrkesskicklighet och bedömningskriterierna i examensgrunderna. Alla som deltar i bedömningen ska vara insatta i dessa. Vid kriteriebaserad bedömning jämförs kunnandet inte med andra studerandes eller examinanders kunnande (se kapitlen A5 och B5). Vid revideringen av examensgrunderna var målsättningen såväl i grundexamina som i yrkes- och specialyrkesexamina att utveckla den kriteriebaserade bedömningen. I fråga om grunderna för grundexamina betydde detta att bedömningskriterier

fastställdes på tre olika nivåer av kunnande och i yrkes- och specialyrkesexamina att kriterier fastställdes för godkänd nivå. I den kriteriebaserade bedömningen anger kraven på yrkesskicklighet i de yrkesinriktade examensdelarna och målen för kunnandet i de gemensamma examensdelarnas delområden vad den studerande eller examinanden ska kunna, medan bedömningskriterierna anger på vilken nivå kunnandet ska vara, och detta gäller alla yrkesinriktade examina.

Bedömning som utvecklar självvärderingen

I all bedömning ges den studerande eller examinanden respons på sin prestation, det vill säga den genomförda bedömningen beskrivs i form av respons. Responsen är viktig för att den studerande eller examinanden ska utveckla sin förmåga till självvärdering. Responsen inverkar på den studerandes uppfattning om sig själv som studerande eller examinand. Responsen ska innehålla en konkret analys av den studerandes kunnande, så att den studerande lär sig iaktta och blir medveten om sitt lärande och agerande i förhållande till kraven på yrkesskicklighet i de yrkesinriktade examensdelarna, målen för kunnandet i de gemensamma examensdelarnas delområden (inom den grundläggande yrkesutbildningen) och bedömningskriterierna. "Det gick helt bra" räcker inte som respons, utan de studerande måste få veta vad de redan kan och ännu måste lära sig. Arbetet bör struktureras så att den studerande kan observera sitt kunnande och sitt arbete. I strukturen ska det tydligt och klart framgå hur arbetet ska utföras, vilka detaljer bedömarna ska fästa vikt vid och vad föremålen för bedömning och bedömningskriterierna innebär i praktiken.

Läraren kan genom sitt agerande öka de studerandes självstyrning och på så vis inverka på utvecklingen av de studerandes självvärdering. De studerandes självstyrning utvecklas successivt. Först kan de vara mycket beroende av vad läraren gör och behöva mycket respons för att kunna utföra självvärderingen. I takt med att de studerande med hjälp av respons, bedömning och motivering handleds i att ta ansvar för sitt lärande, ökar deras förmåga att studera självständigt. Så småningom förändras lärarens och de studerandes förhållande visavi självvärderingen så att läraren eller arbetsplatshandledaren intar rollen som motiverande handledare.

Användning av bedömningen av kunnandet hos studerande eller examinander för kvalitetsutveckling

Bedömningarna av kunnandet *producerar information om kunnandet och kunnandets nivå hos de studerande eller examinanderna*. För att utveckla sin verksamhet samlar utbildningsanordnarna och examensarrangörerna systematiskt in information om sina resultat. Till de resultat som följs hör bland annat den bedömningsinformation som erhålls via yrkesproven, via annan bedömning

av kunnande samt via examenstillfällena när det gäller de fristående examina. Utifrån denna information bör man utveckla förvärvandet av kunnande, undervisningsmetoderna och inlärningsmiljöerna så att de studerandes kunnande motsvarar kraven på yrkesskicklighet i de yrkesinriktade examensdelarna och målen för kunnandet i de gemensamma examensdelarnas delområden (inom den grundläggande yrkesutbildningen), och därigenom säkra kvaliteten på kunnandet.

När planen för bedömning utarbetas ska man beakta att alla anordnare av yrkesutbildning före utgången av 2015 ska ha ett fungerande system som stöder kvalitetsledningen och ständig förbättring av kvaliteten.

Examensarrangörerna har tillgång till responssystemet AIPAL, som är en viktig informationskälla när kvaliteten på examensverksamheten följs upp och systemet med fristående examina utvecklas. De examensarrangörer som har ett giltigt avtal om att ordna fristående examina kan använda AIPAL för att samla in respons av examinanderna. Responsen är till hjälp när systemet med fristående examina utvecklas. I AIPAL-systemet är det möjligt för examensarrangörerna att ställa egna frågor.

A GRUNDLÄGGANDE YRKESUTBILDNING

A1 Planering av bedömningen

När bedömning planeras utgår man alltid från kraven på yrkesskicklighet, målen för kunnandet, föremålen för bedömning och bedömningskriterierna i grunderna för grundexamen. Vid planering av bedömningen ska man i likhet med planering av annan verksamhet beakta verksamhetens kvalitet och utvecklingen av den. För att utveckla kvaliteten tar man reda på hur tidigare bedömningsmetoder har lämpat sig för bedömningen av om de studerande uppnått kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet i grunderna för grundexamen och vilken respons de studerande och arbetsplatserna har gett.

Enligt lagen (L 630/1998, ändringar 787/2014 och 246/2015, 25 §) *utarbetar utbildningsanordnaren en plan för genomförandet av bedömningen av kunnandet och för de metoder som används vid bedömningen av kunnandet*. Enligt samma lag har det organ som svarar för planeringen och genomförandet av yrkesproven till uppgift att godkänna planerna för genomförande och bedömning av yrkesproven.

Statsrådets förordning om grundläggande yrkesutbildning (ändringar 799/2014 och 329/2015, 3 §) föreskriver om innehållet i utbildningsanordnarens läroplan. Enligt förordningen ska utbildningsanordnaren i sin läroplan besluta om *de allmänna principerna för bedömningen av studerande* och i den examensspecifika delen av läroplanen ska det ingå *en plan för genomförandet av bedömningen av de studerandes kunnande*. De allmänna principerna för bedömningen av studerande ingår i lagen och förordningen om grundläggande yrkesutbildning. Dessutom ska man när planer för bedömningen utarbetas beakta bestämmelserna om *information* om utbildningen (L 630/1998, 787/2014, 14 a §) och om utbildningsanordnarens skyldighet att samarbeta med arbetslivet och andra utbildningsanordnare (L 630/1998, 6 och 10 §).

I den gemensamma delen av utbildningsanordnarens läroplan som innehåller de allmänna principerna för bedömningen av de studerande ska bland annat beskrivas

- hur de studerande och arbetslivet informeras om bedömningen
- hur kunnande identifieras och erkänns
- hur inläring och kunnande bedöms
- hur planerna för bedömningen görs upp i samarbete med representanter för arbetslivet
- hur yrkesproven planeras, genomförs och bedöms
 - i samarbete med arbetslivet
 - vem som kan vara bedömare

- vilket ansvar och vilka uppgifter de som deltar i bedömningen har och hur arbetet fördelas mellan dem
- vem som ansvarar för att handleda och instruera bedömarna
- hur de studerande handleds och stöds före, under och efter ett yrkesprov
- hur de studerandes självvärdering utvecklas
- hur de studerande kan höja ett vitsord höja ett vitsord för kunnandet eller hur de kan ta om ta om påvisandet av kunnandet
- hur man begär omprövning av bedömningar och hur ärendena behandlas
- vilken bedömningsinformation som sparas och hur den förvaras
- hur de examensspecifika planerna för bedömning skickas in för godkännande
- hur de personliga planerna för bedömning i PSP utarbetas, följs upp samt hur och när de uppdateras
- hur de godkända planerna för bedömning följs upp
- hur bedömningsinformation samlas in och utnyttjas för att utveckla verksamheten.

Examensspecifika planer för bedömning av inläringen och kunnandet

När planen för bedömning utarbetas är det viktigt att skilja mellan bedömning av inläringen och bedömning av kunnandet. Med bedömning av inläringen avses att man följer hur inläringen framskrider genom att handleda och sporra de studerande. Bedömning av kunnandet innebär att man utifrån bedömningskriterierna i grunderna för grundexamen fastställer vilken nivå av kunnande den studerande uppnått efter sin inlärningsfas. Bedömningen av inläringen och av kunnandet beskrivs i kapitlen A4 och A5.

I planen för bedömning beskrivs hur de studerandes kunnande bedöms.

Planen baserar sig alltid på kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet, föremålen för bedömning och bedömningskriterierna samt sätten att visa yrkesskickligheten, som fastställts i grunderna för grundexamen för varje examensdel. Dessa krav på yrkesskicklighet, mål för kunnandet, föremål för bedömning och bedömningskriterier får inte ändras och inte heller får man lägga till egna kriterier när planen för bedömning görs upp, utan planen ska beskriva hur bedömningen genomförs.

Bedömningen av kunnandet beskrivs tydligt i planerna:

- hur yrkesproven i de yrkesinriktade examensdelarna genomförs enligt grunderna för grundexamen och vilka andra metoder för bedömning av kunnandet som kan användas vid behov
- vilka bedömningsmetoder som används i de gemensamma examensdelarna och i delområdena.

Bedömningen av kunnandet genomförs enligt kraven på yrkesskicklighet, målen för kunnandet, föremålen för bedömning och bedömningskriterierna i examensgrunderna. Den görs separat för varje examensdel, utom i de gemensamma examensdelarna där den görs separat för varje delområde. Eftersom den grundläggande yrkesutbildningen ska ordnas så att de studerande kan avlägga grundexamen på en tid som motsvarar dess omfattning, ska planen för bedömning av kunnandet i grundexamens delar utarbetas på samma sätt.

Enligt grunderna för grundexamina ska kunnandet i de yrkesinriktade examensdelarna visas genom yrkesprov i alla examensdelar. Om det inte är möjligt att heltäckande påvisa kunnandet genom yrkesprov, kompletteras påvisandet med att fortsätta yrkesprovet på en annan arbetsplats så att man försäkras om att påvisande av kunnande blir heltäckande.

Om någon annan bedömning av kunnandet behövs, ska bedömningsmetoderna väljas så att bedömningen är mångsidig, tillräckligt omfattande och tillförlitlig.

I den examensspecifika planen för bedömning av de studerandes kunnande beskrivs för de yrkesinriktade examensdelarnas del

- var yrkesproven genomförs (eventuellt en plan för yrkesprov som genomförs i samband med en tävling i yrkesskicklighet)
- hur omfattande yrkesprovet är (en eller flera examensdelar på samma gång eller bara delar av examensdelar)
- vilken annan typ av bedömning man vid behov eventuellt kan använda
- hur specialkompetens som eventuellt ingår i examensgrunderna genomförs
- vem eller vilka som deltar i bedömningen och vilka som beslutar om vitsordet (en lärare, flera lärare och representanter för arbetslivet gemensamt i enlighet med organets beslut)
- hur utvärderingssamtalet går till.

För de gemensamma examensdelarnas del beskrivs

- med vilka metoder bedömningen av kunnandet genomförs separat för varje delområde
- hur vitsordet för examensdelarna bestäms
- vem som beslutar om vitsordet för examensdelarna och delområdena (den lärare som ansvarar för undervisningen eller flera lärare tillsammans).

Utöver att beskriva bedömningen av kunnandet är det också bra att beskriva bedömningen av inläringen. Då kan man ange

- hur bedömningen av inläringen i samband med undervisningen genomförs så att den stöder de studerande så att de kan uppnå kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet i grundexamens examensdelar

- hur och när de studerande ges handledande och uppmuntrande respons på hur inläringen framskrider
- hur de studerandes självvärderingsförmåga utvecklas under studierna
- vilket stöd de studerande kan erbjudas.

Bedömare

I planen för bedömning av de yrkesinriktade examensdelarna fastställs vilka som bedömer och deltar i utvärderingssamtalet och vilka som beslutar om vitsordet för yrkesproven (se kapitel A5.2). För de gemensamma examensdelarnas del bestäms vilka som beslutar om vitsordet i examensdelen utifrån vitsorden för de delområden som ingår i den. Bedömarna ska beakta bestämmelserna om jäv i förvaltningslagen, till exempel det att den studerandes anhöriga eller släktingar inte får delta när kunnande bedöms och beslut om vitsord fattas.

Tidsplan för bedömningen

Det är bra att i planen beskriva när examensdelen ska genomföras och när bedömas. Tidsplanen kan preciseras så att det framgår hur undervisningen är upplagd, när perioderna för inläring i arbetet genomförs och hur bedömningen av kunnandet med de olika metoderna (bl.a. yrkesproven) är förlagd under den tid som motsvarar grundexamens omfattning (180 kompetenspoäng) med beaktande av att det kunnande som uppnåtts under ett år motsvarar 60 kompetenspoäng.

Godkännande av planer

Det organ som utses av utbildningsanordnaren för att ansvara för planeringen och genomförandet av yrkesproven godkänner planerna för hur yrkesproven genomförs och bedöms. Dessa planer ingår i de examensspecifika planerna för bedömning. De övriga delarna av planerna för bedömning godkänns i enlighet med utbildningsanordnarens anvisningar.

Utnyttjande av bedömningsinformationen

Bedömningsinformationen ger också lärarna och arbetshandledarna information om hur deras undervisning har lyckats. Det är bra att planera hur, när och vem som ska analysera den respons som bedömningsinformationen ger och fundera på vilka åtgärder som ska vidtas.

Tabell 1. Planering av bedömningen av kunnande inom den grundläggande yrkesutbildningen

Examensdel:								
Krav på yrkesskicklighet/ mål för kunnandet (grunderna för grundexamen)	Föremål för bedömning och bedömningskriterier (grunderna för grundexamen)			Bedömning av kunnandet		Bedömare och de som beslutar om vitsordet	Genomförande av utbildningen	Tidpunkt
	Bedömning av examensdelar, var/när/hur?							
	N1	G2	B3	yrkesprov	<ul style="list-style-type: none"> • övriga metoder för bedömning • bedömning av de gemensamma examensdelarna 		<ul style="list-style-type: none"> • inlärningsmiljöer • metoder • handledning och stöd • bedömning av inläringen 	<ul style="list-style-type: none"> • tidpunkt för undervisningen • tidpunkt för bedömningen av kunnandet

Samarbete med arbetslivet

Platserna för inläring i arbetet ska väljas och preliminärt fastslås innan den examensspecifika planen för bedömning görs upp. Planen preciseras för varje studerande när avtalet om den arbetsplatsförlagda utbildningen i samband med praktiska uppgifter (inläringen i arbetet) och om yrkesproven ingås. Avtalet innehåller överenskommelser om parternas uppgifter, handledningen av den studerande, bedömningen av inläringen, bedömningen av kunnandet och organiseringen av yrkesproven. Dessutom avtalas om det kunnande som ska förvärfvas på arbetsplatsen i enlighet med grunderna för grundexamen och om tidpunkten för och längden på inläringen i arbetet (L 630/1998, ändring 787/2014, 16 §, SRF 811/1998, 799/2014, 5 §). Ett villkor för att ett avtal ska kunna ingås är att arbetsplatsen där utbildningen sker har en tillräcklig produktions- och serviceverksamhet för att yrkesproven ska kunna genomföras, nödvändig arbetsutrustning samt anställda vars utbildning och arbetserfarenhet är sådan att de kan utbilda och bedöma studerande (SRF 811/1998 11 §, 799/2014, 5 §). Detta förutsätter en bedömning av om platserna där inläringen i arbetet och

yrkesproven genomförs är lämpliga: vilka arbetsplatser står till buds, vad kan de studerande lära sig och vilket kunnande kan de visa på dem, när är platserna tillgängliga, vem är kontaktperson och tar emot den studerande, vem handleder och vem bedömer den studerande. Namnet på den eller de som är med och beslutar om vitsordet för yrkesprovet ska antecknas i avtalet.

A2 Information om bedömningen

Före bedömningen av kunnandet ska utbildningsanordnaren se till att de studerande informeras om vilket kunnande som krävs i prestationerna; vilka är kraven på yrkesskicklighet, målen för kunnandet, föremålen för bedömning och bedömningskriterierna. De studerande ska också informeras om syftet med bedömningen av inläringen och av kunnandet och om hur vitsordet bildas. Informationen om bedömningen regleras i lagen om grundläggande yrkesutbildning (L 630/1998, ändring 787/2014, 14 a §).

Planmässighet är ett kvalitetskrav om man vill uppnå effektiv information. Man ska informera om bedömningen planmässigt genom att ge nödvändig information (vilken) i rätt tid (när) till de rätta personerna (vem) på ett tydligt sätt och genom att se till att informationen når fram (hur).

Den nödvändiga informationen behandlar frågor som gäller bedömningsproblemen och ger svar på dem. Man ska avgöra vilken information som är nödvändig för olika grupper.

Information i rätt tid innebär att alla som deltar i bedömningen liksom den examinand vars examensprestation bedöms före de olika faserna av bedömningen får noggrann information om bedömningsprinciperna och hur de tillämpas.

De rätta personerna är alla de som bedömningen gäller: de studerande, bedömarna, representanterna för arbetslivet, unga studerandes vårdnadshavare etc. Antalet personer i målgruppen varierar.

Det är **viktigt att vara tydlig** när man ger information. Vid kommunikation uppstår lätt missförstånd, som åtminstone i någon mån kan undvikas genom att använda vanliga uttryck och exempel.

Det lönar sig att konkret kontrollera att **informationen når fram**. Enbart information räcker inte alltid, eftersom de olika målgrupperna kan tolka saker på olika sätt. Informationen bör vara öppen och atmosfären interaktiv.

Det är bra att informera om åtminstone följande:

- bedömningens syfte och mål, dvs. varför bedömningen genomförs
- identifiering och erkännande av tidigare förvärvat kunnande
- bedömningsmetoder
- bedömning i samband med inläring och dess betydelse
- föremål för bedömning, dvs. vad bedöms
- bedömningskriterier, dvs. mot vad görs bedömningen

- hur vitsordet bildas i en yrkesinriktad grundexamen utifrån bedömningen av kunnandet
- beslut om bedömningen
- omtagning av påvisande av kunnande och höjning av vitsord inom den grundläggande yrkesutbildningen
- omprövning av bedömning av kunnande
- erhållande av examensbetyg och betygets innehåll.

A3 Identifiering och erkännande av kunnande

Erkännande av kunnande som förvärvats utanför formell (officiell) utbildning ingår i Europeiska kommissionens teman i fråga om livslångt lärande. Målet är speciellt att medborgarna ska delta i icke-formell utbildning och lära sig på informella sätt och att de inlärningsresultat och det kunnande som uppnås på dessa sätt ska identifieras och erkännas.

Kunnande kan förvärvas på många olika sätt, vid olika tillfällen och på olika platser. Lärande sker i formell utbildning vid läroanstalter men även i arbetslivet, i familjen, under fritiden samt via olika informationskanaler i form av informellt lärande (vardagslärande). Informellt lärande sker ofta "av en slump" och är ingen planerad inlärningsituation. Informellt lärande kan också vara planerat och målinriktat. Då skiljer det sig från formellt och icke-formellt lärande på det sättet att den som lär sig själv kan påverka hur planerat och målinriktat lärandet är.

Enligt principerna för livslångt lärande bör kunnande som förvärvats genom informellt lärande lyftas fram och erkännas i utbildningssystemet.

Erkännandet av kunnande ger möjlighet till flexiblere studievägar. För varje studerande bör man utifrån det kunnande som de förvärvat tidigare bestämma individuellt hur och när de genomför examensdelarna. På det viset blir avläggandet av grundexamina flexiblere, överlappande studier kan undvikas och utbildningstiden förkortas. Samtidigt kan man minska kostnaderna för grundexamina och förbättra effektiviteten.

Enligt lagen och statsrådets förordning om grundläggande yrkesutbildning (L 630/1998, ändringar 787/2014 och 246/2015, 30 § och SRF 811/1998, 12 a §) har *studerande rätt att få kunnande som motsvarar kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet i grunderna för den grundexamen som ska avläggas identifierat och erkänt.*

Utbildningsstyrelsen har utfärdat en separat föreskrift (dnr 93/011/2014, ändring 2015) om principerna för dimensioneringen av identifiering och erkännande av kunnande samt omvandling av vitsord i den grundläggande yrkesutbildningen.

A3.1 Identifiering av kunnande

Identifiering av kunnande innebär att man utreder vilket kunnande den studerande har förvärvat genom tidigare studier eller arbete och jämför det med kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet i grunderna för grundexamen eller för läroplanen. Kunnandet kan identifieras i början av studierna, innan den studerande inleder studierna i en ny examensdel eller under studiernas gång.

I början av den grundläggande yrkesutbildningen identifieras de studerandes kunnande genom en s.k. kartläggning av utgångsnivån. I denna kartläggs vanligtvis de studerandes matematik- och språkkunskaper. Det huvudsakliga syftet med kartläggningen av utgångsnivån är att ta reda på om de studerande har de förutsättningar och den inlärningsförmåga som behövs för att klara av den aktuella grundexamen. Eventuella läs- och skrivsvårigheter eller svårigheter i matematik som upptäcks genom kartläggningen tas i beaktande då behovet av handledning och stöd fastställs.

Dessutom utreds alltid innan en ny examensdel inleds om de studerande har tidigare förvärvat kunnande som motsvarar kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet i den aktuella examensdelen. Innan en ny examensdel inleds bör lärarna noggrant informera de studerande om kraven på yrkesskicklighet, målen för kunnandet, föremålen för bedömning och bedömningskriterierna i examensdelen, så att de studerande får en uppfattning av om examensdelen innehåller sådant som de redan kan. Då kan de studerande ansöka om erkännande av kunnandet, om de har en tillräcklig utredning över sitt kunnande. Om de inte har en tillräcklig utredning (examensbetyg, intyg över studier, arbetsintyg m.m.), kan kunnandet identifieras med andra metoder. Man kan till exempel ge de studerande uppgifter som anknyter till studieinnehållet, intervjua dem eller låta dem beskriva sitt kunnande. Som stöd kan man också använda webbplatsen www.jagkan.fi, som innehåller kraven på yrkesskicklighet i examina.

Även kunnande som förvärvats under studier kan identifieras och erkännas som en del av examen, om det motsvarar kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet i examensdelen.

Identifieringen av kunnandet kan leda antingen till erkännande av kunnandet eller till stöd av den studerandes studier. Läraren kan på basis av identifieringen av kunnandet planera sin undervisning enligt de studerandes utgångsnivå.

A3.2 Erkännande av kunnande

Tidigare studier som den studerande genomfört på annat håll eller kunnande som den studerande förvärvat genom arbete erkänns, om det på så sätt uppnådda kunnandet motsvarar kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet i den aktuella grundexamen (L 360/1998, ändringar 787/2014 och 246/2015, 30 §). Den studerande kan genom erkännande av kunnande få examensdelar som ingår i en grundexamen eller delområden av de gemensamma examensdelarna avlagda. Det tidigare förvärvade kunnandet kan omfatta en hel examensdel eller endast en del av en examensdel. Vid identifiering och erkännande av kunnande iaktas följande paragrafer i lagen om grundläggande yrkesutbildning: 25 § om bedömning av kunnandet, 25 b § om beslut om bedömningen och 25 c § om omprövning av bedömningar.

Genom erkännande av kunnande undviks överlappande studier och utbildningstiden förkortas. Studier som genomförts på annat håll eller kunnande som förvärvats på annat sätt kan till exempel vara yrkesstudier, gymnasiestudier, yrkeshögskole- eller universitetsstudier, andra fristående studier och kurser efter grundskolan, utlandsstudier, studier vid öppen högskola, folkhögskola, medborgar- och arbetarinstitut samt kunnande som förvärvats i arbete och fritidsverksamhet.

Vid erkännande av kunnande ansvarar utbildningsanordnaren för att

- det kunnande som erkänns motsvarar kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet och bedömningskriterierna i grunderna för grundexamen
- det finns en tillräcklig utredning över det kunnande som den studerande önskar få erkänt
- det kunnande som erkänns är aktuellt.

Om det saknas vitsord för studier som genomförts på annat håll, för kunnande som förvärvats på annat sätt och som omfattar en hel examensdel eller för delområden av de gemensamma examensdelarna, ska en bedömning ordnas och kunnandet bedömas utifrån kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet och bedömningskriterierna i grunderna för den grundexamen som avläggs.

Information om erkännande av kunnande

Utbildningsanordnaren ska informera de studerande om möjligheten att få kunnande erkänt, vilket material och vilka utredningar detta **förutsätter, vem de ska kontakta och när de** kan ansöka om erkännande av kunnande. Erkännandet av kunnandet föregås av identifiering av kunnandet, där man utreder om den studerande har tillräckliga utredningar om sitt kunnande.

Tillräcklig utredning om kunnandet

Om de studerande konstateras ha uppnått kraven på yrkesskicklighet i en examensdel eller målen för kunnandet i ett delområde av de gemensamma examensdelarna, erkänns kunnandet. Utbildningsanordnaren ansvarar för att den utredning om den studerandes kunnande som erhållits i samband med identifieringen av kunnandet är tillförlitlig och tillräcklig för att kunnandet ska kunna erkännas och att den visar att den studerandes kunnande är aktuellt.

I grunderna för de yrkesinriktade grundexamina fastställs vilka *enskilda gymnasiekurser* som motsvarar vilka delområden av de gemensamma examensdelarna. Detta gäller fall där den studerande inte har avlagt hela gymnasiets lärokurs i läroämnet i fråga eller där den studerande inte har avgångsbetyg från gymnasiet.

Vid erkännande av kunnande är det viktigt att beakta de examina och examensdelar som regleras av annan lagstiftning. Till dessa examina hör till exempel

grundexamen inom social- och hälsovårdsbranschen, närvårdare, grundexamen i flygplansmekanik, grundexamen i logistik och grundexamen i sjöfart.

Vem erkänner tidigare förvärvat kunnande

Erkännande av kunnande är en del av bedömningen, och på erkännandet tillämpas samma författningar som på **övrig bedömning av studerande**. Om de studerandes kunnande ska jämföras med kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet i den grundexamen som ska avläggas, är det lärarna i ifrågasvarande examensdelar eller delområden av de gemensamma examensdelarna som beslutar om erkännandet av kunnandet. **Bedömningsuppgiften kan inte delegeras till annan personal, utan det är dessa lärare som ska besluta om kunnandets överensstämmelse.**

Mängden kunnande som kan erkännas

Det finns ingen övre gräns för hur många examensdelar som får tillgodoräknas genom erkännande av kunnande. Det är möjligt att få en stor del av grundexamen erkänd på basis av sitt kunnande.

Är kunnandet aktuellt?

Det finns ingen allmän tidsgräns fastställd för när kunnandet senast ska ha förvärvats för att det ska kunna erkännas. Om kunnande som förvärvats tidigare genom en examen eller på annat sätt inte har uppdaterats eller det har skett stora förändringar inom området, kan kunnandet ha blivit föråldrat. Man kan vid behov, på det sätt som utbildningsanordnaren bestämmer, kontrollera att kunnandet är aktuellt, till exempel med hjälp av arbetsintyg, uppgifter, intervjuer eller yrkesprov.

Höjning av vitsord för erkänt kunnande

Vitsord för examensdelar eller delområden av gemensamma examensdelar som en studerande fått genom erkännande av kunnande kan höjas under utbildningen. En höjning kan komma i fråga när kunnandet har erkänts till exempel utifrån gymnasiets avgångsbetyg. I detta betyg kan den studerande till exempel ha ett lågt vitsord i lång matematik och då blir även vitsordet för delområdet genom vitsordsomvandlingen lågt, vilket inverkar på vitsordet för hela examensdelen. Den studerande kan höja vitsordet i de gemensamma examensdelarnas delområden antingen i ett gymnasium enligt gymnasiets mål eller i en yrkesläroanstalt enligt målen för kunnandet i den yrkesinriktade grundexamen. I det senare fallet blir prestationen en prestation inom den grundläggande yrkesutbildningen och gymnasiet nämns inte i registret över studieprestationer.

De höjningar av vitsord som görs efter avläggandet av grundexamen gör man som privatstuderande. **Över dessa höjda vitsord** i examensdelarna ges alltid ett separat betyg i enlighet med betygsmodellerna.

Figur 1. Vilka studier och vilket kunnande kan man begära att få erkända inom den grundläggande yrkesutbildningen?

Erkännande av gymnasiestudier på grundval av avgångsbetyget

Kunnande som den studerande förvärvat genom att avlägga gymnasiets hela lärokurs erkänns i en yrkesinriktad grundexamen på följande sätt:

- för de gemensamma examensdelarna omfattande 35 kompetenspoäng erhålls 32 kompetenspoäng genom erkännande

Dessutom kan en studerande i enlighet med sina val få kunnande erkänt för

- de yrkesinriktade valbara examensdelarna (Examensdel från de fritt valbara examensdelarna, 5–15 kp)
- de fritt valbara examensdelarna 10 kompetenspoäng, om innehållet i gymnasiestudierna motsvarar det som krävs i de fritt valbara examensdelarna enligt den nya förordningen 801/2014.

Genom erkännande av kunnande som förvärvats i gymnasiets lärokurser i modersmål, det andra inhemska språket och främmande språk får den studerande alla delområden av examensdelen *Kunnande i kommunikation och interaktion*, 11 kp avlagda och därmed 11 kompetenspoäng.

Det kunnande som den studerande förvärvat genom gymnasiets lärokurser i matematik, fysik och kemi ger 8 kompetenspoäng för delområdena i examensdelen *Kunnande i matematik och naturvetenskap*, 9 kp, vilket betyder att delområdena Matematik samt Fysik och kemi blir avlagda. En studerande kan få fler kompetenspoäng än så om han eller hon har genomgått lämpliga gymnasiekurser som motsvarar delområdet Informations- och kommunikationsteknik samt användningen av den.

För delområdena av examensdelen *Kunnande som behövs i sambället och i arbetslivet*, 8 kp får de studerande 6 kompetenspoäng avlagda. Delområdena Samhällsfärdighet samt Upprätthållande av arbetsförmåga, gymnastik och hälsokunskap blir avlagda genom erkännande av kunnande som förvärvats genom gymnasiets lärokurser i samhällslära, gymnastik och hälsokunskap. En studerande kan få fler kompetenspoäng än så om han eller hon har genomgått lämpliga gymnasiekurser som motsvarar delområdena Arbetslivsfärdigheter samt Företagsamhet och företagsverksamhet.

Alla 7 kompetenspoäng blir avlagda av delområdena i examensdelen *Socialt och kulturellt kunnande*, 7 kp genom erkännande av lärokurser som genomgåts i gymnasiets motsvarande läroämnen.

Om det saknas vitsord i en lärokurs i något läroämne, måste den studerande visa sitt kunnande för att få ett vitsord.

Det som ovan anges om hur kunnande förvärvat genom gymnasiestudier erkänns baserar sig på kurserna i grunderna för gymnasiets läroplan 2003 (dnr 33/011/2003) och på timfördelningen i gymnasieutbildningen för unga enligt statsrådets förordning 955/2002. Det kunnande som ingår i kurserna enligt denna timfördelning omfattar inte bara målen för kunnandet och bedömningskriterierna i delområdena av de ovannämnda gemensamma examensdelarna utan också de fritt valbara examensdelarna i en omfattning av 25 kompetenspoäng då man från de yrkesinriktade examensdelarna kan anvisa 15 kompetenspoäng till de fritt valbara examensdelarna, vilkas ursprungliga omfattning var 10 kompetenspoäng.

Om undervisningen har avvikit från timfördelningen, ska erkännandet av kunnande alltid granskas från fall till fall.

Erkännande av lärokurser i enskilda läroämnen i gymnasiet

Även studerande som inte har avgångsbetyg från gymnasiet men har genomgått lärokurser i olika läroämnen i gymnasiet och fått ett slutligt vitsord för dem kan

få sitt kunnande erkänt i en yrkesinriktad grundexamen på det sättet att de får delområden av de gemensamma examensdelarna avlagda.

Erkännande av enskilda gymnasiekurser

I grunderna för grundexamina har fastställts vilka enskilda gymnasiekurser som motsvarar vilka delområden av de gemensamma examensdelarna. Studiernas **överensstämmelse** har fastställts utifrån målen och innehållet i gymnasiekurserna respektive målen för kunnandet och bedömningskriterierna i delområdena av de gemensamma examensdelarna. När det gäller gymnasiekurserna har man använt grunderna för gymnasiets läroplan 2003. Om den studerandes betyg har utfärdats enligt en äldre läroplan eller enligt ett vuxengymnasiums läroplan, ska utbildningsanordnaren jämföra studierna och fastställa **överensstämmelsen**.

Erkännande av enskilda gymnasiekurser (inget slutligt lärokursvitsord) innebär att den studerande i yrkesläroanstalten inte behöver studera de delområden av examensdelarna som de har studerat som gymnasiekurser. I detta fall har den studerande i gymnasiet förvärvat kunnande som motsvarar målen för kunnandet i den yrkesinriktade grundexamen. Dessa gymnasiekurser införs som mål för kunnandet i delområdena av de gemensamma examensdelarna i den studerandes personliga studieplan och i studieprestationsregistret eller ett annat officiellt system för hantering av uppgifter om de studerande. Det är inte nödvändigt att ange kompetenspoäng för dessa mål för kunnandet. Vitsordet för examensdelen i fråga ges av den eller de lärare som ansvarar för undervisningen på basis av målen för kunnandet i den yrkesinriktade grundexamen. Kompetenspoängen och vitsorden för delområdena antecknas i studieprestationsregistret. För dessa delområdens del nämns inte gymnasieprestationen i en fotnot, eftersom vitsordet i dessa har getts enligt målen för kunnandet i den yrkesinriktade grundexamen.

Utbildningsanordnaren kan i samarbete med ett gymnasium i sitt eget utbud av valbara kurser erbjuda gymnasiekurser i olika ämnen som de studerande avlägger i gymnasiet. Detta gäller

- de valbara delområdena av de gemensamma examensdelarna
- de fritt valbara examensdelarna (totalt 25 kp så att 15 kp från de yrkesinriktade examensdelarna anvisas till de fritt valbara examensdelarna).

Gymnasiekurser som erbjuds bland de fritt valbara examensdelarna utgör separata examensdelar och antecknas i examensbetyget som gymnasieprestationer. Även vitsordet i kursen antecknas i betyget. (Se Betygsmodeller 1.4.) Kompetenspoängen för dessa gymnasiekurser bestäms så att en gymnasiekurs motsvarar 1,5 kompetenspoäng.

Tabell 2. Tabell som visar hur kunskapsnivåerna som erhålls i gymnasiekurser motsvarar de kunskapsnivåerna som erhålls i delområdena av de gemensamma examensdelarna

KURSER ENLIGT GYMNASIETS TIDFÖRDELNING (SRF 955/2002) OCH GRUNDERNA FÖR GYMNASIETS LÄROPLAN 2003		GEMENSAMMA EXAMENSDELAR OCH DERAS DELOMRÅDEN I GRUNDEXTAMINA inklusive kompetenspoäng	
Läroämne	Kurser som motsvarar delområden av de gemensamma examensdelarna i de yrkesinriktade grundexamina	Kunskapsnivå i kommunikation och interaktion, 11 kp	Kunskapsnivå i kommunikation och interaktion, 11 kp
Modersmålet	obligatoriska kurser (inom parentes valfria kurser) M01, M02, M04 samt en av följande M03, M05, M06 eller M07	överensstämmelse med delområdena av de gemensamma examensdelarna motsvarar i fråga om sina mål de obligatoriska och valbara målen för kunnandet i modersmålet	obligatoriska kp 5 valbara kp 0-2
Det andra inhemskaspråket	FINA 1 samt en valfri gymnasiekurs i finska kompletterad med påvisade kunskaper i kommunikation i branschen ifråga Motersmålsinriktad finska FIM1 samt en valfri gymnasiekurs i finska kompletterad med påvisade kunskaper i kommunikation i branschen ifråga	motsvarar i fråga om sina mål de obligatoriska och valbara målen för kunnandet i finska	2 0-2
Främmande språk, engelska	B språk FINB1 och antingen FINB4 eller FINB5 A-språk; De unga och deras värld och Studier och arbete. B-språk; De unga och deras värld och Studier, arbete och samhälle.	motsvarar i fråga om sina mål de obligatoriska och valbara målen för kunnandet i engelska	2 0-2

		Kunnande i matematik och naturvetenskap, 9 kp	
Matematik	MAB 1, MAB 2 och MAB 7 eller MAA 1 och MAA 2 eller MAA 1 och MAA 3	motsvarar i fråga om sina mål de obligatoriska och valbara målen för kunnandet i matematik	3 0-3
Fysik	FY 1 (valfri FY2)	FY 1 + KE 1 motsvarar i fråga om sina mål de obligatoriska målen för kunnandet, FY 1 + KE 1 motsvarar de valbara målen för kunnandet i delområdet Fysik och kemi	2 0-3
Kemi	KE 1		
----	-	bland gymnasiets obligatoriska kurser finns ingen motsvarande	1 0-3
		Kunnande som behövs i samhället och i arbetslivet, 8 kp	
Samhällslära	SL 1 och SL 2	motsvarar i fråga om sina mål de obligatoriska och valbara målen för kunnandet i delområdet Samhällsfärdighet	1 0-3

	-		bland gymnasiets obligatoriska kurser finns ingen motsvarande	Arbetslivsfärdighet	1	0-3
	-		bland gymnasiets obligatoriska kurser finns ingen motsvarande	Företagsamhet och företagsverksamhet	1	0-3
Gymnastik	GY 1 eller GY 2, (valfritt GY 5)		GY 1 och HÄ 1 eller GY 2 och HÄ 1 motsvarar de obligatoriska målen för kunnandet (GY 5 och HÄ 2 de valbara målen för kunnandet)	Upprätthållande av arbetsförmåga, gymnastik och hälsokunskap	2	0-3
Hälsokunskap	HÄ 1 (valfritt HÄ 2)					
				Socialt och kulturellt kunnande, 7 kp		
			bland gymnasiets obligatoriska kurser finns ingen motsvarande	Kännedom om olika kulturer		0-3
Musik	MU 1, MU 2			Konst och kultur		0-3
Bildkonst	KO 1, KO 2		Två av de i tabellen angivna gymnastiekurserna motsvarar målen för kunnandet i delområdet Konst och kultur (3 kp)			
Religion	FI 1 +RE 1, RE 2, RE 3 eller FI 1 +RO 1, RO 2, RO 3 eller FI 1 +LK 1, LK 2, LK 3		En av de tre grupper som nämns motsvarar målen för kunnandet i delområdet Etik (3 kp)	Etik		0-3
Filosofi						
Psykologi	PS 1 (valfria PS2, PS4, PS5)		PS 1 motsvarar en del av målen för kunnandet i delområdet Psykologi (1 kp) PS 1, PS 2, PS 4 och PS 5 motsvarar målen för kunnandet i Psykologi (3 kp)	Psykologi		0-3
Biologi	BI 3		BI 3 motsvarar en del av målen för kunnandet i delområdet Miljökunskande (1 kp)	Miljökunskande		0-3

Erkännande av examensdelar som ingår i en annan yrkesinriktad grundexamen

Den som avlagt en annan yrkesinriktad grundexamen enligt examensgrunder som fastställts 1999–2001 eller 2009–2010, kan få kunnandet erkänt enligt följande:

- för de yrkesinriktade examensdelarna, om det förvärvade kunnandet motsvarar kraven på yrkesskicklighet i den examensdel som ska avläggas
- för de yrkesinriktade valbara examensdelarna (Examensdel från de fritt valbara examensdelarna, 10–15 kp) högst 15 kompetenspoäng
- för de gemensamma examensdelarna 32 kompetenspoäng i enlighet med förteckningen nedan
- för de yrkesinriktade valbara examensdelarna (Examensdel från de fritt valbara examensdelarna, 5–15 kp)
- för de fritt valbara examensdelarna 10 kompetenspoäng, om innehållet i de avlagda examensdelarna motsvarar det som krävs i de fritt valbara examensdelarna enligt den nya förordningen 801/2014.

En tidigare avlagd grundexamen ger högst 15 kompetenspoäng för Examensdel från de fritt valbara examensdelarna (10–15 kp), som hör till de yrkesinriktade valbara examensdelarna. När antalet kompetenspoäng bestäms för examensdelar vilkas omfattning angetts i studieveckor, utgår man från täckningen, svårighetsgraden och betydelsen av det kunnande som ingår i dem i förhållande till kraven på yrkesskicklighet i den grundexamen som ska avläggas.

När det gäller examensdelar (studiehelheter) som avlagts i enlighet med de grunder för grundexamina som fastställts under de ovannämnda åren erkänns kunnande för de gemensamma examensdelarna i de grunder för grundexamina som fastställts 2014 enligt följande:

Kunnande i kommunikation och interaktion, 11 kp: den studerande får både **de obligatoriska och de valbara delområdena avlagda, det vill säga examensdelen blir fullständigt avlagd**, genom de tidigare avlagda obligatoriska examensdelarna (studiehelheterna) Modersmålet, Det andra inhemska språket och Främmande språk.

Kunnande i matematik och naturvetenskap, 9 kp: den studerande får de obligatoriska delområdena Matematik samt Fysik och kemi avlagda i en omfattning av 5 kompetenspoäng och de valbara delområdena i en omfattning av 3 kompetenspoäng genom erkännande av de tidigare avlagda obligatoriska examensdelarna (studiehelheterna) Matematik samt Fysik och kemi.

Om den studerande utöver de obligatoriska examensdelarna (studiehelheterna) har avlagt Informations- och kommunikationsteknik som valfri exa-

mensdel, ska utbildningsanordnaren bedöma om prestationerna motsvarar målen för kunnandet och bedömningskriterierna i delområdet Informations- och kommunikationsteknik enligt grunderna för grundexamen från år 2014 samt användningen av den, och i så fall erkänna kunnandet.

Kunnande som behövs i sambället och i arbetslivet, 8 kp: den studerande får de obligatoriska delområdena Samhällsfärdighet och Upprätthållande av arbetsförmåga, gymnastik och hälsokunskap avlagda i en omfattning av 3 kompetenspoäng och de valbara delområdena i en omfattning av 2 kompetenspoäng genom erkännande av de tidigare avlagda obligatoriska examensdelarna (studiehelheterna) Samhälls-, företags- och arbetslivskunskap, Gymnastik och Hälsokunskap.

Om den studerande utöver de obligatoriska examensdelarna (studiehelheterna) har avlagt studier som hänför sig till företagsverksamhet eller arbetslivsfärdighet som valfria studier, ska utbildningsanordnaren bedöma om prestationerna motsvarar målen för kunnandet och bedömningskriterierna i delområdena av examensdelarna Arbetslivsfärdighet samt Företagsamhet och företagsverksamhet i grunderna för grundexamina 2014, och i så fall erkänna kunnandet.

Socialt och kulturellt kunnande, 7 kp: den studerande får delområdet Konst och kultur avlagt i en omfattning av 2 kompetenspoäng genom erkännande av den tidigare avlagda obligatoriska examensdelen (studiehelheten) Konst och kultur.

Dessutom kan den studerande få delområdena av de gemensamma examensdelarna avlagda i en omfattning av 6 kompetenspoäng genom erkännande av de avlagda valfria examensdelarna i Examensdelar som kompletterar yrkeskompetensen (de valfria studiehelheterna av de gemensamma studierna) erkänns. Av dessa valfria examensdelar eller studiehelheter kan kunnande erkännas i en omfattning av 5 kompetenspoäng för examensdelen Socialt och kulturellt kunnande och i en omfattning av 1 kompetenspoäng för den examensdel som innehåller de delområden till vilka kunnandet i fråga hänför sig.

När det gäller de *fritt valbara examensdelarna* ska man vid erkännande av kunnande beakta 5 § i den nya förordningen 801/2014, enligt vilken de fritt valbara examensdelarna ska stödja kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet i grundexamen. Dessa kan vara

- 1) yrkesinriktade examensdelar; dessa kan vara delar av en yrkesinriktad grundexamen, en yrkesexamen eller en specialyrkesexamen och ingå i det egna eller något annat utbildningsområde

- 2) examensdelar som bygger på lokala krav på yrkesskicklighet; dessa kan vara examensdelar som bygger på arbetslivets regionala och lokala krav på yrkesskicklighet och som baserar sig på de studerandes behov av att fördjupa sin yrkesskicklighet, men de får inte bygga på endast ett företags behov utan det ska finnas ett bredare lokalt krav på yrkesskickligheten
- 3) gemensamma examensdelar eller delområden av dessa eller gymnasiestudier som genomförs i enlighet med grunderna för gymnasiets läroplan
- 4) studier som stöder förutsättningarna för fortsatta studier eller yrkesmässig utveckling; dessa kan vara studier som genomförts i till exempel en yrkeshögskola, ett universitet eller ett medborgarinstitut eller andra studier som stöder förutsättningarna för fortsatta studier
- 5) kunnande som förvärvats via arbetserfarenhet och som måste stödja kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet i den grundexamen som avläggs.

Om det i de valfria examensdelarna i en tidigare avlagd grundexamen har ingått till exempel sådan fritidssysselsättning som inte uppfyller den nya förordningens krav på de ovannämnda innehållen kan kunnandet inte erkännas. I detta fall måste den studerande utföra fler prestationer för att kravet på antalet kompetenspoäng i de fritt valbara examensdelarna ska uppfyllas.

När kunnande erkänns för de fritt valbara examensdelarna bestäms omfattningen utifrån det förvärvade kunnandets täckning, svårighetsgrad och betydelse i förhållande till kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet i den grundexamen som ska avläggas.

Om det är länge sedan den andra yrkesinriktade grundexamen har avlagts (avlagd enligt grunder som fastställts före 1999–2001 eller 2009–2010), ska utbildningsanordnaren bedöma hur väl de grunder för grundexamen eller för läroplanen enligt vilka den tidigare grundexamen har avlagts motsvarar kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet i den grundexamen som nu ska avläggas. För att kunnandet ska kunna erkännas ska det också vara aktuellt, vilket utbildningsanordnaren bör kontrollera.

Erkännande av kunnande på basis av en yrkes- eller specialyrkesexamen

Den som avlagt en yrkes- eller specialyrkesexamen kan få kunnande erkänt

- för de yrkesinriktade examensdelarna, om det förvärvade kunnandet motsvarar kraven på yrkesskicklighet i den examensdel som avläggs
- för de yrkesinriktade valbara examensdelarna (Examensdel från en yrkesexamen eller en specialyrkesexamen) i en omfattning av 15 kompetenspoäng
- för de yrkesinriktade valbara examensdelarna (Examensdel från de fritt valbara examensdelarna, 5–15 kp)

- för de fritt valbara examensdelarna i en omfattning av 10 kompetenspoäng, om de avlagda examensdelarna har det innehåll som krävs av de fritt valbara examensdelarna i förordningen 801/2014.

När kunnande erkänns för de fritt valbara examensdelarna bestäms omfattningen utifrån det förvärvade kunnandets täckning, svårighetsgrad och betydelse i förhållande till kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet i den grundexamen som ska avläggas.

Om kunnande erkänns på basis av en yrkes- eller specialyrkesexamen antecknas som vitsord godkänd/underkänd.

Erkännande av kunnande i samband med komplettering av en yrkesinriktad grundexamen

Enligt lagen (L 630/1998, ändring 246/2015, 31§) ska en studerande slutföra sina studier inom en tid som med högst ett år får överskrida den tid som grundexamen avses omfatta, om inte studeranden av grundad anledning beviljas förlängning.

Om en studerande har inlett studier enligt grunder för grundexamen som fastställts 1999–2001 eller 2009–2010, men inte slutfört dem, har den studerande tid att slutföra dem i enlighet med dessa grunder innan den nya lagen träder i kraft, det vill säga före 1.8.2015.

Om den studerande inte slutför dem före detta datum, ska grundexamen avläggas i enlighet med de grunder för grundexamen som träder i kraft den 1.8.2015. I detta fall identifieras och erkänns kunnandet på basis av hur de redan avlagda studierna motsvarar kraven **på yrkesskicklighet som** i de nya grunderna för grundexamen fastställts för examensdelarna samt **målen för kunnandet** som fastställts för delområdena av de gemensamma examensdelarna. Vid erkännande av kunnandet följs de principer som nämns i ovanstående punkt *Erkännande av examensdelar som ingår i en annan yrkesinriktad grundexamen.*

Erkännande av kunnande från yrkeshögskolestudier

En studerande som tidigare avlagt yrkeshögskolestudier kan få kunnande erkänt på basis av dessa på följande sätt:

- för de yrkesinriktade examensdelarna, om det förvärvade kunnandet motsvarar kraven på yrkesskicklighet i examensdelen
- för de yrkesinriktade valbara examensdelarna (Examensdel från yrkeshögskolestudier, 15 kp) i en omfattning av 15 kompetenspoäng
- för de gemensamma examensdelarna, om det förvärvade kunnandet motsvarar målen för kunnandet
- för de yrkesinriktade valbara examensdelarna (Examensdel från de fritt valbara examensdelarna, 5–15 kp)

- för de fritt valbara examensdelarna 10 kompetenspoäng, om innehållet i de avlagda yrkeshögskolestudierna motsvarar det som krävs i de fritt valbara examensdelarna enligt den nya förordningen 801/2014.

När kunnande erkänns för de fritt valbara examensdelarna avgörs omfattningen på basis av **täckningen, svårighetsgraden och betydelsen av det kunnande som** förvärvats i förhållande till kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet i den grundexamen som ska avläggas.

Om kunnande erkänns på basis av tidigare yrkeshögskolestudier för en grundexamens yrkesinriktade obligatoriska examensdelar eller valbara examensdelar vars krav på yrkesskicklighet och bedömningskriterier har fastställts i examensgrunderna, antecknas i avgångs- och yrkesprovsbetyget namnet på examensdelen i den grundexamen som avläggs. Antalet kompetenspoäng bestäms enligt poängsättningen för de examensdelar som fastställts i grunderna för grundexamen så att det kunnande som förvärvats genom högskolestudier motsvarar kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet i grundexamen. Om kunnandet omfattar en hel examensdel ges lika många kompetenspoäng som det fastställts för examensdelen i fråga, och vitsordet erhålls genom att omvandla vitsordet för yrkeshögskolestudierna från den femgradiga till den tregradiga skalan. Tabellen med omvandling av vitsord finns i Utbildningsstyrelsens föreskrift (Principer för dimensionering av identifiering och erkännande av kunnande samt omvandling av vitsord i den grundläggande yrkesutbildningen, 93/011/2014, ändring 2015).

Kunnande kan erkännas även på basis av andra högskolestudier om kunnandet motsvarar kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet och bedömningskriterierna i den aktuella grundexamen eller om kunnandet motsvarar de i förordningen angivna fritt valbara examensdelarna (SRF 801/2014, 5 §, ändring 331/2015, 5 §).

Erkännande av specialkompetens

Om det för en grundexamen krävs specialkompetens som den studerande redan har intyg på (hygienpass, Fhj1-kort, kort för heta arbeten osv.), erkänns kompetensen. Specialkompetensens giltighetstid och aktualitet ska dock kontrolleras.

Erkännande av kunnande som förvärvats via arbetserfarenhet

Kunnande som studerande förvärvat i arbetsuppgifter (bl.a. sommararbete och arbetserfarenheter som förvärvas under utbildningen) kan erkännas i den grundexamen som avläggs. Om det kunnande som den studerande förvärvat via arbetserfarenhet omfattar en examensdel vars krav på yrkesskicklighet eller mål för kunnandet och bedömningskriterier har angetts i grunderna för grundexamen, måste den studerande för att få ett vitsord påvisa sitt kunnande i yrkesprov

när det gäller yrkesinriktade examensdelar och på ett sätt som utbildningsordnaren bestämmer när det gäller andra examensdelar. Om kunnandet täcker endast en del av en examensdel, måste den studerande inhämta det kunnande som behövs, och först därefter bedöms kunnandet för hela examensdelen.

Anställningstid kan inte som sådan erkännas för en examensdel – en arbetsplats är en plats där man förvärvar kunnande, och det är kunnande som erkänns. Om kunnande som förvärvats via arbetserfarenhet erkänns för de fritt valbara examensdelarna, ska man alltid utreda vad den studerande lärt sig i arbetet. Det förvärvade kunnandet anges som en examensdel i examensbetyget, och dess namn och omfattning antecknas. Omfattningen anges i kompetenspoäng utifrån täckningen, svårighetsgraden och betydelsen av det kunnande som ingår i examensdelen i fråga i förhållande till kraven på yrkesskicklighet i de yrkesinriktade examensdelarna eller målen för kunnandet i delområdena av de gemensamma examensdelarna i den aktuella examen. De fritt valbara examensdelarna ska i examensbetyget alltid antecknas med namn och omfattning; ”arbetserfarenhet” eller ”inläring i arbetet” är inte namn på examensdelar. Kunnande som förvärvats via arbetserfarenhet ska i samtliga fall stödja kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet i den examen som avläggs (SRF 801/2014, 5 §, ändring 331/2015, 5 §).

Erkännande av utlandsstudier och kunnande som förvärvats via arbetserfarenhet utomlands

Utlandsstudier och kunnande som förvärvats via arbetserfarenhet utomlands kan erkännas om kunnandet motsvarar kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet och bedömningskriterierna i de examensdelar som ingår i grunderna för den yrkesinriktade grundexamen och om kunnandet har bedömts. I det fallet antecknas i betyget examensdelens namn och omfattning samt vitsord i enlighet med examensgrunderna. Om det inte finns klara bevis på studiernas **överensstämmelse**, ska den studerande visa sitt kunnande på ett sådant sätt att det kan bedömas. Kunnande som inte motsvarar någon examensdel eller som bedömts enligt en skala som inte **är jämförbar** med den skala som används inom den grundläggande yrkesutbildningen kan erkännas inom de fritt valbara examensdelarna. Det erkända kunnandet ska dock uppfylla de krav som **förordningen** ställer på de fritt valbara examensdelarnas innehåll och på kunnandet (SRF 801/2014, 5 §, ändring 331/2015, 5§). Kunnande som förvärvats via arbetserfarenhet utomlands erkänns på samma sätt som kunnande som förvärvats i det finländska arbetslivet.

Genom det europeiska meritöverföringssystemet inom yrkesutbildningen ECVET (European Credit Transfer System for Vocational Education and Training) är det möjligt att i Europeiska unionens medlemsländer stödja erkännandet och tillgodoräkandet av studier som avlagts på annat håll eller kunnande som förvärvats på annat sätt och som bedömts som en del av examina.

För att ECVET ska kunna användas och studieprestationerna överföras är det nödvändigt med partnerskap mellan organisationerna och ömsesidigt förtroende. Syftet med samarbetsavtalen mellan parterna är att erbjuda en allmän ram för samarbetet och nätverksbildandet. Med hjälp av denna ram önskar man skapa en atmosfär av ömsesidigt förtroende och hjälpa parterna att planera överföringen av de studerandes studieprestationer.

Samarbetsavtalen (MoU) är avtalsdokument som upprättas av utbildningsanordnarna, läroanstalterna, företagen och de platser där inläring i arbetet genomförs. De är till sin natur allmänna avtal/ramavtal i vilka man beskriver samarbetsformerna och riktlinjerna i grova drag. Samarbetsavtalen bygger upp det ömsesidiga förtroendet när det gäller validering och erkännande av examina och examensdelar.

I ett samarbetsavtal mellan två organisationer avtalas om principerna för samarbetet i fråga om rörlighet, medan en personlig studieplan (inlärningsavtal, Learning Agreement) görs upp för varje studerande eller examinand som ska genomföra en rörlighetsperiod. Detta främjar målorienteringen i inläringen i arbetet och i studierna, likaså erkännandet av kunnandet. Avtalet förtydligar de uppgifter, ansvar och roller som den studerande, handledaren samt hemorganisationen och den mottagande organisationen har.

Den personliga studieplanen undertecknas av den studerande samt representanter för hemorganisationen och den mottagande organisationen (utbildningsanordnaren eller arbetsplatsen eller båda). Den personliga studieplanen (inlärningsavtalet) innehåller bland annat den studerandes personuppgifter samt uppgifter om rörlighetsperiodens längd, om de för rörligheten uppsatta kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet, om kompetenspoängen (ECVET-poängen), bedömningskriterierna och bedömningsmetoderna, likaså uppgifter om identifieringen och erkännandet av uppnådda inlärningsresultat.

I ECVET-guiden finns närmare instruktioner om meritöverföringssystemet. Guiden finns tillgänglig på adressen www.opf.fi.

Erkännande av kunnande på basis av mästerskap i yrkesskicklighet

Tävlingsuppgifterna i Mästareävlingen grundar sig på kraven **på yrkesskicklighet i examensdelarna** i de yrkesinriktade grundexamina. Tävlingsprestationerna bedöms av företrädare för såväl undervisningssektorn som arbetslivet. De maskiner och anordningar som de tävlande använder samt arbetsmiljön motsvarar situationerna i det verkliga arbetslivet så väl som möjligt. Sett ur denna synvinkel motsvarar tävlingsprestationen ett yrkesprov på läroanstalten.

Om tävlingsdeltagaren dessutom studerar inom den grundläggande yrkesutbildningen, bedöms hans eller hennes kunnande under semifinalerna eller tävlingen delvis eller helt som ett yrkesprov. Den här möjligheten ska finnas inskriven i utbildningsanordnarens examensspecifika läroplan, i den av organet godkända planen för bedömning av yrkesprov och mera detaljerat i de studerandes personliga studieplan.

Erkännande av övrigt kunnande

Studier avlagda vid folkhögskolor, medborgar- och arbetarinstitut samt **på andra ställen kan erkännas i den grundexamen som avläggs, om** studierna motsvarar kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet i examen. Utbildningsanordnaren ansvarar för att de tidigare studierna motsvarar kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet och bedömningskriterierna i den aktuella grundexamen. Om den studerande inte har något vitsord för dessa studier ska det ordnas en bedömning av kunnandet, eftersom det krävs ett vitsord i examensbetyget. Endast om kunnandet som erkänts för de fritt valbara examensdelarna stöder förutsättningarna för fortsatta studier eller yrkesmässig utveckling eller förvärvats via arbetserfarenhet kan det bedömas med vitsordet godkänd/underkänd enligt utbildningsanordnarens beslut.

Också kunnande som förvärvats genom icke-formellt och informellt lärande, också på annat sätt än via arbetserfarenhet, kan erkännas. Utbildningsanordnaren beslutar närmare hur kunnande erkänns till exempel på basis av värnplikt eller civiltjänst, fritidsaktiviteter, volontärarbete, bilskola etc. Besluten om erkännande av kunnande fattas utifrån hur väl det förvärvade kunnandet motsvarar kraven på yrkesskicklighet i de yrkesinriktade examensdelarna eller målen för kunnandet i de gemensamma examensdelarnas delområden samt bedömningskriterierna eller de fritt valbara examensdelar som nämns i förordningen (SRF 801/2014, 5 §, ändring 331/2015, 5§).

Anteckningar om erkänt kunnande i examensbetygen

Modeller för betyg över yrkesinriktade grundexamina och förberedande utbildningar finns på Utbildningsstyrelsens webbplats www.oph.fi. Modellerna innehåller anvisningar om hur erkännande av kunnande ska antecknas.

Frågor och svar:

Fråga:

Kan man erkänna kunnande för de yrkesinriktade examensdelarna och i en fotnot anteckna "kunnandet erkänt på basis av arbetserfarenhet"? Om detta är möjligt, behövs i så fall ett vitsord över kunnandet eller räcker det med anteckningen "avlagd"?

Svar:

Om kunnandet som förvärvats via arbetserfarenhet eller på annat sätt täcker en hel examensdel för vilken krav på yrkesskicklighet och bedömningskriterier angetts i grunderna för den grundexamen som avläggs, behövs ett vitsord för examensdelen i examensbetyget. I det fallet ska den studerandes kunnande bedömas. När det gäller erkännande av kunnande för yrkesinriktade examensdelar ska kunnandet visas genom ett yrkesprov i enlighet med examensgrunderna för grundexamen. I betyget anges inte hur den studerande har förvärvat sitt kunnande, det vill säga arbetsplatser nämns inte.

En studerande kan få kunnande förvärvat via arbetserfarenhet erkänt för de fritt valbara examensdelarna om kunnandet stödjer kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet i den grundexamen som avläggs. Då kan vitsordet vara godkänd/underkänd enligt utbildningsanordnarens beslut.

Fråga:

En studerande har inte slutfört avläggandet av en yrkesinriktad grundexamen. Hon har nu börjat studera för att avlägga en annan grundexamen i vår läroanstalt. Enligt hennes studieprestationsutdrag har hon fått totalvitsordet G2 för matematik 3 sv, och under detta vitsord anges vitsorden för de enskilda studieperioderna. Ska vi ge vitsordet G2 eller utifrån vitsorden för de enskilda studieperioderna göra vår egen bedömning?

Svar:

Om en studerande har genomgått grundläggande yrkesutbildning och har ett vitsord för en hel examensdel som hör till examensdelarna som kompletterar yrkesskickligheten överförs vitsordet som sådant till studieprestationsregistret som ett delområde av examensdelen Kunnande i matematik och naturvetenskap och i en fotnot anges i vilken grundexamen och i vilken läroanstalt vitsordet har getts.

Fråga:

En studerande slutförde gymnasiets lärokurs och inledde studier i en yrkeshögskola inom teknik. Han har nu avbrutit dessa studier och börjat studera för en examen inom teknik i vår läroanstalt. Kan hans studier i fysik och matematik i yrkeshögskolan erkännas för den yrkesinriktade grundexamen, om målen i dessa studier motsvarar grunderna för grundexamen? Han fick bättre vitsord i matematik och fysik i yrkeshögskolan än i gymnasiet.

Svar:

Man kan alltid erkänna kunnande som motsvarar målen för kunnandet i den examen som avläggs oberoende av var kunnandet har förvärvats. Om det finns en sådan utredning som innehåller färdiga vitsord och vitsorden kan omvandlas med den godkända omvandlingstabellen, kan vitsorden antecknas direkt i studieprestationsregistret som delområden av de gemensamma examensdelarna.

Fråga:

Kan universitets- eller högskolestudier erkännas för en yrkesinriktad grundexamen?

Svar:

Allt förvärvat och visat kunnande som motsvarar kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet i den examen som avläggs kan erkännas, om det finns en tillräckligt tillförlitlig utredning över det. Var kunnandet har förvärvats har ingen betydelse.

Fråga:

En studerande har genomgått två kurser i modersmålet i gymnasiet och inom yrkesutbildningen de övriga målen för kunnandet. Ska modersmålsläraren då ge henne ett vitsord för hela delområdet modersmålet? Kan inte byråsekreteraren räkna ut medeltalet av dem?

Svar:

Om en studerande inte har fått ett vitsord för hela lärokursen i läroämnet i fråga, i detta fall i modersmålet, ger modersmålsläraren inom yrkesutbildningen henne ett vitsord för detta delområde utifrån målen för kunnandet och bedömningskriterierna i den yrkesinriktade grundexamen. Vitsordet bestämmer alltid den lärare som har rätt att undervisa i delområdet av examensdelen i fråga. Medeltal beräknas inte, utan bedömningen görs utifrån bedömningskriterierna för delområdet av examensdelen i fråga.

Fråga:

En studerande påbörjade studierna för grundexamen inom företagsekonomi, men avbröt dem. Hon har inget vitsord i matematik. Kan hon nu slutföra studierna och hur ska betyget skrivas?

Svar:

När den nya lagen (L 630/1998, ändringar 787/2014 och 246/2015)) och förordningen (F 811/1998, ändringar 799/2014 och 329/2015) om grundläggande yrkesutbildning träder i kraft 1.8.2015 ska alla studerande övergå till att avlägga sin grundexamen i enlighet med de nya grunderna för grundexamen. Detta gäller även tidigare påbörjade grundexamina och grundexamina som inte slutförts.

Den studerande ska kontakta utbildningsanordnaren/läroanstalten och fråga om det är möjligt att slutföra sin grundexamen i enlighet med de nya grunderna för grundexamen. Av det tidigare förvärvade kunnandet erkänns då allt som motsvarar kraven på yrkesskicklighet, målen för kunnandet och bedömningskriterierna i de nya grunderna för grundexamen.

Fråga:

Kan en studerande som tidigare avlagt grundexamen inom hotell- och restaurangbranschen, restaurangkock, och nu avlägger grundexamen inom hårbranschen, frisör, få kunnande erkänt för de yrkesinriktade examensdelarna, trots att examen inte nämns i förteckningen i examensgrunderna?

Svar:

I grundexamen inom hårbranschen anges i punkten Examensdel från en yrkesinriktad grundexamen, 10–15 kp, som finns under rubriken Valbara examensdelar, från vilka grundexamina de studerande kan välja en examensdel. För denna punkt kan kunnande erkännas endast från dessa grundexamina.

Bland de fritt valbara examensdelarna kan det ingå examensdelar från en yrkesinriktad grundexamen, antingen från det egna eller från något annat utbildningsområde, om examensdelarna stödjer kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet i den grundexamen som avläggs. Utbildningsanordnaren ska bedöma om den studerande i en tidigare avlagd grundexamen har sådana examensdelar som stödjer kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet i den grundexamen som avläggs.

Fråga:

Hur ska man gå tillväga om en studerande inte vill använda sin rätt till erkännande av kunnande?

Svar:

Genom erkännande av kunnande undviks överlappande studier och utbildningstiden förkortas. Gymnasiestudier och kunnande uppnått genom avläggande av gemensamma examensdelar i en yrkesinriktad grundexamen är överlappande utbildning och måste därför erkännas, men när det gäller andra examensdelar, till exempel de valfria och fritt valbara examensdelarna, kan de studerande själva besluta om de ska ansöka om att kunnandet eller tidigare genomförda studier erkänns.

Fråga:

Kan en studerande få kunnande erkänt på basis av enskilda kursvitsord från gymnasiet, trots att han har avgångsbetyg från gymnasiet eller ett vitsord för en lärokurs i motsvarande läroämne?

Svar:

Nej, det är inte möjligt. Om en studerande har avgångsbetyg från gymnasiet eller ett vitsord för en gymnasiekurs i läroämnet i fråga, ska dessa användas vid erkännande av kunnandet.

Fråga:

En studerande har arbetat i Sverige och har därför goda kunskaper i svenska. Hon har visat sitt kunnande i svenska i de gemensamma examensdelarna och fått kunnandet erkänt för detta delområde. Hon önskar dessutom att kunnandet i svenska erkänns för de fritt valbara examensdelarna. Hur fastställs omfattningen av kunnandet och vitsordet?

Svar:

För de fritt valbara examensdelarna kan kunnande i svenska erkännas i en omfattning av 10 kompetenspoäng. Detta kunnande ska vara något annat än det som redan erkänts för ett delområde av de gemensamma examensdelarna. Utbildningsanordnaren ska fastställa med vilka mål för kunnandet man i svenska kan uppnå till exempel kunnande omfattande 10 kompetenspoäng och erkänna kunnandet utifrån detta. Eftersom kunnandet i fråga har förvärvats via arbetserfarenhet kan det antecknas med vitsordet godkänd/underkänd enligt utbildningsanordnarens beslut.

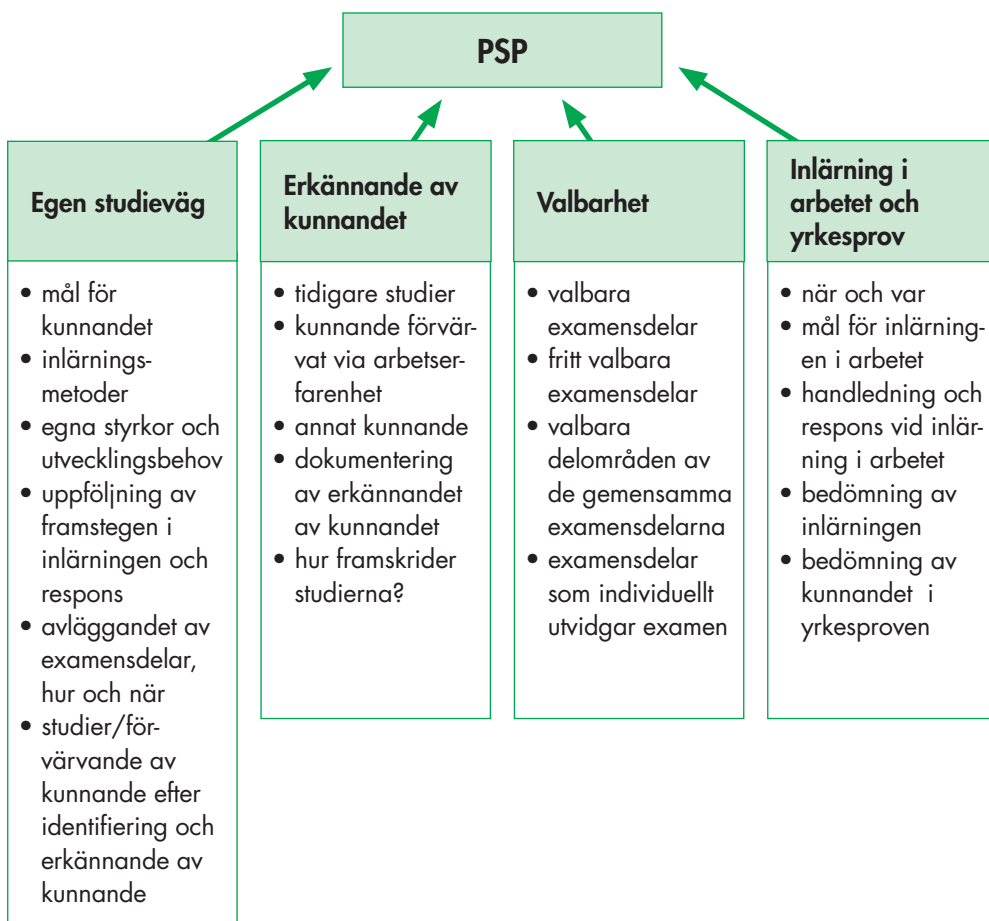
A3.3 Den studerandes personliga studieplan

Enligt lagen om grundläggande yrkesutbildning (L 630/1998, ändringar 787/2014 och 246/2015, § 14 och 29 a) ska läroplanen vara sådan att den ger de studerande möjligheter till individuella val som gäller studierna. Vidare föreskrivs att *utbildningsanordnaren tillsammans med den studerande ska göra upp en **personlig studieplan** utifrån den studerandes individuella mål och val och att planen ska uppdateras under studietiden*. I den personliga studieplanen anges hur undervisningen, handledningen och bedömningen inklusive behövliga stödåtgärder ska genomföras.

I planen fastställs målen för kunnandet, inlärningsmetoderna, avläggandet av examensdelarna, sätten att avlägga dem, tidpunkterna samt bedömningen av kunnandet. Planen ska också innehålla uppgifter om hur kunnandet identifieras och erkänns för den studerande, hur studierna kan framskrida efter att kunnandet har erkänts, vilka valbara examensdelar den studerande väljer samt uppgifter

om hur, var och när inläringen i arbetet ska genomföras. Bedömningen av inläringen dokumenteras även i den personliga studieplanen. I planen ska man också beakta att studerande har olika förutsättningar för studier.

När en studerande får tidigare förvärvat kunnande erkänt inom den grundläggande yrkesutbildningen, antecknas identifieringen och erkännandet av kunnandet i den personliga studieplanen och förvärvandet av kunnande planeras utifrån vad den studerande redan kan. Det är bäst att genomföra identifieringen och erkännandet av kunnandet innan studierna i examensdelarna inleds, men den studerande ska ha möjlighet att få kunnande erkänt även under studierna inom examensdelarna (L 630/1998, ändringar 787/2014 och 246/2015). I utarbetandet av den personliga studieplanen deltar lärarna och studiehandledaren tillsammans med den studerande i enlighet med utbildningsanordnarens beslut. Planen ska uppdateras i takt med att studierna framskrider.

Figur 2. Innehållet i den personliga studieplanen

Frågor och svar:

Fråga:

En studerande har fått kunnande erkänt, vilket har lett till att han får extra håltimmar under de två följande perioderna. Hur kan vi få honom att avlägga några av de påföljande examensdelarna, så att hans studier skulle framskrida?

Svar:

Utbildningsanordnarens läroplan ska vara sådan att den ger de studerande möjligheter att på ett individuellt sätt förvärva och påvisa kunnande och att göra individuella val som gäller studierna. Utbildningsanordnaren planerar hur examensdelarna ska avläggas och gör upp ett tidsschema över det så att det blir möjligt med individualitet. Man ska således stödja de studerandes individuella och flexibla studievägar så att de framskrider i studierna.

A4 Bedömning av inläringen

I lagen om grundläggande yrkesutbildning ingår bestämmelser om bedömningen av inläringen (L 630/1998, 787/2014, 24 b §). Det föreskrivs att *inläring bedöms genom att ge de studerande muntlig eller skriftlig respons*. Inläringen ska bedömas av den eller de lärare som ansvarar för undervisningen. Under inläring i arbetet ger även arbetsplatshandledaren respons på den studerandes inläring och hur kunnandet har utvecklats.

Att tillägna sig yrkesskicklighet och utvecklas yrkesmässigt (utveckla en yrkesidentitet) innebär att komplettera och omorganisera sina tidigare kunskaps-, tanke- och handlingsmodeller. Genom bedömningen stöds de studerandes individuella sätt strukturera, tillägna sig, behandla och bedöma de kunskaper och färdigheter de fått i undervisningen. Var och en uppfattar och tar emot ny kunskap utifrån sitt eget utgångsläge, som beror på personens tidigare kunskaps-, tanke- och handlingsmodeller. Det är lärarens uppgift att med hjälp av bedömningen stödja de studerandes yrkesmässiga utveckling så att den går i önskad riktning. De studerande behöver stöd av en person som kan diskutera och ge respons på hur de utvecklas i riktning mot den yrkesskicklighet som förutsätts i arbetslivet. Fördjupat lärande kräver att de studerande bearbetar sina inläringserfarenheter med erfarna arbetstagare och lärare.

De studerandes inläring bedöms medan under studierna enligt kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet i grunderna för grundexamen. Att bedöma inläring innebär att man följer hur de studerandes inläring framskrider genom att stödja och handleda dem så att de kan uppnå kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet. Det innebär också att utveckla de studerandes förmåga till självvärdering. Utifrån bedömningen av inläringen görs eventuella förändringar i undervisningen och stödåtgärderna i syfte att uppnå bättre inlärningsresultat.

Efter att de studerande har uppnått kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet visar de sitt kunnande i enlighet med grunderna för grundexamen, och då bedöms kunnandet.

Målet med bedömningen av inläring är att de studerande får veta vad de kan och vad de ännu måste lära sig för att uppnå de krav på yrkesskicklighet och mål för kunnandet som anges i grunderna för grundexamen.

Bedömningen av inläring innebär i första hand att man följer hur inläringen framskrider och kunnandet utvecklas samt ger respons i huvudsak muntligt. Denna bedömning inverkar inte på det kommande vitsordet i examensbetyget,

så vitsord ges inte ges inte för inläring. Det viktiga är att de studerande får handledande och uppmuntrande respons på sin inläring, såväl under studierna vid läroanstalten som under inläringen i arbetet. Bedömningen av inläring dokumenteras enligt utbildningsanordnarens anvisningar, till exempel genom att använda den personliga studieplanen.

Det är viktigt att diskutera responsen med de studerande och ge dem möjlighet att utvecklas utifrån den.

Att följa hur inläringen framskrider är en central uppgift vid bedömning av inläringen. Utbildningsanordnaren ger anvisningar om hur detta går till i praktiken. Utbildningsanordnaren kan i sin läroplan ställa villkor som de studerande måste uppfylla för att gå vidare i studierna. Genom villkoren kan man följa upp och kontrollera att inläringen räcker till exempelvis för att de studerande ska kunna påbörja studierna i en ny examensdel, för inläring i arbetet eller för yrkesprov. Villkoren ska på förhand klargöras för de studerande och om det finns uppenbara hinder för en studerandes inläring, ska hindren undanröjas genom tillräckliga stödåtgärder.

Utveckling av de studerandes förmåga till självvärdering är en annan viktig uppgift. Självvärderingsförmågan utgör en viktig del av yrkeskompetensen i arbetslivet. Arbetsgivaren ställer upp kvalitetsmål för arbetet och arbetstagarna måste själva kunna planera sitt arbete och avgöra när arbetet uppfyller kvalitetskraven. De studerande ska handledas i att ta emot och i sin självvärdering utnyttja den respons de får av arbetsgivaren, arbetskamrater och kunder. En lärare som uppskattar de studerandes vilja att lära sig och utvecklas, förhåller sig positivt också till små framsteg. Lärarens positiva attityd överförs till de studerande och påverkar deras uppfattning om sig själva som studerande. De studerande handleds i att observera och bli medvetna om sina handlingar och sitt lärande utifrån kraven på yrkesskicklighet, målen för kunnandet och bedömningskriterierna i examensdelarna.

De studerandes **yrkesmässiga utveckling** stöds under lärandet och hela utbildningen. Den yrkesmässiga utvecklingen sker gradvis. Yrkesskickligheten ökar småningom, framstegen följs upp och styrs med hjälp av bedömningen. Den yrkesmässiga utvecklingen återspeglas i uppbyggnaden av grunderna för grundexamina genom att de yrkesinriktade examensdelarna är indelade i obligatoriska examensdelar och examensdelar som är specifika inom ett kompetensområde. De obligatoriska yrkesinriktade examensdelarna motsvarar huvudsakligen de krav på yrkesskicklighet som ställs i början av utbildningen och som alla examinander måste behärska oberoende av vilket kompetensområde de väljer. De examensdelar som är specifika inom ett kompetensområde

och de valbara examensdelarna motsvarar kraven på yrkesskicklighet i slutet av utbildningen.

Det är mycket viktigt att läraren och arbetsplatshandledaren ger uppmuntrande respons som **motiverar och inspirerar de studerande**. Inom yrkesutbildningen bör de studerande motiveras att lära sig de arbetsaktiviteter som beskrivs i kraven på yrkesskicklighet och bedömningskriterierna i grunderna för grundexamen. De studerande kan själva följa sitt lärande genom olika självvärderingsmetoder.

Ett bra sätt att motivera de studerande är att koppla studier och färdigheter till kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet och bedömningskriterierna i grunderna för grundexamen. Detta hjälper de studerande att få klart för sig vilket kunnande studierna är inriktade på.

Fråga eller färdighet som ska inläras	Föremål för bedömning	Bedömningskriterier		
	Behärskande av arbetsmetoder, -redskap och material	Nöjaktiga N1	Goda G2	Berömliga B3
Hör ihop med denna punkt i bedömningen av kunnandet	Provtagning och spektrometrisk analys	tar ett prov självständigt och utför en spektrometrisk analys, men behöver emellanåt handledning	tar ett prov och behandlar det självständigt samt gör en rutinmässig spektrometrisk analys och håller instrumentet i funktionsdugligt skick även med hjälp av anvisningar på ett främmande språk, men behöver emellanåt handledning	tar ett prov och behandlar det självständigt samt gör den spektrometriska analysen obehindrat och håller instrumentet i funktionsdugligt skick även med hjälp av anvisningar på ett främmande språk

Figur 3. Sammankoppling av studier och färdigheter som ska inläras med examensgrunderna

Frågor och svar:

Fråga:

Studerande som avbryter sin utbildning ska enligt utbildningsanordnarens bedömningsanvisningar få ett S (slutförd) i sitt studieprestationsutdrag, om de avlagt endast en del av en yrkesinriktad examensdel men inte hela examensdelen. Hur ska detta antecknas och beaktas?

Svar:

Studerande som avbryter utbildningen ska ges ett betyg över de avlagda examensdelarna. I betyget antecknas endast de avlagda examensdelarna med vitsord. Prestationer som har en omfattning som är mindre än en examensdel antecknas i utdraget ur studieprestationsregistret och utdraget bifogas betyget. Det är bra att bifoga en beskrivning av delprestationernas innehåll, så att de studerande har ett bevis på vad de studerat om de byter läroanstalt.

A5 Bedömning av kunnandet

A5.1 Föremål för bedömning och bedömningskriterier

I grunderna för de yrkesinriktade grundexamina anges krav på yrkesskicklighet i examensdelarna och mål för kunnandet i delområdena av de gemensamma examensdelarna samt föremål för bedömning och bedömningskriterier för nivåerna nöjaktiga (1), goda (2) och berömliga (3). Kraven på yrkesskicklighet i de yrkesinriktade examensdelarna och målen för kunnandet i de gemensamma examensdelarnas delområden har fastställts i form av inlärningsresultat (kunskaper, färdigheter, kunnande eller kompetens).

Utbildningsanordnaren får inte i sin läroplan ändra de krav på yrkesskickligheten, mål för kunnandet, föremål för bedömning och bedömningskriterier som anges i grunderna för grundexamina. För att bedömningen ska vara enhetlig är det viktigt att alla som avlagt en grundexamen i enlighet med examensgrunderna har bedömts enligt samma kriterier oberoende av var de studerat eller avlagt sin grundexamen. Detta är viktig information för alla som deltar i bedömningen.

Föremål för bedömning

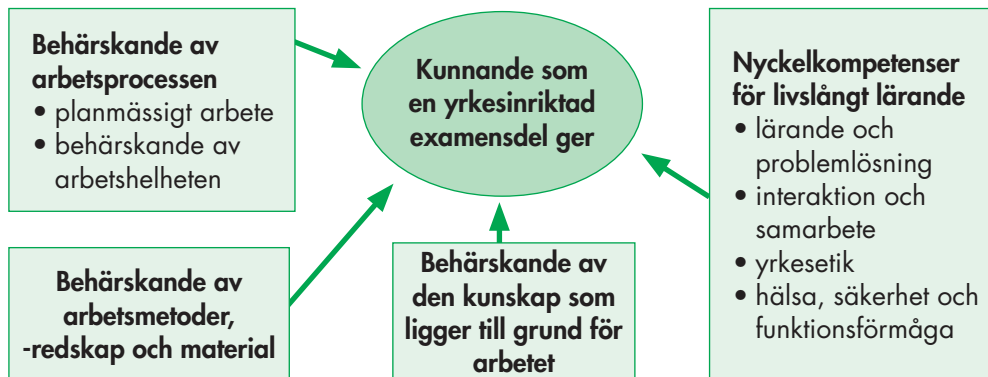
Föremålen för bedömning i **de yrkesinriktade examensdelarna** anges i form av behärskande av arbetsprocessen, behärskande av arbetsmetoder, redskap och material, behärskande av den kunskap som ligger till grund för arbetet och nyckelkompetenser för livslångt lärande (Grunderna för de yrkesinriktade grundexamina 2014).

I **behärskande av arbetsprocessen** bedöms hur de studerande eller examinanderna genomför arbetshelheten (utför de olika arbetsmomenten i rätt ordning), hur självständigt och ansvarsfullt de utför arbetet samt om de kan planera sitt arbete, utvärdera hur det lyckats och utveckla det. Om det normalt ingår i arbetet att göra upp en plan, bedöms den här.

I **behärskande av arbetsmetoder, -redskap och material** bedöms hur de studerande eller examinanderna kan använda olika arbetsmetoder samt använda de arbetsredskap, maskiner och det arbetsmaterial som behövs i arbetet.

I **behärskande av den kunskap som ligger till grund för arbetet** bedöms hur de studerande eller examinanderna i det praktiska arbetet kan tillämpa det kunskapsunderlag som hänför sig till varje arbetsmoment. Läraren ska se till att allt kunskapsunderlag i undervisningen är sådant som behövs i arbetet och undervisa de studerande i de praktiska arbetsmoment där kunskapsunderlaget behövs.

I **nyckelkompetenserna för livslångt lärande** ska de studerande eller examinanderna separat visa att de behärskar fyra av de sammanlagt elva nyckelkompetenserna: lärande och problemlösning, interaktion och samarbete, yrkesetik samt hälsa, säkerhet och funktionsförmåga. De övriga nyckelkompetenserna för livslångt lärande ingår i målen för kunnandet i de gemensamma examensdelarnas delområden och i kraven på yrkesskicklighet i de yrkesinriktade examensdelarna samt i bedömningskriterierna. Nyckelkompetenserna för livslångt lärande behandlas i bilaga 3.

Figur 4. Yrkeskompetens som de yrkesinriktade examensdelarna ger

För **de gemensamma examensdelarna** har inga mål för kunnandet fastställts separat för varje examensdel, utan de gemensamma delarna bildar fyra tematiska helheter. Målen för kunnandet har fastställts för de delområden som hör till dessa fyra examensdelar. Vitsorden i de fyra examensdelarna antecknas i examensbetyget och vitsorden i delområdena antecknas i studieprestationsregistret.

Målen för kunnandet i de gemensamma examensdelarnas delområden anges i form av kunnande, och de har samma innehåll i alla grundexamina. Till de gemensamma examensdelarna har nya obligatoriska mål för kunnandet lagts till – dessa gäller informations- och kommunikationsteknik samt användningen av den, arbetslivsfärdigheter, företagsamhet och företagsverksamhet samt upprätthållande av arbetsförmåga. Av dessa bildar de tre första var sitt delområde. Upprätthållande av arbetsförmåga bildar tillsammans med gymnastik och hälsokunskap ett eget delområde.

Bedömningskriterier

Med bedömningskriterierna beskrivs det kunnande som är föremål för bedömning på olika nivåer. Bedömningskriterierna i grunderna för grundexamina får inte ändras. Alla ska känna till dem och de studerandes kunnande ska bedömas enligt dem.

I bilagan till Utbildningsstyrelsens separata föreskrift (dnr 93/011/2014, ändring 2015) om principerna för dimensioneringen av identifiering och erkännande av kunnande samt omvandling av vitsord i den grundläggande yrkesutbildningen anges på allmän nivå bedömningskriterierna för **de yrkesinriktade examensdelarna** separat för varje föremål för bedömning och så att de är uppdelade på tre nivåer av kunnande. Utifrån dessa utarbetar anordnarna av grundläggande yrkesutbildning kraven på yrkesskicklighet och bedömningskriterierna för sådana examensdelar som inte definierats i examensgrunderna. Nedan följer ett sammandrag av de viktigaste allmänna kriterierna, som beskriver kunnandet på nöjaktig, god och berömlig nivå i grundexaminas yrkesinriktade examensdelar. Hela bedömningstabellen finns i bilaga 4 till denna guide.

Bedömningskriterierna för nöjaktig nivå har fastställts så att de studerande eller examinanderna utför bekanta arbetsuppgifter, arbetar så att slutresultatet är acceptabelt i enlighet med arbetsplanen eller kvalitetsmålen, men de behöver tidvis handledning för att kunna gå vidare i arbetsprocessen. De använder centrala arbetsmetoder, arbetsredskap och material som hör ihop med det egna arbetet men behöver handledning i att skaffa och tillämpa kunskap.

Vid bedömningen bör man beakta att den handledning som nämns på nöjaktig nivå inte är fortlöpande, utan att det i varje arbete finns ett eller ett par svåra moment i vilka den studerande eller examinanden behöver handledning. Det är alltså viktigt att skilja mellan fortlöpande och tillfällig handledning när vitsordet ges. När nivån nöjaktiga fastslogs utgick man från att studerande eller examinander som visar kunnande på denna nivå kan arbeta med grundläggande uppgifter inom branschen och med uppgifter inom sitt specialområde. För många studerande kan det vara svårt att uppnå även kunnande på denna nivå.

Studerande eller examinander som uppnår **god nivå** ser sitt arbete som en helhet, arbetar så att slutresultatet innefattar arbetsuppgiftens specialkrav och avancerar smidigt från en arbetsfas till en annan. De utför de anvisade uppgifterna på egen hand, sköter sina arbetsuppgifter från början till slut och ansvarar för sin egen andel av arbetet. De använder självständigt arbetsmetoder, arbetsredskap och material som hör ihop med det egna arbetet samt skaffar och använder självständigt den kunskap som behövs i arbetet.

På **berömlig nivå** utvärderar och utvecklar de studerande eller examinanderna sina arbetssätt och sin arbetsmiljö, ser sitt arbete som en helhet och en del av verksamhetsmiljön och arbetar i enlighet med arbetsplatsens specialkrav på ett sådant sätt att arbetets slutresultat överensstämmer med målsättningarna. De avancerar i sitt arbete på ett systematiskt och smidigt sätt och anpassar sitt arbete efter den övriga verksamheten i arbetsmiljön samt utför inom sitt eget

ansvarsområde självmant även andra arbetsuppgifter än de som anvisats. De väljer arbetsmetoder, arbetsredskap och material som passar bäst för det egna arbetet och använder dem smidigt i föränderliga arbetssituationer. De skaffar och använder självständigt kunskap i föränderliga arbetssituationer och motiverar sina beslut som gäller arbetet utgående från den information som de skaffat.

A5.2 Bedömning av de studerandes kunnande

Bedömningen av de studerandes kunnande regleras i lagen om grundläggande yrkesutbildning (L 630/1998, ändringar 787/2014 och 246/2015, 25§).

De studerandes kunnande bedöms efter att de haft möjlighet att tillägna sig det som förutsätts i kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet i grunderna för grundexamen. Vid bedömningen jämförs deras kunnande med det kunnande som förutsätts i grunderna för grundexamen. I den examensspecifika delen av utbildningsanordnarens läroplan ska det ingå en plan för bedömningen av de studerandes kunnande. I denna plan ska för varje examensdel beskrivas hur bedömningen går till och vilka metoder som används vid den.

I bedömningen eftersträvas djupgående kunnande i fråga om de krav på yrkesskicklighet och mål för kunnandet som fastställts i grunderna för grundexamen så att de studerande även på lång sikt behärskar examensdelens krav på yrkesskicklighet samt målen för kunnandet i de gemensamma examensdelarnas delområden när hela examensdelen eller delområdet har avlagts. Därför ska man bedöma om de studerande behärskar helheter, inte endast små delar.

Det har fastställts bedömningskriterier på tre nivåer för alla krav på yrkesskicklighet och mål för kunnandet. Kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet beskriver **vad** de studerande ska kunna och bedömningskriterierna **hur** de ska kunna det.

När det gäller **de yrkesinriktade examensdelarna** anges det kunnande som arbetslivet kräver i form av krav på yrkesskicklighet, och kunnandet bedöms genom yrkesprov och vid behov på andra sätt. I yrkesproven visar de studerande sitt kunnande i arbetssituationer och arbetsuppgifter på en arbetsplats, vid läroanstalten eller på en annan plats som utbildningsanordnaren anvisar.

De yrkesinriktade examensdelarna och kraven på yrkesskicklighet i dem har utformats så att de omfattar en arbetshelhet i arbetslivet. De studerande ska visa sitt kunnande i yrkesprov genom arbete i en omfattning som är tillräcklig för att de heltäckande ska kunna visa att kunnandet motsvarar examensgrundernas krav på yrkesskicklighet, föremål för bedömning och bedömningskriterier.

Om det inte är möjligt att ordna så att den studerande heltäckande kan visa det kunnande som ska uppnås i examensdelen på en och samma arbetsplats, kan genomförandet av yrkesprovet fortsättas på en annan arbetsplats eller på en annan plats som utbildningsanordnaren anvisar, så att man kan försäkra sig om att den studerande visar sitt kunnande i tillräcklig omfattning. Endast om det i examensdelen ingår kunnande som det inte är möjligt att heltäckande visa i ett yrkesprov kan påvisandet av kunnandet kompletteras med en annan bedömning av kunnandet.

Överlappande bedömning av kunnande ska undvikas. Exempelvis inläring i arbetet är handledd och bedömd bedömning av lärande, där de studerande handleds och uppmuntras så att de kan uppnå kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet. Efter inlärningsfasen bedöms kunnandet genom yrkesprov.

<p>Vid läroanstalten lär sig de studerande det som anges i kraven på yrkesskicklighet i examensdelen.</p>	<p>På platsen för inläring i arbetet lär sig de studerande det som anges i kraven på yrkesskicklighet i examensdelen och övar det de lärt sig.</p>	<p>De studerande visar sitt kunnande (sin yrkesskicklighet) genom att arbeta (yrkesprov).</p>
<p style="text-align: center;"></p> <p>Man bedömer de studerandes inläring genom att handleda och uppmuntra dem, följa deras framsteg och ge respons muntligt eller skriftligt. Vitsord ges inte för inläringen.</p>		<p>Man bedömer hur väl de studerande har uppnått det kunnande som krävs i examensdelen (kraven på yrkesskicklighet i grunderna för grundexamen).</p>

Figur 5. Bedömningen av inläring vid en läroanstalt och på en plats för inläring i arbetet samt bedömning av kunnande

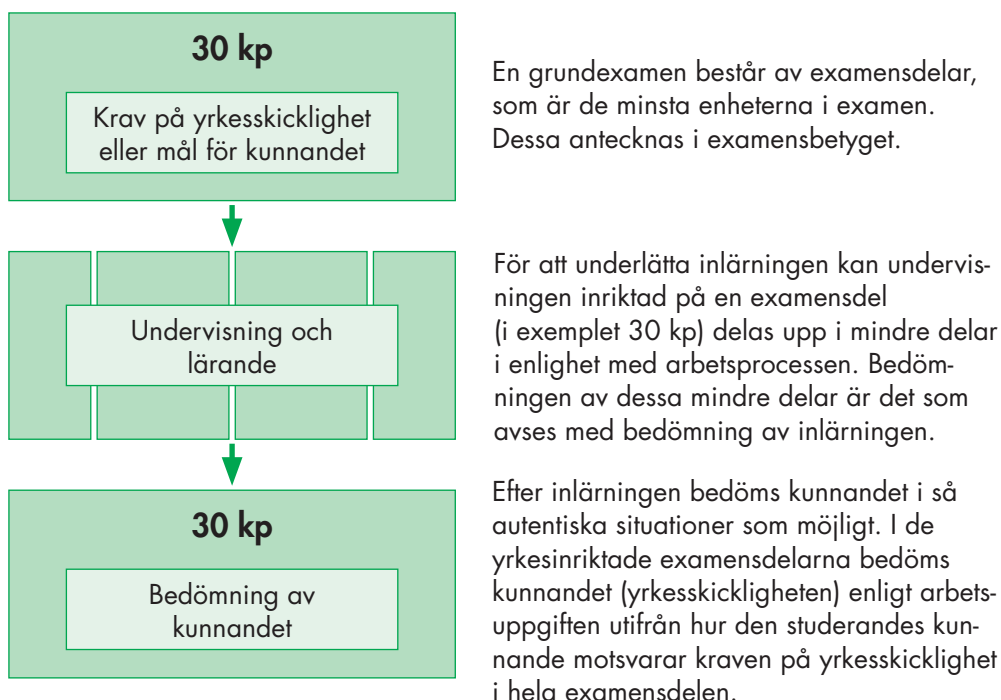
Vid bedömningen ska man komma ihåg att examensdelarna är de grundläggande enheter som bygger upp de yrkesinriktade grundexamina. Examensdelarna antecknas i examensbetyget. Kunnandet avseende kraven på yrkesskicklighet i de yrkesinriktade examensdelarna bedöms enligt grunderna för grundexamen som helheter (bedömning av kunnandet). Det är mycket viktigt att i man de yrkesinriktade examensdelarna bedömer helheter, eftersom dessa examensdelar är utformade enligt arbetshelheter i arbetslivet.

De gemensamma examensdelarna och deras delområden är inte på samma sätt uppbyggda av arbetshelheter. Men också för dessa delområden ska bedöm-

ningen planeras så att de studerande visar att de behärskar så omfattande helheter av delområdet som möjligt, fastän undervisningen genomförs i mindre delar.

Om det är lämpligt kan bedömningen i delområdena av de gemensamma examensdelarna utföras i samband med bedömningen i de yrkesinriktade examensdelarna. Då blir bedömningen kopplad till det arbete där de studerande i framtiden kommer att behöva dessa kunskaper och färdigheter. I den examensspecifika planen för bedömning beskrivs vilket examensspecifikt kunnande som krävs i målen för kunnandet och bedömningskriterierna i delområdena och hur kunnandet ska bedömas i så autentiska situationer som möjligt. Vid planeringen av bedömningen är det viktigt att samarbeta med yrkeslärarna, så att bedömningen i samband med påvisandet av yrkesskickligheten lyckas.

Skillnaden mellan bedömning av inläringen och bedömningen av kunnandet kan åskådliggöras genom följande bild. När det gäller omfattande examensdelar kan man för att underlätta inläringen dela upp undervisningen inriktad på kraven på yrkesskicklighet i mindre delar. Bedömningen av dessa mindre delar är det som avses med bedömning av inläringen.

Figur 6. Skillnaden mellan bedömning av inläringen och bedömning av kunnandet i en examensdel

Yrkesprov

Lagen och förordningen om grundläggande yrkesutbildning (L 630/1998, ändringar 787/2014 och 246/2015) innehåller bestämmelser om bedömningen av kunnandet, yrkesproven, det organ som svarar för planeringen och genomförandet av yrkesproven, bedömningen och bedömarna, yrkesprovsplatsernas lämplighet och skydd i arbetet. Dessa bestämmelser ska beaktas när yrkesproven planeras, genomförs och bedöms i ett samarbete mellan läroanstalten och arbetsplatserna och i enlighet med examensgrunderna.

I de yrkesinriktade examensdelarna bedöms den studerandes kunnande (yrkesskicklighet) genom yrkesprov i praktiskt arbete. Det är meningen att yrkesproven ska genomföras i en autentisk arbetsmiljö alltid när det är möjligt.

Genom yrkesprov bedöms alla yrkesinriktade examensdelar, också de valbara examensdelarna och de fritt valbara, om de är yrkesinriktade. Även de gemensamma examensdelarnas delområden kan bedömas i samband med yrkesprov.

Utbildningsanordnaren ska se till att yrkesprovet täcker alla krav på yrkesskicklighet, föremål för bedömningen och bedömningskriterier som anges i grunderna för grundexamen.

Avsikten är inte att yrkesproven ska vara ett så kallat slutprov i slutet av studierna, utan en bedömningsmetod som används under hela utbildningen. De studerande ska ha möjlighet att också på en arbetsplats lära sig det som förutsätts i kraven på yrkesskicklighet i examensgrunderna innan deras kunnande bedöms genom yrkesprov.

Det finns inga bestämmelser om hur långt ett yrkesprov får vara. **Yrkesprovets längd** beror på arbetet; olika uppgifter kräver olika långa arbetstider. Det viktiga är att yrkesprovet ger tillförlitlig information om den studerandes kunnande, så att ett vitsord kan ges. Yrkesprovets längd kan bestämmas separat för varje studerande och arbetsplats så att den studerande efter att ha haft möjlighet att lära sig det som man kommit överens om och som förutsätts i kraven på yrkesskicklighet i examen kan visa sitt kunnande under en överenskommen tidsperiod. Man bör försöka undvika att bedömningen påverkas av om den studerande är nervös eller om det råkar vara en jäktig dag på arbetsplatsen.

Yrkesproven bedöms av personer som utsetts för uppgiften. Före yrkesprovet går bedömarna igenom planen för bedömning: vilket arbete ska den studerande utföra i yrkesprovet, vilken examensdel anknyter det till och vilka är således föremålen för bedömning och bedömningskriterierna. I yrkesprovet bedömer

bedömaren den studerandes kunnande genom att följa och iakttä hans eller hennes arbete. Den studerande gör samtidigt sin självvärdering.

Bedömarna kan dokumentera sina iakttagelser på en bedömningsblankett. Om det är besvärligt att använda en bedömningsblankett, kan arbetsplatshandledaren under utvärderingssamtalet som följer efter yrkesprovet bedöma den studerandes arbete antingen muntligt eller skriftligt. Utifrån detta fastställer läraren och den studerande tillsammans på vilken nivå den studerandes kunnande ligger i förhållande till bedömningskriterierna.

Ett yrkesprovsvitsord ges för alla yrkesinriktade examensdelar, även om yrkesprovet genomförs så att det omfattar flera examensdelar. Om kunnandet i flera examensdelar bedöms i samma yrkesprov, ska ett separat vitsord ges och dokumenteras varje examensdel och för varje föremål för bedömning. Om yrkesprovet i en examensdel avläggs i flera delar, ska vitsord ges för varje del enligt föremålen för bedömning, men det totala vitsordet ges först då examensdelen på ett heltäckande sätt avlagts genom yrkesprov i enlighet med grunderna för grundexamen.

Utbildningsanordnaren ska se till att de studerande får tillräckligt med stöd och handledning för avläggandet av yrkesproven. Stöd och handledning ges före och under yrkesproven samt som handledande respons efter dem.

Organet som svarar för planeringen och genomförandet av yrkesproven

Organet tillsätts för en treårsperiod för att stödja yrkesprovsverksamheten och dess medlemmar **företräder arbets- och näringslivet, utbildningsanordnaren, lärarna och de studerande**. Organet har till uppgift att godkänna planerna för hur yrkesproven ska genomföras och bedömas och vem som ska bedöma dem. Dessa planer ingår i utbildningsanordnarens läroplan. Organet övervakar yrkesprovsverksamheten och behandlar eventuell begäran om omprövning av bedömning av kunnandet. Dessutom undertecknar organets ordförande yrkesprovsbetyget samt betyget över avlagda yrkesprov.

Utvärderingssamtal

En viktig del av bedömningen av de studerande utgörs av utvärderingssamtalen, i vilket alla som i det aktuella fallet varit bedömare deltar. Samtalen kan genomföras av lärarna eller av lärarna, arbetsplatshandledaren och den studerande gemensamt. Syftet med utvärderingssamtalen är att uppnå samförstånd om den studerandes kunnande i förhållande till kraven på yrkesskicklighet i de yrkesinriktade examensdelarna eller målen för kunnandet i delområdena av de gemensamma examensdelarna. Ett annat syfte är att skapa goda förutsättningar för den studerandes fortsatta inläring.

Samtalet utgår alltid från den studerandes erfarenheter och starka sidor och vilken uppfattning den studerande har om nivån på sitt kunnande och om kunnandet i förhållande till kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet. Efter det diskuteras vilket kunnande den studerande behöver utveckla. De som deltar i samtalet framför sin åsikt om den studerandes kunnande. Vid samtalet bedöms den studerandes arbete, inte den studerande som person. Den studerandes känslotillstånd ska beaktas. Det är onödigt att söka fel. Den studerande bör snarare uppmuntras till att fundera över vad han eller hon borde eller kunde göra på ett annat sätt. Den studerande ska handledas i att utveckla sitt kunnande och sitt arbete.

Utvärderingssamtalet ska planeras så att alla som deltar i det kan förbereda sig för det. Under utvärderingssamtalet efter yrkesprovet är det lärarens uppgift att se till att samtalet genomförs utifrån examensgrunderna.

Frågor och svar:

Fråga:

Måste de studerande på andra stadiet delta i undervisningen eller räcker det med att de deltar i yrkesproven?

Svar:

Lagstiftningen föreskriver fortfarande att de studerande ska delta i undervisningen och meddela frånvaro (L 630/1998, 34 § ändring 246/2015 31 §). De studerande kan med läraren komma överens om hur de ska förvärva sitt kunnande. Studerande kan inte tvingas genomföra alla lektioner de missat, om de redan kan det som behandlats. Syftet med lektionerna är ju att de studerande ska lära sig, inte att de enbart ska vara närvarande på lektionerna. Om en studerande lär sig på något annat sätt eller någon annanstans än genom lektioner, finns det skäl att diskutera saken med honom eller henne och uppdatera den personliga studieplanen. Det är lärarens uppgift att följa hur inläringen framskrider och att kontrollera att de studerande har uppnått kunnande på minst nöjaktig nivå innan de visar sitt kunnande. Om en studerande redan före undervisningen kan läroinnehållet, ska kunnandet identifieras och erkännas. Därefter är det bra att råda den studerande att fortsätta med följande examensdelar, exempelvis de fritt valbara examensdelarna.

A6 Beslut om bedömningen av kunnandet

Vitsordet för en examensdel bestäms genom bedömning av kunnandet. Besluten om bedömningen av kunnandet i fråga om en examensdel och ett delområde av de gemensamma examensdelarna fattas av den lärare som ansvarar för undervisningen eller av lärarna gemensamt, om flera lärare har deltagit i undervisningen och bedömningen.

Om vitsorden för yrkesproven beslutar i allmänhet lärarna och företrädarna för arbetslivet gemensamt i enlighet med organets beslut. Bedömarna utövar offentlig makt och i fråga om jäv tillämpas det som föreskrivs i 27–29 § i förvaltningslagen (L 630/1998, ändringen 787/2014, 25 b § och 246/2015, 25 b).

Vitsorden i examensbetyget ges alltid utifrån en bedömning av kunnandet med skalan nöjaktiga (1), goda (2) och berömliga (3). Vitsord ges för alla examensdelar som ingår i examen. Ett undantag utgör de fritt valbara examensdelar som stöder förutsättningarna för fortsatta studier eller yrkesmässig utveckling eller som utgör kunnande som förvärvats via arbetserfarenhet. Dessa kan bedömas med vitsordet godkänd/underkänd enligt utbildningsanordnarens beslut.

När läroanstalten erbjuder **fritt valbara examensdelar**, ska utbildningsanordnaren utarbeta krav på yrkesskicklighet eller mål för kunnandet, föremål för bedömningen och bedömningskriterier för dem och fastställa deras omfattning i kompetenspoäng. Läraren ska alltid bedöma dessa fritt valbara examensdelar med skalan nöjaktiga (1), goda (2) och berömliga (3) utom de ovannämnda (examensdelar som stöder förutsättningarna för fortsatta studier eller yrkesmässig utveckling eller kunnande som förvärvats via arbetserfarenhet), som kan bedömas med vitsordet godkänd/underkänd enligt utbildningsanordnarens beslut.

Vitsord ges för varje examensdel och de baserar sig på bedömningskriterierna i examensgrunderna. Andra bedömningskriterier används inte. Motiveringar till bedömningen ska alltid antecknas, så att vitsorden kan motiveras ifall en studerande är missnöjd med vitsordet.

I **de yrkesinriktade examensdelarna** beslutar läraren och arbetsplatshandledaren efter utvärderingssamtalet om vitsordet för yrkesprovet, antingen gemensamt eller var för sig, i enlighet med det beslut som fattats i det organ som utbildningsanordnaren utsett.

Yrkesprovsvitsord ges för varje examensdel och baserar sig på de bedömningar som gjorts för varje enskilt **föremål för bedömning (se kap. A5.1)**. Om vitsorden för de olika föremålen för bedömning i ett yrkesprov skiljer sig mycket

från varandra, ska man inte mekaniskt beräkna medeltalet av dem. Bedömarna ska i stället se den studerandes kunnande som en helhet och utifrån grunderna för grundexamen bedöma vilket kunnande som är väsentligt.

Vitsorden i examensbetyget baserar sig på bedömningen av kunnandet och ges så att vitsorden för yrkesproven antecknas i yrkesprovsbetyget. Vitsorden i avgångsbetyget bestäms utifrån bedömningen av yrkesproven och eventuell annan bedömning av kunnandet i enlighet med de ovannämnda principerna för hur yrkesprovsvitsorden bestäms.

När det gäller **de gemensamma examensdelarna** antecknas i examensbetyget vitsord för varje examensdel. Vitsordet för examensdelen ges utifrån vitsorden för de delområden som ingår i den. När vitsordet bestäms ska man beakta det antal kompetenspoäng som den studerande med sitt kunnande har förvärvat för varje delområde av examensdelen. De lärare som har gett vitsorden för delområdena bestämmer tillsammans vitsordet för examensdelen. Om kraven på yrkesskicklighet i de yrkesinriktade examensdelarna innehåller exempelvis språkkunskaper, bedöms dessa som krav på yrkesskicklighet i de yrkesinriktade examensdelarna.

Frågor och svar:

Fråga:

En studerande har inte läst finska i grundskolan. Kan den studerande befrias och vad ska man skriva i examensbetyget?

Svar:

För studerande som inte har läst finska i grundskolan eller någon annanstans är befrielse inte längre automatiskt automatiskt det första alternativet, utan deras undervisning i finska ska planeras utifrån deras situation. Målet är att dessa ska uppnå minst nivå N1 i grunderna för grundexamen. För studerande som trots stödåtgärder inte uppnår denna nivå denna nivå kan utbildningsanordnaren avvika för hans eller hennes del från grundexamen, om målen för kunnandet i finska faktiskt kan anses vara oskäliga (L 630/1998, ändringen 787/2014, 21 § och 246/2015, 21 §)). De som avviker från avläggandet av finska ska dock avlägga antingen mer av modersmålet eller ett främmande språk så att de uppnår det antal kompetenspoäng (11 kp) som fastställts för examensdelen Kunnande i kommunikation och interaktion (SRF 801/2014, 3 §).

I studieprestationsregistret och examensbetyget ska man för finska i en fotnot ange att den studerande avvikit från avläggandet av finska och hänvisa till den lagparagraf som befrielsen grundar sig på.

Fråga:

Hur ska man i de gemensamma delarna bilda vitsordet för examensdelen Socialt och kulturellt kunnande, om en studerande i examensdelen har inkluderat matematik, modersmålet, främmande språk och psykologi? Vem ska ge vitsordet?

Svar:

Man fastställer vitsordet för en examensdel utifrån vitsorden för de olika delområden som den studerande avlagt genom att beakta delområdenas omfattning i kompetenspoäng. Även om den studerande valt alla delområden för examensdelen Socialt och kulturellt kunnande från andra gemensamma examensdelar, antecknas vitsordet för dessa delområden för examensdelen Socialt och kulturellt kunnande. De lärare som har gett vitsorden för delområdena bestämmer gemensamt vitsordet för examensdelen.

Fråga:

Om det i de yrkesinriktade examensdelarna ingår modersmålet och kommunikation samt behärskande av främmande språk, är det önskvärt att läraren i modersmålet och främmande språk deltar i bedömningen av yrkesproven?

Svar:

Om det i de yrkesinriktade examensdelarna ingår språkfärdigheter, vore det naturligt att den lärare/de lärare som undervisar i dessa studier bedömer kunskandet, men det är utbildningsanordnaren och i sista hand organet som beslutar vem som ska bedöma yrkesproven. Å andra sidan är det i samband med yrkesprovet även möjligt att bedöma gemensamma examensdelars delområden, och då ska läraren delta i bedömningen.

Fråga:

En studerande ska genomföra en period med inläring i arbetet som ingår i de valbara yrkesinriktade examensdelarna. Hon har tillsammans med sin mor grundat ett företag, där hon skulle vilja genomföra perioden. Företaget har inga andra anställda så den studerandes mor skulle fungera som handledare och bedömare. Är det möjligt att genomföra perioden i en sådan situation?

Svar:

En studerande kan mycket väl genomföra inläring i arbetet i ett familjeföretag. Syftet med inläringen i arbetet är att de studerande lär sig, uppmuntras, handleds och motiveras att uppnå kraven på yrkesskicklighet i examensgrunderna. Detta kan även en släkting till den studerande utföra.

När den studerande har lärt sig det som förutsätts visar han eller hon sitt kunnande genom yrkesprov på sin arbetsplats. Vitsordet i yrkesprovsbetyget ges utifrån bedömningen av yrkesprovet. Vid beslut om bedömningen ska man beakta förvaltningslagen (434/2003, 27–28 §), enligt vilken bland annat en nära släkting, det vill säga i detta fall hennes mor, inte kan bedöma eller ge vitsord. Detta ska beaktas i utbildningsanordnarens bedömningsanvisningar och i de examensspecifika planerna för bedömning samt i organets beslut om vem som ska bedöma yrkesproven.

A7 Förvaring av bedömningsmaterial

Personuppgiftslagen (523/1999) förpliktar utbildningsanordnarna att iaktta god informationshantering och se till att deras anställda har tillräcklig kunskap om handlingars offentlighet samt om förfarandet vid lämnande och behandling av information samt skydd av handlingar och informationssystem. Personalen ska alltså sätta sig in i de centrala principerna för god informationshantering, dokumentering och arkivering.

Utbildningsanordnaren ska ge *de studerande möjlighet att ta del av det material för bedömningen av kunnandet som tagits upp i skriftlig eller i annan form. Det material som ligger till grund för bedömningen ska sparas minst sex månader efter det att vitsord har getts* (SRF 799/2014, 11 a §).

Utbildningsanordnaren har ansvar för att betygen arkiveras och ska vid behov ge kopior av dem. Utbildningsanordnarens arkiveringsanvisningar ska beskriva principerna för hur bedömningsmaterialet samlas in och förvaras, bland annat arkiveringstid, arkiveringsplats och vem som ansvarar för arkiveringen av handlingarna. Tilläggsuppgifter om hur man upprättar en arkivbildningsplan finns på Riksarkivets webbplats (www.ams-opas.fi). Riksarkivet har också föreskrivit (17.11.2003, Föreskrift 321/43/03) att examensbetyg och betyg över en examensdel eller examensdelar ska förvaras varaktigt, ifall uppgifterna inte finns sparade i studieregistret.

Bedömningarna av examensprestationer kan även dokumenteras digitalt. Det exemplar som arkiveras kan vara i pappersform, med uppgifter om godkännande och uppdatering inklusive datum och underskrifter. I dag är även digital underskrift möjlig, så handlingar kan arkiveras officiellt också digitalt.

A7.1 Bedömningsmaterialets offentlighet

Utbildningsanordnaren ska beakta att en del av de dokument som uppkommer i examens- och bedömningsprocessen är sekretessbelagda. En **sådan handling är bland annat den individuella planen för** hur undervisningen ska ordnas (IP). Den personliga studieplanen (PSP) kan innehålla uppgifter som innebär att de är delvis sekretessbelagda.

I 24 § i offentlighetslagen (L 621/1999) finns en förteckning i 32 punkter över sekretessbelagda handlingar. Vid bedömningen av studerande och examensprestationer (inklusive yrkesprov och inläring i arbetet) kommer främst följande handlingar i fråga:

- 17: handlingar som innehåller uppgifter om offentliga samfunds affärs- eller yrkeshemligheter

- 20: handlingar som innehåller uppgifter om en privat affärs- eller yrkes-hemlighet
- 22: handlingar som innehåller uppgifter om inträdesprov eller andra prov eller test
- 29: handlingar som innehåller uppgifter om psykologiska test eller lämplighetsprov som gäller en person eller resultatet av dem
- 30: handlingar som gäller elevvård eller befriande av en elev från undervisning, elevens och examinanders provprestationer samt sådana av en läroanstalt utfärdade betyg och andra handlingar som innehåller uppgifter om verbala bedömningar av en elevs personliga egenskaper
- 31: handlingar som innehåller uppgift som någon har lämnat om sitt hemliga telefonnummer.

En sifferbedömning i ett lämplighetsprov är sekretessbelagd, om den klart beskriver personliga egenskaper. I övrigt är sifferbedömningar offentliga. Verbala bedömningar är likaså offentliga om de inte beskriver personliga egenskaper. En sådan bedömning är exempelvis bedömningen av om de studerande har uppnått de uppsatta målen eller om de behöver mera övning. Verbala bedömningar av uppförande är bedömningar av personliga egenskaper och följaktligen sekretessbelagda.

A7.2 Förvaring av bedömningsmaterial

Bedömningsmaterial som ligger till grund för vitsord i examensbetyget (avgångs- och yrkesprovsbetyg) ska sparas minst sex månader efter det att vitsord har givits (SRF 811/1998, ändring 799/2014, 11 a §). Dokumenteringen av bedömningen ska vara så noggrann att det vid behov går att genomföra en ny bedömning på basis av materialet.

När det gäller yrkesproven ska bedömningsblanketten sparas. Om den studerande inte har kunnat genomföra ett yrkesprov som täcker hela examensdelen utan yrkesprovet har genomförts i delar, är det viktigt att spara bedömningsblanketterna för alla delprov de föreskrivna sex månaderna för att det ska gå att ge ett slutligt vitsord. Studerande som avbryter sina studier ska ges ett betyg över avlagda examensdelar samt som bilaga bedömningsblanketten för de yrkesprov som genomförts i delar, om de inte ännu har fått vitsord för hela yrkesprovet. Med hjälp av bedömningsblanketterna kan den studerande senare få sitt kunnande erkänt om han eller hon fortsätter sina studier i en annan läroanstalt.

Vitsord som getts för en examensdel ska finnas i läroanstaltens arkiveringsystem. Det är bra om lärarna sparar allt bedömningsmaterial som anknyter till vitsordet åtminstone tills hela examensdelen har bedömts. Här är det viktigt att

skilja mellan bedömning av inläringen och bedömning av kunnandet. Endast material som gäller bedömning av kunnande måste sparas. När examensbetyget eller betyget över en examensdel eller examensdelar har utfärdats, tidsfristen för begäran om omprövning av bedömningen av kunnandet har gått ut eller en begäran om omprövning av bedömning har behandlats, kan allt bedömningsmaterial, med undantag av betygen och studieprestationsregistret, förstöras.

Vad ska dokumenteras under bedömningsprocessen?

Avtalsdokument

- avtal om inläring i arbetet och yrkesprov (separata ramavtal mellan utbildningsanordnaren och arbetsgivaren)
- personliga studieplaner, som innehåller planer för inläring i arbetet och yrkesprov

Identifiering och erkännande av kunnande

- Identifiering av kunnande/kartläggning av utgångsläget
 - den studerandes personliga studieplan (innehåller bland annat en plan för individuella stödåtgärder)
- Erkännande av kunnande
 - examensdelar eller delar av examensdelar
 - erkännande av kunnande utifrån prestationer som genomförts utomlands

Dokumentering av bedömning av inläringen

- dokumentering i studiekortet eller studieregistret, den personliga studieplanen (inte nödvändigtvis vitsord, S för slutförd, verbal bedömning)

Bedömning av kunnande och beslut om vitsord

- Yrkesprov
 - i bedömningsblanketten, för varje föremål för bedömning (behärskande av arbetsprocessen, behärskande av arbetsmetoder, -redskap och material, behärskande av den kunskap som ligger till grund för arbetet, nyckelkompetenser för livslångt lärande)
 - motiveringar till bedömningen: på vilka grunder har det slutliga vitsordet för examensdelen getts
 - bedömningsblanketten för yrkesprov som gäller en del av en examensdel (kan till exempel bifogas till ett skiljebetyg)

Betyg

- examensbetyget och som bilaga ett utdrag ur studieprestationsregistret eller en motsvarande utredning samt på den studerandes begäran en bilaga avsedd för internationellt bruk

- betyg över slutförd utbildning (handledande utbildning för grundläggande yrkesutbildning och utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv)
- betyg över avlagda examensdelar och yrkesprov
- betyg över avlagda utbildningsdelar.

A8 Omtagning av påvisande av kunnande och höjning av vitsord

Utbildningsanordnaren ska ge möjlighet att ta om påvisandet av kunnandet, om kunnandet bedöms som underkänt, och även möjlighet att höja ett godkänt vitsord. De studerande har rätt att höja godkända vitsord för examensdelar, yrkesprov eller delområden som hör till de gemensamma examensdelarna.

Om en studerandes kunnande har bedömts som underkänt, ska utbildningsanordnaren vid behov ge den studerande möjlighet att på annat sätt visa att han eller hon har förvärvat sådant kunnande som gör det möjligt att gå vidare i studierna (L 630/1998, ändring 787/2014, 25 d §).

I den examensspecifika delen av utbildningsanordnarens läroplan ska för varje examensdel, yrkesprov och delområde av de gemensamma examensdelarna beskrivas hur examensdelen eller delområdet i fråga kan tas om eller vitsordet för dem höjas. De studerande ska på förhand informeras om möjligheterna till omtagning eller höjning av vitsord. Man kan kräva att den studerande före omtagnings- eller höjningstillfället förbättrar sin inläring och därmed stärker sitt kunnande.

Författningarna om yrkesutbildning tar inte ställning till hur många gånger en studerande kan ta om påvisandet av sitt kunnande eller höja sina vitsord. Därför finns det ingen orsak att fastställa någon kvantitativ gräns. Om det i utbildningsanordnarens läroplan inte har bestämts i vilken ordning examensdelarna eller mindre helheter ska avläggas, ska studerande som blivit underkända i en prestation ges möjlighet att påvisa sitt kunnande så att de kan gå vidare i studierna.

Frågor och svar

Fråga:

En studerande som utexaminerats från läroanstalten har kontaktat oss och undrar om han kan höja sina vitsord i examensbetyget. Hur ska vi gå till väga i denna situation?

Svar:

Enligt 25 d § i lagen 630/1998, ändring 787/2014 har de studerande rätt att under sina studier ta om påvisande av kunnande eller höja vitsord som de fått för sitt kunnande. Efter att studierna avslutats är det möjligt att ta om och höja sina vitsord som privatstuderande i enlighet med 27 § i lagen om grundläggande yrkesutbildning 630/1998. Utbildningsanordnaren beslutar om antagningen av privatstuderande. I enlighet med förordningen 1323/2001 kan man av privatstuderande ta ut en avgift för prov. Om en studerande vill höja vitsord för en

yrkesinriktad examensdel, kan yrkesläroanstalten anta honom eller henne som privatstuderande i en undervisningsgrupp för att avlägga examensdelen, men någon avgift får inte tas ut för undervisningen, endast för provet.

Fråga:

I vilken författning finns bestämmelser om inom vilken tidsram vitsord får höjas? Är det så att ett vitsord kan höjas inom ett år efter att det getts? Ska studerande som vill höja sitt vitsord efter det antas som privatstuderande?

Svar:

Enligt 25 d § i lagen 630/1998, ändring 787/2014 ska de studerande ges möjlighet att ta om påvisande av kunnande eller höja vitsord för kunnande. Denna rätt har de under hela sin studietid. Efter att de studerande fått examensbetyget kan de antas som privatstuderande för att höja sina vitsord.

Om någon som avbrutit sina studier vill återuppta dem, genomför de dem i enlighet med gällande grunder för grundexamen och har normal rätt att höja sina vitsord.

Fråga:

En studerande har för en yrkesinriktad grundexamen fått ett examensbetyg i vilket han för de fritt valbara studierna fått vitsordet N1. Nu undrar den studerande, om han kan höja sina N1-vitsord eller om han kan få ett nytt betyg där N1 ändrats till S (slutförd). Hur ska vi göra?

Svar:

Ett examensbetyg kan ändras endast om utbildningsanordnaren har gjort ett uppenbart fel i det. Efter slutförd utbildning kan de studerande höja sina vitsord som privatstuderande. Höjningen av vitsord och bedömningen av kunnandet sker i enlighet med grunderna för grundexamen. De studerande ges ett betyg över de avlagda examensdelarna i enlighet med modellerna som finns på Utbildningsstyrelsens webbplats (www.oph.fi)

A9 Omprövning av bedömning av kunnande

Enligt 25 c § i lagen 630/1998, ändring 787/2014 har studerande rätt att få veta hur deras kunnande har bedömts och att vid behov begära omprövning av bedömningen. De studerande kan begära omprövning av vitsord för examensdelar, för yrkesprov och för delområden som ingår i de gemensamma examensdelarna. De studerande och lärarna ska vara medvetna om åtgärderna i anknytning till omprövning av en bedömning. De studerande ska i första hand diskutera sina vitsord med den eller de lärare som genomfört bedömningen, men om de också efter det är missnöjda med sitt vitsord kan de begära omprövning av vitsordet.

En studerande som är missnöjd med bedömningen av sitt kunnande kan muntligen eller skriftligen begära omprövning hos rektor, en lärare eller en annan som fattat beslut om bedömningen. Den första begäran om omprövning ska göras muntligen eller skriftligen inom 14 dagar från den tidpunkt då den studerande haft möjlighet att få veta resultaten av bedömningen samt hur bedömningsgrunderna har tillämpats på honom eller henne. Begäran om omprövning riktas till den eller de lärare som gjort bedömningen i enlighet med utbildningsanordnarens anvisningar. Omprövningsbeslutet kan slå fast att bedömningen genomförts enligt kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet i grunderna för grundexamen eller föreskriva en ny bedömning.

En studerande som är missnöjd med ett omprövningsbeslut kan inom 14 dagar efter det att han eller hon har fått ta del av beslutet skriftligen begära omprövning av beslutet hos det organ som utbildningsanordnaren utsett för att ansvara för planeringen och genomförandet av yrkesproven. Om beslutet är uppenbart felaktigt kan organet bestämma att en ny bedömning ska genomföras.

De studerande ska informeras om bedömningsgrunderna redan innan studierna inleds (se Information om bedömningen). Detta är en förutsättning för att de studerande ska kunna ställa upp mål för sitt lärande, förstå hur vitsorden bildas (bedömningskriterierna) och jämföra sitt kunnande med kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet (utvärderingssamtal, självvärdering). Då kan onödiga omprövningsprocesser undvikas.

A10 Betyg

Om betygen finns bestämmelser i lagen och i förordningen om grundläggande yrkesutbildning (L 630, 1998, ändringar 787/2014 och 246/2015, 25 e §, SRF 811/1998, ändringar 799/2014 och 329/2015, 10 §, 13§, 13 a§). Vitsord ska ges för alla examensdelar som nämns i grunderna för grundexamen. Ett undantag utgör de fritt valbara examensdelar som stöder förutsättningarna för fortsatta studier eller yrkesmässig utveckling eller som utgör kunnande som förvärvats via arbetserfarenhet. Dessa kan bedömas med vitsordet godkänd/underkänd enligt utbildningsanordnarens beslut..

Utbildningsstyrelsen har utfärdat en separat föreskrift dnr 90/011/2014, ändring 2015, om vilka uppgifter som ska antecknas i betyg och bilagor i den grundläggande yrkesutbildningen. Dessutom har Utbildningsstyrelsen gjort upp en anvisning om betygsmodeller. Denna finns på adressen www.oph.fi.

Examensbetyg

De studerande ges ett examensbetyg över grundläggande yrkesutbildning när de har avlagt alla examensdelar och yrkesprov som ingår i grundexamen med godkänt resultat. Examensbetyget innehåller ett avgångsbetyg och ett yrkesprovsbetyg.

Betyg över avlagda examensdelar och yrkesprov

En studerande som avgår utan att ha avlagt en yrkesinriktad grundexamen ska ges ett betyg över avlagda examensdelar och yrkesprov. Om en studerande begär det ska ett sådant betyg ges även under studiernas gång (L 630/1998, ändringar 787/2014 och 246/2015, 25 e §, SRF 811/1998, ändringar 799/2014 och 329/2015, 13 §).

Betyg över slutförd utbildning

Betyg över slutförd utbildning ges för den handledande utbildningen **för grundläggande yrkesutbildning och för utbildningen** som handleder för arbete och ett självständigt liv.

Betyg över avlagda utbildningsdelar

En studerande som avgår utan att ha slutfört utbildningen ska ges ett betyg över avlagda utbildningsdelar och även under studierna om hon eller han ber om ett betyg..

Intyg över genomgången utbildning för grundläggande yrkeskompetens inom transportbranschen

Om intygen över genomgången utbildning för grundläggande yrkeskompetens inom transportbranschen gäller det som föreskrivs i lagen 273/2007 och i förordningen 640/2007 samt i Utbildningsstyrelsens anvisningar Betygsmodeller.

A10.1 Bilagor till betygen

I enlighet med statsrådets förordning (SRF 811/1998, ändring 799/2014, 13 a §) ska det till examensbetyg och betyg över avlagda examensdelar fogas ett utdrag ur studieprestationsregistret eller motsvarande utredning som anger de obligatoriska och valbara delområdena som ingår i de gemensamma examensdelarna och bedömningen av kunnandet i fråga om dessa samt andra helheter som är mindre än en examensdel. Utdraget ur studieprestationsregistret eller en motsvarande utredning ska göras upp enligt grunderna för grundexamen.

Till betyg över avlagd utbildning och betyg över avlagda delar av utbildning (handledande utbildning) skall även bifogas ett utdrag ur studieprestationsregistret eller annan motsvarande utredning, ur vilken framgår de delområden som är mindre än en utbildningsdel som studerande avlagt.

På den studerandes begäran ska utbildningsanordnaren ge ett tillägg som är avsett särskilt för internationellt bruk och som innehåller uppgifter om det kunnande som grundexamen gett samt om examens nivå och ställning i det finländska utbildningssystemet.

Till betyget över avlagda examensdelar ska fogas en utredning över den yrkesskicklighet som bygger på regleringen inom branschen och som den studerande har tack vare de avlagda examensdelarna. I betygsmodellerna finns anvisningar om vad bilagorna till betygen ska innehålla.

A10.2 Betygsmodeller

Utbildningsstyrelsen har tagit fram modeller på finska och svenska för ovan nämnda betyg. Betygsmodellerna kompletterar de bestämmelser om betygsinnehåll som ingår i grunderna för grundexamina och i grunderna för de handledande utbildningarna. Betygsmodellerna finns tillgängliga på Utbildningsstyrelsens webbplats www.oph.fi. I anslutning till betygsmodellerna finns allmänna anvisningar om betyg och anteckningar om erkännande av kunnande.

A11 Bedömning inom specialundervisningen

Utgångspunkten för bedömningen av studerande som behöver särskilt stöd är att de studerande ska avlägga grundexamen enligt kraven på yrkesskicklighet, målen för kunnandet och bedömningskriterierna i examensgrunderna, dock så att de ges särskilt stöd. Eftersom de studerande uttrycker sitt kunnande på olika sätt, ska de ges möjlighet att visa sitt kunnande på mångsidiga och varierande sätt. De ska kunna visa sitt kunnande med de kommunikationssätt och metoder som är centrala i studierna. Att hitta en lämplig bedömningsmetod är särskilt viktigt när den studerande har en skada, sjukdom eller inlärningssvårigheter, såsom läs- och skrivsvårigheter. De hjälpmedel som den studerande behöver, tolkning, personlig assistent, informations- och kommunikationstekniska verktyg etc. får inte inverka negativt på den studerandes vitsord.

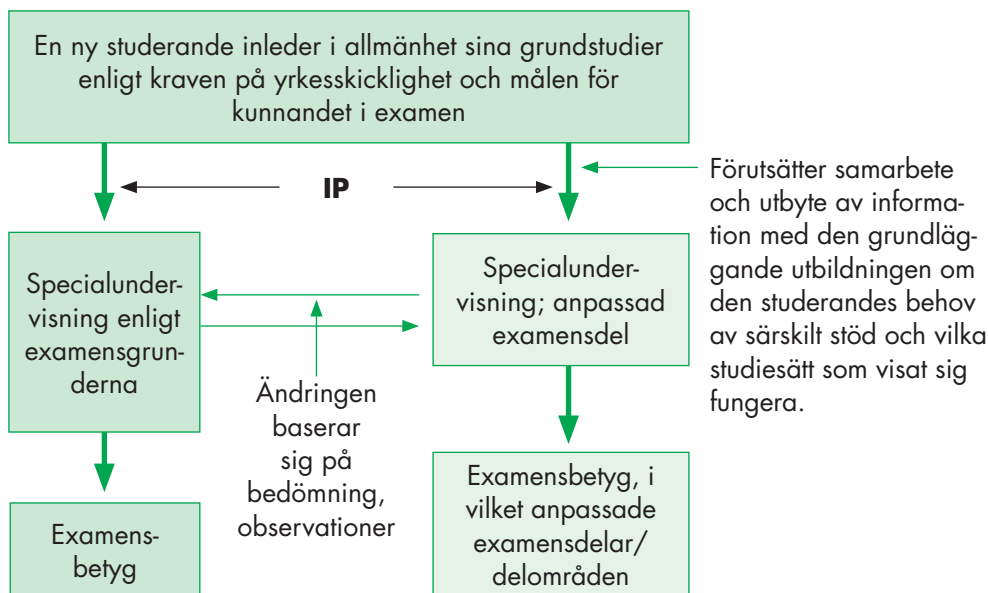
I undervisning som ges som specialundervisning är det främsta målet att den studerande avlägger grundexamen med hjälp av sådana stöd- och handledningsåtgärder och specialarrangemang som motsvarar den studerandes behov. Undervisningen kan anpassas om den studerande i någon examensdel inte uppnår kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet på nivå N1 i grunderna för grundexamen (L 630/1998, ändring 246/2015, 19 a §, F 811/1998, ändring 329/2015, 8 §). För examensdelen utarbetas då anpassade krav på yrkesskicklighet eller mål för kunnandet och bedömning av kunnandet, som utbildningsanordnaren beslutar om. Anpassade krav på yrkesskicklighet och mål för kunnandet kan utarbetas för en eller flera examensdelar eller gemensamma examensdelarnas delområden. Enligt författningarna ska undervisningen inom specialundervisningen anpassas så att den studerande i så stor utsträckning som möjligt uppnår samma kunnande som de studerande i annan grundläggande yrkesutbildning. Vid anpassad undervisning utarbetas alltid en individuell plan för hur undervisningen ska ordnas (IP) för den studerande, som bland annat innehåller en personlig studieplan. I dessa dokument anges orsaken till den studerandes behov av särskilt stöd, de planerade särskilda stödåtgärderna och uppföljningen av hur de genomförs samt uppgifter om bedömningen av den studerandes kunnande. Under hela utbildningen utvärderas hur den studerande uppnår målen, och alla åtgärder dokumenteras på ett tillförlitligt sätt.

Det är i allmänhet lärarna som observerar behov av anpassning. Innan ett beslut om anpassning fattas ska den studerande lämna in eventuella utlåtanden och andra nödvändiga dokument. De anpassade kraven på yrkesskicklighet och bedömningskriterierna ska utarbetas innan studierna inleds och anpassningen ska dokumenteras i den studerandes IP. Om den studerande lär sig och gör framsteg i enlighet med kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet i examensgrunderna, bedöms hans eller hennes inlärning utifrån bedömningskri-

terierna i grunderna för grundexamen. Den studerande har möjlighet att avlägga hela grundexamen eller endast vissa examensdelar i enlighet med anpassade krav på yrkesskicklighet, mål för kunnandet och bedömningskriterier.

Det är inte alltid möjligt att på förhand veta vilka förutsättningar den studerande har att uppnå kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet. En studerande som har fått specialundervisning i grundskolan kan till exempel mer än väl klara av en yrkesinriktad grundexamen i en inlärningsmiljö där det är möjligt att visa sitt kunnande på många olika sätt. I osäkra fall är det bäst att börja genomföra undervisningen direkt utifrån kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet i grunderna för grundexamen och under studiernas gång följa den studerandes framsteg och först vid behov anpassa kraven på yrkesskicklighet, målen för kunnandet och bedömning av kunnande.

Följande figur beskriver vilka olika möjligheter de studerande har att studera inom den grundläggande yrkesutbildningen.

Figur 7. Avläggande av en grundexamen genom specialundervisning

Bedömningen ska genomföras i relation till de anpassade kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet, vilket betyder att bedömningskriterier ska utarbetas för dem. Bedömningsskalan är N1–B3.

De anpassade kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet bestäms så att deras kravnivå för berömliga ligger lägre än för N1 i grunderna för grundexamen. De anpassade kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet tas

fram för alla examensdelar som ska anpassas och för de olika nivåerna i den vitsordsskala som används.

Berömliga 3
Goda 2
Nöjaktiga 1

Krav på yrkesskicklighet och mål för kunnandet i grundexamen
--

Berömliga 3^{A)}
Goda 2^{A)}
Nöjaktiga 1^{A)}

Anpassade krav på yrkesskicklighet och mål för kunnandet
--

^{M)} Examensdelarna har avlagts enligt anpassade krav på yrkesskicklighet och mål för kunnandet i enlighet med lagen om grundläggande yrkesutbildning 630/1998, ändring 246/2015, 19 a §.

Anpassning innebär att kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet anpassas efter den studerandes inlärningsförutsättningar (nivå). Anpassningen kan innebära en kvantitativ begränsning eller kvalitativ ändring av kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet så att de blir lättare att uppnå. Det är särskilt viktigt att alla som undervisar och handleder den studerande känner till de anpassade kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet och beaktar dem.

Den studerande ska informeras om att en utbildning som genomgått enligt anpassade krav på yrkesskicklighet och mål för kunnandet kan inverka på möjligheterna till fortsatta studier.

I samband med IP- och PSP-samtalen är det skäl att mycket ingående förklara för både den studerande och vårdnadshavarna vad anpassningen innebär och de ska höras innan beslutet och fastställandet av IP.. De bör få veta vilka möjligheter den studerande har att antas till fortsatta studier och framför allt vilka förutsättningar den studerande har att klara av dem. Dessutom bör man betona vikten av realistiska mål med tanke på den studerandes psykiska hälsa och för att han eller hon ska klara studierna och få ett arbete. Specialundervisningens syfte är att främja jämlika och likvärdiga studiemöjligheter. Inom grundläggande yrkesutbildning innebär detta bland annat att man individuellt främjar varje studerandes möjligheter att framskrida och lyckas i sina studier, skaffa sig yrkeskompetens och få arbete.

Den studerande **får ett examensbetyg**, även om en eller flera examensdelar eller delområden har anpassats eller att man avvikit från grunderna för grundexamen på grunder som nämns i lag 630/1998, ändring 246/2015, 19 a § och/eller 21 §. Anpassning eller befrielse från studier påverkar inte den formella

behörigheten för fortsatta studier. Det är den mottagande läroanstalten som ska avgöra om de studerande har förutsättningar för fortsatta studier. De utbildningspolitiska riktlinjerna betonar i hög grad jämlika utbildningsmöjligheter och principen om livslångt lärande. Därför ska också ungdomar som avlagt en grundexamen enligt anpassade krav på yrkesskicklighet och mål för kunnandet ha möjlighet att fortsätta studera och visa sitt kunnande i full utsträckning i enlighet med sina förutsättningar.

För studerande i behov av särskilt stöd antecknas hänvisningen A efter uppgiften om examensdel som har genomförts enligt anpassade krav på yrkesskicklighet och mål för kunnandet samt efter vitsordet för denna examensdel, och nere på betygssidan skrivs texten: "Examensdelens krav på yrkesskicklighet eller mål för kunnande och bedömning av kunnande har anpassats (och /eller avvikits) i enlighet med 19 a eller 21 § i lagen om grundläggande yrkesutbildning, (630/1998, ändring 246/2015)". I fotnoten skrivs den paragraf enligt vilken kraven på yrkesskicklighet/mål för kunnande i grunderna för grundexamen har anpassats eller man avvikit ifrån.

Anpassningen eller avvikelsen kan gälla en hel examensdel eller endast en del av den eller till exempel ett delområden av de gemensamma examensdelarna.

I betygen antecknas de avlagda examensdelarna grupperade enligt grunderna för grundexamen, deras omfattning, vitsord och inom specialundervisningen vid behov dessutom en kort verbal beskrivning av den studerandes kunnande. Till betyget bifogas även uppgifter om den yrkeskompetens studerande har utgående ifrån avlagda examensdelar. Betygsmodeller 2015 hittas på Utbildningsstyrelsens Internetsidor (www.oph.fi)

Utbildningsanordnaren får inte utfärda ett examensbetyg eller ett betyg över avlagda examensdelar, om den studerande inte har uppnått de centrala kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet i examensdelarna.

Då ges den studerande ett betyg över sitt kunnande.

Denna situation kan uppstå om delar av grundexamen inte avlagts alls eller om kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet är så snävt formulerade att den studerandes kunnande till väsentliga delar är ofullständigt. Besluten om anpassning av kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet och om vad som är väsentligt i avläggandet av grundexamen fattas av utbildningsanordnaren.

I betyg över avlagda examensdelar eller betyg över kunnande ska man i en fotnot nämna att den studerande har avslutat sina studier.

Frågor och svar:

Fråga:

Ett fall där endast en examensdel är anpassad men största delen av examen genomförts på normalt sätt är lätt att förstå. Men hur är det om vi ger en studerande ett helt anpassat examensbetyg? Har den studerande trots det till väsentliga delar de kunskaper och färdigheter som förutsätts i grundexamen? Å andra sidan, vem bestämmer gränsen för när man inte längre kan säga att kunskaperna och färdigheterna ens till väsentliga delar ligger på den nivå som krävs?

Svar:

Det existerar inget sådant begrepp som anpassat examensbetyg utan endast examensbetyg, och ett examensbetyg kan innehålla examensdelar som avlagts enligt anpassade krav på yrkesskicklighet och mål för kunnandet. Anpassningen ska göras per examensdel, eftersom en studerande kan vara duktig i till exempel praktiska uppgifter och klara av kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet i vissa examensdelar enligt den normala bedömningen. Vissa examensdelar kan däremot vålla den studerande för stora svårigheter och då ska den examensdelen anpassas.

De anpassade krav på yrkesskicklighet och mål för kunnandet som utbildningsanordnaren utarbetar ska till väsentliga delar motsvara grunderna för grundexamen och den studerande ska klara av de arbetsuppgifter som utbildningen förbereder för. Detta innebär att man i varje examensdel i utbildningsanordnarens läroplan bör hitta och definiera det centrala kunnande som behövs för att det ska vara möjligt att uppnå kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet. Kunnandet ska beskrivas på en nivå som motsvarar de anpassade kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet. Kunnandet ligger då under nivå N1. Kriterierna för nivå N1 ska alltså användas som hjälp och utgångspunkt när de anpassade kriterierna fastställs.

En anpassad prestation innebär att kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet samt bedömning av kunnandet i examensdelen har anpassats eller att man avviker från dem enligt den studerandes individuella förutsättningar och att man inte kan förvänta sig samma kunnande som av studerande som studerat enligt grunderna för grundexamen. Var gränsen går framgår av läroplanen som utbildningsanordnaren godkänt, och det slutliga beslutet fattas av de sakkunniga inom branschen, med andra ord lärarna.

Fråga:

Kan en studerande få examensbetyg och behörighet för fortsatta studier om alla examensdelar är anpassade? Hur kan en arbetsgivare välja arbetstagare på basis av betyg, om alla får examensbetyg? Sjunker inte examinas värde om de får anpassas?

Svar:

Den studerande får ett examensbetyg och behörighet för fortsatta studier även om alla examensdelar har anpassats. Det är läroanstalten som antar studerande som ska bedöma om de sökande är kapabla att studera vid läroanstalten. Med hjälp av studiehandledning kan den studerandes mål utformas så att de är realistiska i fråga om fortsatta studierna.

Också arbetsgivarna ska bedöma om de sökande är kapabla att utföra arbetet i fråga. I examensbetyget nämns de anpassade kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet samt den lagparagraf som anpassningen grundar sig på. Detta bör räcka som upplysning för arbetsgivaren om att kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet har anpassats eller att man avvikit från dem. Dessutom har den studerandes kunnande bedömts inte bara enligt ett anpassat vitsord utan också verbalt, vilket ger mer information om vad den studerande kan. Genom studiehandledning kan de studerande handledas så att de söker till arbetsuppgifter som motsvarar deras förutsättningar. Allmän information om vad anpassning innebär är också på sin plats, när läroanstalten har kontakt med arbetsplatser till exempel i samband med inläring i arbetet.

Det finns ingen risk för att anpassning leder till att examinas och examensbenämningarnas värde sjunker, så länge alla vet vad anpassningen innebär och de studerande handleds så att de söker till arbetsplatser som lämpar sig för dem. Det finns också arbetsplatser där det inte spelar någon roll att examensdelar är anpassade – arbetsuppgifterna är sådana att de som har examen klarar av dem.

Fråga:

Hur bildas vitsordet för de gemensamma examensdelarna ifall något delområde anpassats?

Svar:

Vitsordet för examensdelen bestäms av den lärare/de lärare som ansvarar för undervisningen så att, man bedömer helheten och vitsordet ges enligt omdöme där man beaktar omfattningen av anpassningen och så att den jämförs med övriga delområden av examensdelen. I fotnoten i examensbetyget anges anpassningen av kraven på yrkesskicklighet och bedömning av kunnandet för delområdena i examensdelen eller hela examensdelen. (A)

Fråga:

Om kraven på yrkesskicklighet i grundexamen inom social- och hälsovårdsbranschen (närvårdare) har anpassats i hög grad, kan den studerande inte få examensbetyg eller rätt att utöva yrke inom hälsovården. Målen som gäller läkemedelsbehandling går inte att anpassa. När är målen anpassade "i hög grad"?

Svar:

Begreppet "i hög grad" beror på vilka examensdelar som anpassas och det är utbildningsanordnaren och i sista hand de sakkunniga lärarna som avgör detta. Anpassningen ska bedömas i förhållande till kraven på yrkesskicklighet i examen, det kunnande som förutsätts i arbetslivet och den patient- och klient-säkerhet som rätten att utöva yrke inom hälsovård förutsätter. De studerande ska också handledas i studierna och karriärplaneringen så att de utifrån sina styrkor och sitt kunnande väljer alternativ som är lämpligast både ur deras och arbetslivets synvinkel.

Det går inte att anpassa målen som gäller läkemedelsbehandling, och om en studerande inte uppnår bedömningskriterierna för nivå N1, får hon eller han betyg endast för de examensdelar som avlagts.

Fråga:

Vi gav en studerande betyg över de examensdelar han avlagt, eftersom hans studier till väsentliga delar var ofullständiga. Han hade en IP och en PSP i vilka det nämndes vilka examensdelar han skulle avlägga vid läroanstalten och att han efter den treåriga utbildningen skulle få ett betyg över examensdelarna. Nu har Arbetskraftsbyrån ändå tolkat saken så att den studerande har avbrutit studierna och uppmanar honom att uppta dem. Hur ska vi anteckna i betyget att studierna är helt slutförda?

Svar:

Det är bra att i betygets nedre kant nämna att den studerande har studerat enligt en individuell plan för hur undervisningen ska ordnas (IP). Dessutom kan ni i en bilaga nämna att studierna är avslutade. Det har oftast räckt att den studerande uppvisat betyget och bilagan på arbets- och näringsbyrån. Det är vanligtvis fråga om studerande som behöver särskilt stöd, och då vore det bra om läroanstalten kontaktade arbets- och näringsbyrån redan innan studierna avslutas.

A12 Bedömning inom handledande utbildning

Enligt lagstiftningen om grundläggande yrkesutbildning (630/1998, ändring 246/2015 3§) kan man i samband med grundläggande yrkesutbildning ordna utbildning som inte leder till examen: handledande utbildning för grundläggande yrkesutbildning och utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv.

Målet för **den handledande utbildningen för grundläggande yrkesutbildning** är att ge de studerande färdigheter för att söka till grundläggande yrkesutbildning och att stärka de studerandes förutsättningar att avlägga en yrkesinriktad grundexamen, och detta gäller även personer som behöver särskilt stöd. Utbildningen är i första hand riktad till ungdomar som har slutfört den grundläggande utbildningen men inte har en examen på andra stadiet. Men i utbildningen kan också vuxna delta, om de behöver förbättra sina förutsättningar för övergång till grundläggande yrkesutbildning.

De studerande kan i vilket skede som helst övergå till examensinriktad yrkesutbildning, om de har tillräckliga förutsättningar för det. Likaså kan de studerande mitt under den handledande utbildningen övergå till läroavtalsutbildning, om de anses ha tillräckliga förutsättningar för det och hittar en lämplig läroavtalsplats.

Utbildningen är flexibel och grundar sig på de studerandes individuella val och mål för kunnandet. Utbildningsdelarnas omfattning kan variera individuellt inom ramen för den omfattning av grunderna i utbildningen som man bestämt.

Kunnandet bedöms utifrån utbildningsdelarnas bedömningskriterier enligt utbildningsgrunderna. Bedömningen kan vid behov kompletteras med en verbal bedömning.

Vid behov kan man i betyget över kommunikations- och interaktionsdelen av utbildningsdelen Stärkande av lärandet ange nivån på den studerandes språkfärdigheter i enlighet med den europeiska referensramen.

Om den studerande avlägger gemensamma examensdelar eller delområden i en grundexamen i utbildningsdelen Stärkande av lärandet, bedöms dessa på basis av gällande förordning och bedömningskala.

En studerande som i samband med utbildningen höjer vitsord för lärokurser inom den grundläggande utbildningen (i den särskilda examen som nämns i 38 § i lagen om grundläggande utbildning 628/1998) ges ett separat betyg över de helt eller delvis avlagda lärokurser i vilka de fått godkänt vitsord.

Den studerande kan i enlighet med sin personliga studieplan avlägga exa-

mensdelar eller delområden av de gemensamma examensdelarna som ingår i en yrkesinriktad grundexamen. Bedömningen genomförs i enlighet med de examensgrunder som gäller dem.

I utbildningen ingår fritt valbara utbildningsdelar, som utbildningsanordnaren ska namnge och omfattningen av kompetenspoängen, kraven på yrkesskicklighet/målen för kunnandet och bedömningen av kunnandet för.

Över utbildningen ges ett betyg av vilket framgår avlagd utbildning, om den studerande har avlagt den handledande utbildningens i enlighet med målen för kunnandet. I betygen antecknas de avlagda examensdelarna grupperade enligt grunderna för grundexamen, deras omfattning, vitsord och vid behov en kort verbal beskrivning av den studerandes kunnande. Studerande som avbryter utbildningen ges ett betyg över avlagda utbildningsdelar. Till betyget ska man foga ett utdrag ur studieprestationsregistret eller en motsvarande utredning av vilken framgår de delar som är mindre än utbildningsdelarna (SRF 811/1998, 13 a §, ändring 799/2014). Dessutom ska betyget innehålla uppgifter om vilka prestationer som krävs för att den studerande ska få ett betyg över slutförd utbildning (Utbildningsstyrelsens föreskrift 90/011/2014, ändring 2015).

Målet för **utbildningen som handleder för arbete och ett självständigt liv** är att ge de studerande som behöver särskilt stöd på grund av sjukdom eller skada undervisning och handledning enligt deras individuella mål och färdigheter. Under utbildningen främjas i samarbete med producenter av rehabiliteringstjänster yrkes- och sektorsövergripande de studerandes helhetsrehabilitering. Målet med utbildningen är i allmänhet inte att den studerande ska avlägga en yrkesinriktad grundexamen.

Utbildningen är flexibel och baserar sig på de studerandes individuella val och mål. Utbildningsdelarnas omfattning kan variera individuellt inom ramen för den omfattning av grunderna i utbildningen som man bestämt.

I utbildningen kan ingå valbara utbildningsdelar vars mål och bedömning ska anges i de studerandes personliga studieplaner. De valbara utbildningsdelarna ska namnges och kompetenspoängen, målen för kunnandet och bedömningen av kunnandet ska fastställas för dem. Om en studerande i samband med de valbara studierna avlägger examensdelar eller gemensamma examensdelar i en grundexamen, bedöms dessa enligt anvisningarna i grunderna för grundexamina.

I utbildningen får man avvika från de allmänna grunderna för bedömningen. Vid bedömningen jämförs den studerandes kunnande med de personliga målen för kunnandet som satts upp utifrån utbildningsgrunderna. Dessa mål för kun-

nandet ska antecknas i den studerandes personliga studieplan. Bedömningen av kunnandet är alltid verbal, och innehåller en beskrivning av hur den studerande har uppnått sina mål för kunnandet. Vid behov kan bedömningen av kunnandet kompletteras med en visuell bedömning.

Utgående från bedömningen av kunnandet görs de behövliga ändringarna i undervisningen och i stödet för inläringen. Ändringarna antecknas i den personliga studieplanen.

A13 Bedömning av invandrarstuderande och studerande som talar främmande språk

När det gäller invandrarstuderande och studerande med främmande språk är bedömningens uppgift och mål desamma som för övriga studerande, det vill säga den ska förstärka utvecklingen av de studerandes jaguppfattning och tillväxt som yrkesmänniskor. För att dessa mål ska uppnås kan man i undervisningsarrangemangen för invandrarstuderandena använda flexibla metoder och genomförandesätt. För personer som inte är uppväxta med den finländska utbildningskulturen kan det vara främmande att man innan vitsordet bestäms ordnar ett utvärderingssamtal i vilket den studerande, lärarna och arbetsplatshandledarna (vid inläring i arbetet) deltar och den studerande har möjlighet att själv bedöma sitt kunnande. Därför ska målen och grunderna för bedömningen samt bedömningssätten vid behov grundligt och tydligt förklaras för studerande som talar ett främmande språk eller kommer från en annan kultur. Det är också viktigt att kontrollera att de förstått informationen.

Invandrarstuderandenas språkkunskaper och studerandenas som talar främmande språk varierar. Även om talspråket är flytande, kan det ta längre tid innan de förstår begrepp (i synnerhet facktermer) än det tar för personer som är födda i Finland. Det är möjligt att motsvarande begrepp helt saknas i de studerandes modersmål. Lärarna ska i sin bedömning ta hänsyn till att utvecklingen av kunskaperna i svenska är en process som pågår under hela den grundläggande yrkesutbildningen. Det är viktigt att inte ställa krav på de studerande som är orimliga med tanke på hur länge de bott i Finland, och nivån på språkkunskaperna måste beaktas, i synnerhet i början av utbildningen.

Målet är ändå att invandrarstuderande och studerande som talar främmande språk i slutet av utbildningen har sådana kunskaper i svenska (eller finska) att de kan utöva sitt yrke i Finland. Därför ska den studerande i delområdet modersmålet uppnå målen för kunnandet på minst nöjaktig nivå (N1) i "modersmålet, svenska" eller i "modersmålet, svenska som andraspråk".

En stor del av de studerande som har ett annat modersmål än svenska deltar i den normala modersmålsundervisningen. Vissa har så goda språkkunskaper att de obehindrat kan följa med i undervisningen. Det är viktigt att använda målen för kunnandet i svenska som andraspråk i examensgrunderna (i finskspråkiga läroanstalter målen för kunnandet i finska som andraspråk), som utarbetats särskilt för denna grupp, som mål för kunnandet i svenska, oberoende av om modersmålsundervisningen (i svenska) ordnas tillsammans med andra eller i en egen grupp.

Undervisningen i svenska som andraspråk är undervisning i svenska för invandrare och studerande som talar främmande språk som bor i Finland. Målen för kunnandet är mer krävande än i främmande språk. Den studerande hör språket både i läroanstalten och utanför den. Svenska är inte ett främmande språk för studerande som bor i Finland, utan ett språk de studerar utöver sitt eget modersmål.

I undervisningen i svenska som andraspråk är målen för kunnandet och metoderna inte desamma som i undervisningen i modersmålet, svenska. Benämningen "andraspråk" är internationell (=second language). Termen "svenska som andraspråk" ska inte förväxlas med termen "det andra inhemska språket". Målet är en stark tvåspråkighet; den studerande ska utöver sitt eget modersmål också behärska svenska väl.

Det är möjligt att en invandrades kunskaper i svenska inom alla delområden ligger nära målen för kunnandet i modersmålet, svenska. Om läraren och den studerande gemensamt kommer fram till det, kan invandrades och studerandes som talar främmande språk kunnande i modersmålet bedömas enligt målen för kunnandet i modersmålet, svenska på samma sätt som för andra studerande.

I studieprestationsregistret ska för den studerande antecknas vilka mål för kunnandet i delområdet modersmålet som använts vid bedömningen. Vitsorden för modersmålet kan antecknas på följande sätt i studieprestationsregistret:

<i>Modersmålet, svenska</i>	5 kp (om den studerandes språkkunskaper nästan är på modersmålsnivå)
<i>Modersmålet, svenska som andraspråk</i>	5 kp

De studerande har enligt 4 § i statsrådets förordning 801/2014 också möjlighet att studera sitt eget modersmål som modersmålet. Om den studerande önskar det och läroanstalten kan ordna undervisning i modersmålet i fråga, bedöms studierna som modersmålet. I grunderna för grundexamen anges mål för kunnandet och innehåll i delområdet modersmålet även för den studerandes eget modersmål, *modersmålet, den studerandes eget modersmål*. Till studierna måste i vilket fall som helst ingå mål för kunnandet i svenska.

I dessa fall kan man ge två vitsord för modersmålet. Praxis och sättet att anteckna vitsord i betyget är då desamma som i fråga om grundskolebetyg, där man för modersmålet vid behov kan anteckna två språk (svenska som andraspråk och det egna modersmålet).

Den studerande kan också studera sitt modersmål som främmande språk, varvid vitsordet ges för främmande språk. I detta fall kan det egna modersmålet inte stå som delområdet modersmål, eftersom det får antecknas endast på ett ställe.

Undervisningsarrangemangen i språk kan vara mycket olika beroende på de studerandes bakgrund och språkkunskaper. Undervisningen i det andra inhemska språket bör ordnas enligt målen för kunnandet i det andra inhemska språket med hänsyn till de studerandes språkkunskaper. Vid behov kan undervisningen ordnas som nybörjarundervisning i enlighet med de studerandes och branschens behov. Om målen för kunnandet i det andra inhemska språket med hänsyn till den studerande till någon del konstateras vara oskäligen, kan man avvika från studierna. I det fallet infogas följande fotnot för det andra inhemska språket i examensbetyget och i studieprestationsutdraget: "Man har avvikit gällande målen för kunnandet i examensdelens delområde, det andra inhemska språket med stöd av lagen om grundläggande yrkesutbildning (lag 630/1998, ändring 246/2015) § 21. Studerande har avlagt i stället för delområdet det andra inhemska språket mål för kunnandet i modersmål xx kp och /eller mål för kunnandet gällande främmande språk xx kp enligt statsrådets förordning (801/2014) §3." När beslutet fattas ska saken övervägas sakkunnigt och den studerandes framtidsplaner beaktas. Enligt 3 § i statsrådets förordning 801/2014 ska studerande i dylika situationer avlägga andra delområden av examensdelen i fråga (modersmålet eller ett främmande språk) så att han eller hon får ihop det antal kompetenspoäng som krävs för Kunnande i kommunikation och interaktion.

I grunderna för grundexamina *inom servicebranscher* fastställs bedömningskriterier för den språkkunskap som behövs inom branschen i fråga, det vill säga på vilken nivå invandrarstuderandes kunskaper i svenska, det andra inhemska språket och främmande språk ska vara. Deras språkkunskaper ska bedömas enligt dessa bedömningskriterier.

Frågor och svar:

Fråga:

Kan en kinesisk studerande få vitsord för modersmålet? Hennes modersmål är naturligtvis inte svenska.

Svar:

Det finns olika alternativ i detta fall. Vilket alternativ som väljs beror på om den studerande vill och om läroanstalten kan ordna undervisning och bedömning i den studerandes eget modersmål (kinesiska). Utbildningsanordnaren ordnar sannolikt inte undervisning i kinesiska, så om den studerande inte kan studera språket i en samarbetsläroanstalt kan hon inte välja kinesiska för sina studier i modersmålet. Om det finns möjligheter att bedöma kunnande i kinesiska kan

hennes kunnande erkänns och i betyget antecknas (med vitsord) för delområdet modersmålet eller främmande språk.

Den studerande studerar svenska enligt målen för kunnandet i modersmålet, svenska som andraspråk. Denna examensdel är avsedd just för invandrare och studerande som talar främmande språk och målen för kunnandet är lite mindre omfattande än i modersmålet, svenska. De studerande bedöms enligt dessa kriterier. Om den studerande har bott länge i Finland och tillsammans med sin lärare bedömer sina kunskaper i svenska som mycket goda (på modersmålsnivå), kan hon i betyget få vitsord i enlighet med målen för kunnandet i modersmålet, svenska på samma sätt som övriga studerande. Om detta ska ni dock komma överens med den studerande.

Fråga:

En invandrarstuderande genomgår grundläggande yrkesutbildning på engelska. Den studerandes kunskaper i svenska når inte upp till nivå N1 i fråga om målen för kunnandet i modersmålet, svenska som andraspråk. Kan utbildningsanordnaren för denna studerande i modersmålet fastställa mål för kunnandet som omfattar 1 kp?

Svar:

Om den grundläggande yrkesutbildningen ordnas på ett främmande språk ska de studerande uppnå sådana språkkunskaper i svenska att de kan få arbete eller söka till fortsatta studier i Finland. Detta innebär att de studerande oberoende av undervisningens omfattning måste uppnå minst nivå N1 i fråga om målen för kunnandet i modersmålet, svenska som andraspråk.

Fråga:

Vi har studerande inom närvårdarutbildningen som har ryska som modersmål. De har i sitt hemland studerat inom sjukskötarutbildning med ryska som modersmål, vilket de väl får räkna tillgodo? Är svenska det andra inhemska språket för dem? Hur går det med behörigheten för fortsatta studier, om de inte studerar finska?

Svar:

Ryska kan antecknas som den studerandes modersmål men kunnandet ska ändå bedömas på något sätt för att de ska få ett vitsord. Deras studier måste även omfatta studier i svenska. Svenska är inte det andra inhemska språket för dem, utan målen för kunnandet och bedömningen baserar sig på målen för kunnandet i modersmålet, svenska som andraspråk. I studieprestationsregistret kan man för modersmålet anteckna två modersmål, om ryska önskas utöver svenska. I studieprestationsregistret skulle det då stå: modersmålet, den studerandes eget

modersmål, ryska 1 kp (och vitsordet) samt modersmålet, svenska som andraspråk 4 kp (och vitsordet).

Utbildningsanordnaren kan avvika från grunderna för grundexamen för en studerande från studierna i det andra inhemska språket, om studierna i språket anses vara oskäliga för den studerande. En treårig grundexamen ger allmän behörighet för fortsatta studier. Yrkeshögskolorna och universiteten tillämpar dock egna urvalskriterier som varierar mellan områdena. Fortsatta studier går inte i stöpet på grund av att det andra inhemska språket fattas i en studerandes betyg. Inom vissa branscher kan det dock medföra specialarrangemang i de fortsatta studierna.

B FRISTÅENDE EXAMINA

B1 Planering av bedömningen

Planeringen av bedömningen utgör inte en separat fas i systemet med fristående examina. Planering ingår såväl i avtalet om att ordna fristående examina och i planen för anordnande av fristående examen. Dessutom ska planering ingå i utbildningen som förbereder för fristående examen. Bedömningen av kunnandet vid examenstillfällena och bedömningen av inläringen i utbildningen som förbereder för fristående examen ska alltid basera sig på grunderna för de fristående examina. Bedömningens kvalitet och utvecklingen av den ska beaktas på samma sätt som i fråga om annan verksamhet. För att utveckla kvaliteten utreds hur examenstillfällena tidigare genomförts och hur de tidigare bedömningsmetoderna som tillämpats inom den förberedande utbildningen har genomförts vid bedömningen av kunnandet och vilken respons examinanderna, de studerande och arbetsplatserna gett.

Utbildningsanordnaren ansvarar för personlig tillämpning vid ansökan till, avläggandet av examen och anskaffandet av behövlig yrkesskicklighet gällande fristående examen och utbildning som förbereder för fristående examen samt handledning som berör dessa. Om en person inte deltagit i förberedande utbildning för fristående examen, ansvarar examensarrangören för den personliga tillämpningen. Utbildningsanordnaren utreder den sökandes tidigare förvärvade och påvisade kunnande utgående från de dokument och övrig utredning den sökande ger och bedömer tillsammans med den sökande om en examen passar henne /honom.

Examinandens tidigare påvisade kunnande kan vara av betydelse 1) vid examenstillfällenas innehåll och tidtabell och 2) vid innehåll och tidtabell gällande förberedande utbildning för fristående examen. Införskaffandet av behövlig yrkesskicklighet grundar sig på examinandens behov av att skaffa mer yrkesskicklighet så att hon/han på en godkänt nivå kan påvisa sitt kunnande vid ett examenstillfälle.

Utbildning som förbereder för fristående examen

Utbildningsanordnaren planerar tillsammans med examinanden var och hur examinanden skaffar sig den yrkesskicklighet som examensgrunderna förutsätter. Skaffandet av yrkesskickligheten planeras för varje examensdel. Utbildningsanordnaren planerar tillsammans med examinanden även eventuella handlednings- och stödåtgärder samt förfaringssätt gällande särskilt stöd. Om

examinanden har behov av att delta i studier som förbättrar studiefärdigheter planerar utbildningsanordnaren tillsammans med examinandet i dessa studier. I planeringen bör beaktas examinandens tidigare införskaffade och påvisade kunskaper som konstaterats i samband med ansökan till fristående examen. Vid planering av inläring som sker på arbetsplatser bör utbildningsanordnaren samarbeta med arbetsplatserna.

Vid planering av utbildning som förbereder för fristående examen finns det skäl att beakta

- genomförandet av bedömningen av inläringen
- uppföljningen av de studerandes inläring och responsen till de studerande
- utvecklingen av de studerandes självvärderingsförmåga utifrån kraven på yrkesskicklighet och kriterierna för godkänd prestation i examensgrunderna
- intyg över deltagande i utbildning som förbereder för fristående examen.

Fristående examina

Avtalet om att ordna fristående examina grundar sig på lagen (631/1998, 7 §) och förordningen (812/1998, 5 §) om yrkesinriktad vuxenutbildning samt på Utbildningsstyrelsens föreskrift 1/440/2012. I avtalet om att ordna fristående examina §4 kommer man överens om bl.a arrangemangen kring examenstillfällena och bedömarna vid examenstillfällena. Dessutom förbinder sig examensarrangören att utbilda bedömarna för uppgiften.

I **planen för anordnande av fristående examen** beskrivs i detalj hur ifrågasvarande examen ska genomföras. I planen beskrivs följande frågor som gäller bedömningen:

- 1) den personliga tillämpningen i de olika skedena av examen
 - examens lämplighet för den som söker till fristående examen
 - erkännande av examinandens tidigare inhämtade kunskaper
 - slutsatser som görs till sist vid ansökningsprocessen
 - bedömnings- och beslutsprocessen vid erkännande av tidigare påvisat kunskaper
- 2) ordnandet av examenstillfällena
 - bedömning av hur lämplig arbetsplatsen eller platsen för inläring i arbete är och urvalskriterier för ordnandet av examenstillfällena
 - examenstillfällenas innehåll för varje enskild examensdel: 1) praktiska arbetsuppgifter i vilka examinanderna på ett heltäckande och tillförlitligt sätt påvisar att de har den yrkesskicklighet som förutsätts i examensgrunderna, 2) kompletterande sätt att visa yrkesskickligheten för att påvisandet ska bli heltäckande och tillförlitligt och 3) hur specialkompetens som eventuellt ingår i examensgrunderna ska påvisas

3) valet av bedömarna, bedömningen av kunnandet och dokumenteringen

- valet och utbildningen av bedömarna
- bedömningen och dokumenteringen av kunnandet
- utarbetandet och dokumenteringen av bedömningsförslagen
- informationen om bedömningen, omprövningsförfarandet, omtagningen av examensprestationer och bedömningsbesluten.

Bedömarna godkänns av examenskommissionen. Uppgifterna om bedömarna skickas till examenskommissionen till exempel 1) i form av en förteckning över bedömarna som upprätthålls på mötesplattformen Optima, 2) i sammandraget av bedömningsförslagen eller 3) i förhandsmeddelandena om examenstillfällen. Enligt beslut av examenskommissioner har följande uppgifter om de utsedda bedömarna begärts:

- namn
- företag eller organisation
- ställning eller uppgift i företaget
- yrkesutbildning
- arbetserfarenhet
- vilken av de tre parterna personen representerar
- har personen deltagit i utbildning av bedömarna
- är personen examensmästare
- vilken examensdel eller vilka examensdelar ska personen bedöma.

Bedömarna ska ha god yrkeskompetens inom det aktuella examens- eller delområdet och dessutom vara insatta i de aktuella examensgrunderna och de centrala principerna för bedömning av kunnandet. Bedömarna ska beakta bestämmelserna om jäv i 27 § i förvaltningslagen 434/2003 när de deltar i bedömning. Jäv kan komma i fråga även när en lärare har haft en central roll inom den förberedande utbildningen eller när en arbetsplatshandledare samtidigt även deltar i bedömning. Bedömningens objektivitet kan ökas genom att introducera bedömarna i sina uppgifter och genom att grunda bedömningen utifrån kriterierna.

Vid planering av bedömning och dokumentering av kunnande är det viktigt att beakta att bedömningen genomförs vid examenstillfällen i enlighet med examinandens dokument gällande personlig tillämpning. Bedömningarna dokumenteras i de dokumentmodeller som ingår som bilagor i den godkända planen för anordnandet av fristående examen. Alternativt kan man för dokumenteringen använda bedömningsblanketter som examenskommissionen har gjort upp. Utbildningsstyrelsen har över bedömningsförslagen gjort ett sammandrag som finns tillgängligt på adressen www.oph.fi/nayttotutkinnot (på finska). Bedömningen ska omfatta alla de föremål för bedömning och kriterier för godkänd prestation som fastställts i examensgrunderna. Examinanderna ska

före ett examenstillfälle tydligt informeras om hur grunderna för bedömningen tillämpas i deras fall. De ska också ges möjlighet att själva utvärdera sina examensprestationer.

Examenskommissioner

För ordnandet och övervakningen av de fristående examina ansvarar examenskommissioner som verkar i anslutning till Utbildningsstyrelsen. De är lagstadgade förtroendeorgan som är tillsatta för att sköta ett offentligt uppdrag. Medlemmarna i examenskommissionerna sköter sitt uppdrag vid sidan av sitt ordinarie arbete och har tjänsteansvar.

Examenskommissionernas uppgifter, befogenheter och ansvar regleras förutom av lagstiftningen om yrkesinriktad vuxenutbildning (L 631/1998 och F 812/1998) också av bestämmelser om handläggning av förvaltningsärenden och om förvaltningens offentlighet. De viktigaste bestämmelserna ingår i förvaltningslagen (434/2003) och i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999). Arbetet i examenskommissionerna grundar sig huvudsakligen på Utbildningsstyrelsens föreskrifter om grunderna för de examina som respektive kommission ansvarar för. Examenskommissionerna och examensarrangörerna ska iakttä grunderna för examina och får inte avvika från dem. Utbildningsstyrelsen har dessutom gett ut en föreskrift betyg över fristående examina samt intyg över utbildning som förbereder för fristående examen och över annan yrkesinriktad tilläggsutbildning som regleras i lagen om yrkesinriktad vuxenutbildning (20/011/2015) .

Utbildningsstyrelsen beslutar om examenskommissionernas branscher och verksamhetsområden och tillsätter kommissionerna för tre år i sänder. En examenskommission ansvarar för en eller flera fristående examina. Alla examenskommissioner är riksomfattande. Till examenskommissionerna utses högst nio medlemmar, som representerar arbetsgivare, arbetstagare, lärare och dessutom självständiga yrkesutövare om omfattningen av självständig yrkesutövning är betydande inom branschen. Vid behov kan sakkunniga utses till ordinarie medlemmar i kommissionen. Arbetsgivarna och arbetstagarna ska ha lika många företrädare. I tvåspråkiga kommissioner ska vardera språket vara tillräckligt representerat. När Utbildningsstyrelsen utser medlemmarna till examenskommissionerna ska lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män (609/1986) beaktas.

Examenskommissionen väljer bland medlemmarna en ordförande, en vice ordförande och en sekreterare för mandatperioden. På förslag av examenskommissionen kan Utbildningsstyrelsen utnämna en utomstående person till sekreterare.

Till examenskommissionens uppgifter hör bland annat att ansvara för anordnandet och övervakningen av fristående examina, avtala om anordnandet av fristående examina med utbildningsanordnarna och vid behov med andra sammanslutningar och stiftelser som har tillräcklig sakkunskap, fatta beslut om bedömningar i fristående examina genom att utfärda examensbetyg eller betyg över avlagda examensdelar samt besluta i ärenden som gäller omprövning av bedömningar.

B2 Information om bedömningen

Den som ordnar en fristående examen ska se till att examinandena före examenstillfället får tillräcklig information om vilket kunnande som krävs i examensprestationerna. Vilka är kraven på yrkesskicklighet och kriterierna för godkänd prestation i examensdelarna? Examinanderna bör också informeras om 1) hur betygsvitsord bildas i en yrkesinriktad grundexamen och 2) hur skalan godkänd/underkänd avviker från den numeriska bedömningen.

Planmässighet är ett kvalitetskrav för effektiv information. Informationen om bedömningen ska genomföras planmässigt så att nödvändig information (vilken) ges i rätt tid (när) till rätta personer (vem) på ett tydligt sätt och så att informationen når fram (hur).

Den nödvändiga informationen behandlar frågor som gäller bedömningsproblem och ger svar på dem. Man ska avgöra vilken information som är nödvändig för olika grupper.

Information i rätt tid innebär att alla personer som deltar i bedömningen liksom den examinand vars examensprestationer bedöms på förhand får exakt information om bedömningsprinciperna och hur de tillämpas.

De rätta personerna och aktörerna är alla de som bedömningen berör: examinanderna, bedömarna, arbetsplatshandledarna, arbetsplatsutbildarna, examenskommissionerna och de som köper en utbildning eller examen. Antalet personer i målgruppen varierar.

Det är **viktigt att vara tydlig** när man informerar. Vid kommunikation uppstår lätt missförstånd, som åtminstone i någon mån kan undvikas genom användning av vanliga uttryck och exempel.

Det lönar sig att konkret kontrollera att **informationen når fram**. Tolkar olika målgrupper informationen på samma sätt? När informationen alla berörda? Det räcker inte alltid med att informera, utan det kan behövas en närmare förklaring av innehållet. Detta förutsätter en öppen och interaktiv atmosfär.

I fråga om de fristående examina ska information ges om följande:

- bedömningens syfte och mål, dvs. varför bedömningen genomförs
- identifiering och erkännande av tidigare förvärvat kunnande
- bedömningsmetoder
- bedömning av inläringen i utbildningen som förbereder för fristående examen och dess betydelse

- kriterier för godkänd prestation
- bedömning av kunnandet
- utarbetande av bedömningsförslag
- beslut om bedömningen
- omtagning av en underkänd examensdel
- höjning av vitsord inom de yrkesinriktade grundexamina
- omprövning av bedömning
- meddelande om bedömningsbeslut
- intyg över deltagande i utbildning som förbereder för en fristående examen och i läroavtalsutbildning som förbereder för en fristående examen
- utfärdande av examensbetyg och betygets innehåll
- betyg över examensdelar.

B3 Identifiering och erkännande av kunnande

Att erkänna kunskaper som förvärvats utanför formell utbildning ingår i EU-kommissionens ämnesområden i fråga om livslångt lärande. Målet är att utveckla metoderna för identifiering och erkännande av inlärningsresultat som uppnåtts i synnerhet genom icke-formellt och informellt lärande.

Kunnande kan förvärvas på många olika sätt och vid olika tillfällen. Lärande sker i formell utbildning vid läroanstalter, men även i arbetslivet, i familjen, under fritiden och i form av annat vardagslärande (informellt lärande). Informellt lärande sker ofta ”av en slump” och inte i en planerad inlärningsituation. Informellt lärande kan också vara planerat och målinriktat. Då skiljer det sig från formellt och icke-formellt lärande, eftersom den som lär sig själv kan påverka hur planerat och målinriktat lärandet är. Enligt principen om livslångt lärande bör kunnande som förvärvats genom informellt lärande göras synligt, med andra ord identifieras och erkännas i ett utbildningssystem.

Erkännande av kunnande ger möjlighet till flexibla studievägar och karriärplaner. Genom att erkänna tidigare förvärvat kunnande kan man förkorta tiden för avläggande av examen, förkorta utbildningen som förbereder för fristående examen och effektivisera utbildningen. Identifiering och erkännande av tidigare förvärvat kunnande ingår i processen för personlig tillämpning. För varje examinand utarbetas utifrån det kunnande som examinand förvärvat tidigare ett dokument om personlig tillämpning. I detta dokument anges vad som överenskomits om den personliga tillämpningen vid ansökan till den fristående examen och utbildningen som förbereder för den, vid avläggandet av examen och vid förvärvandet av behövlig yrkesskicklighet.

Identifieringen och erkännandet av tidigare påvisat kunnande regleras i följande författningar och föreskrifter:

- Lag om yrkesinriktad vuxenutbildning 631/1998, 8 a §
- Statsrådets förordning om personlig tillämpning inom yrkesinriktad vuxenutbildning (794/2015)

Förutom dessa förordningar och bestämmelser anvisar Utbildningsstyrelsen om erkännande av kunnande i **Handbok om fristående examen 2015**, som kan läsas på nätet www.oph.fi

I systemet med fristående examina identifieras och erkänns kunnandet vid den personliga tillämpningen i samband med ansökan till en fristående examen och till utbildning som förbereder för den samt i samband med avläggandet av examen.

Utbildningsanordnaren utreder den sökandes tidigare förvärvade och påvisade kunnande utgående från de dokument den sökande uppvisar samt övrig utredning den sökande ger. Tillsammans bedömer de vilken examen som lämpar sig för honom eller henne. Kunnandet identifieras med mångsidiga metoder som lämpar sig för branschen, till exempel intervjuer, tester och arbetsprov. Genom identifiering av kunnandet utreds vilket kunnande personen förvärvat genom arbete och utbildning, i fritidsaktiviteter som anknyter till branschen eller i förtroendeuppdrag, eller om personen har avlagt någon specialkompetens. Vid identifieringen av kunnandet kan även programmet www.jagkan.fi användas. I den personliga tillämpningen dokumenteras vilken examen som avläggs och vilka examensgrunder som följs eventuellt kompetensområde och examensdelar. Examinandens tidigare förvärvade och påvisade kunnande dokumenteras i punkt 3 i dokumentet om personlig tillämpning.

Om den sökande har avlagt **examensdel eller delar av en, enligt ikraftvarande grunder för yrkesinriktad grundexamen, yrkesexamen eller specialyrkesexamen** och dessa kan bifogas som en del av examen som ska avläggas på det sätt som uppbyggnaden av examen förutsätts i examensgrunderna ger utbildningsanordnaren uppgifter om sökandes tidigare avlagda examensdelar till examenskommissionen. Examen eller examensdel dokumenteras i punkt 4 i dokumentet om personlig tillämpning.

Om sökanden har avlagt andra än tidigare nämnda examina eller examensdelar, ger utbildningsanordnaren uppgifter om dessa till de bedömare av examensprestationer som examensarrangören utsett. Bedömarnas uppgift är att bedöma om examina eller examensdelarna motsvarar grunderna i den examen som ska avläggas samt försäkra sig om att den sökandes kunnande är aktuellt. Utifrån bedömningen föreslår bedömarna examenskommissionen till vilka delar det påvisade kunnandet kan erkännas som examensdelar i den examen som ska avläggas. Examen eller examensdelar dokumenteras i punkt 5 i dokumentet om personlig tillämpning.

Om sökanden har övrigt inhämtat eller påvisat kunnande som förutsätts för avläggandet av examensdel eller examensdelar i de examensgrunder som ska avläggas, handleder utbildningsanordnaren den sökande direkt till examenstillfälle. Då är det möjligt att avlägga examen eller examensdel utan förberedande utbildning eller annat sätt att skaffa mer yrkesskicklighet.

Beslut om erkännande av kunnande

Examenskommissionen bestämmer om erkännande av kunnande för varje enskild examensdel. I regel erkänner examenskommissionen inte enskilda krav på yrkesskicklighet eller enbart slutresultat av arbete. Examensarrangören erkänner

de intyg över specialkompetenser som förutsätts i examensgrunderna om ifrågasättande intyg är i kraft.

Vid erkännande av kunskaper är det viktigt att beakta att vissa examina och examensdelar regleras av annan lagstiftning. Det kan finnas lagstiftning som reglerar sätten att påvisa yrkesskickligheten samt innehållet och omfattningen av utbildningen som förbereder för fristående examen. Till dessa hör exempelvis yrkesexamen för vakt, specialyrkesexamen för säkerhetsvakt, trafikföretagarkursen i yrkesexamen för kombinationsfordonsförare och i yrkesexamen för busschaufför, yrkesexamen för fordonskranförare, grundexamen i flygplansmekanik och grundläggande yrkeskompetens inom transportbranschen.

Dokumentering av personlig tillämpning vid ansökan till fristående examen och utbildning som förbereder för fristående examen

I dokumenten gällande personlig tillämpning antecknas följande uppgifter då den personliga tillämpningen avslutas:

- 1) examinandens namn
- 2) examen som avläggs och de examensgrunder som följs, eventuellt kompetensområde och examensdelar;
- 3) Examinandens tidigare inhämtade och påvisade kunskaper
- 4) uppgifter om de examensdelar som är anmälda till examenskommissionen för att läggas till examensprestationen;
- 5) uppgifter om de examensdelar vars förslag om erkännande har getts examenskommissionen för erkännande av kunskaper
- 6) behov av förberedande utbildning och övrig behövlig införskaffande av yrkesskicklighet och övriga slutsatser;
- 7) behövlig handledning och stöd;
- 8) eventuella studier som förbättrar studiefärdigheterna;
- 9) examensarrangör

B3.1 Personlig tillämpning i de fristående examina

Den personliga tillämpningen regleras i 8 a § i lagen om yrkesinriktad vuxenutbildning (631/1998) och i statsrådets förordning gällande personlig tillämpning i yrkesinriktad vuxenutbildning.

Den personliga tillämpningen är uppdelad i tre faser: ansökan till utbildning, avläggande av examen och förvärvande av behövlig yrkesskicklighet. Utbildningsanordnaren ska se till att de som söker till en fristående examen, examinanderna och de studerande inom utbildning som förbereder för fristående examen får tillräckligt med handledning, rådgivning och stöd i de olika faserna av examensprocessen. Om en person inte har deltagit i utbildning som förbe-

reder för fristående examen är det examensarrangören som ansvarar för den personliga tillämpningen.

I **ansökningsfasen** utreds om den sökande har tidigare förvärvat och påvisat kunnande, om den sökande har tillförlitliga dokument över kunnande som kan användas som grund för erkännande av kunnandet och om den sökande till någon del kan hänvisas direkt till ett examenstillfälle (B3.1). Samtidigt utreds vilket kunnande den sökande utifrån examensgrunderna ännu måste inhämta för att uppnå kraven på yrkesskicklighet i examen.

Efter ansökningsfasen börjar personen antingen avlägga examen vid examenstillfällena eller förvärva mera yrkesskicklighet, beroende på vilket kunnande den sökande redan förvärvat.

Personlig tillämpning vid avläggandet av fristående examen

Utbildningsanordnaren planerar tillsammans med examinandena hur examinandena ska förvärva den yrkesskicklighet som examengrunderna förutsätter. Sättet att påvisa yrkesskickligheten planeras utgående från examensdelar. I dokumentet för personlig tillämpning antecknas gällande utförandet av examen åtminstone följande uppgifter:

- examenstillfällenas datum, plats och innehåll
- bedömning enligt examensdelar
- åtgärder utgående från eventuella behov av särskilt stöd vid arrangerandet av examenstillfällena

Utbildningsanordnaren planerar tillsammans med examinandena även eventuella handlednings- och stödåtgärder samt förfarandet vid särskilt stöd. Om examinandena har behov av att delta i studier som förbättrar studiefärdigheter planerar utbildningsanordnaren tillsammans med examinandena detagandet i dessa studier. Vid planeringen bör man beakta examinandens tidigare inhämtade och påvisade kunnandet som konstaterats vid ansökningskedet. I planeringen av inläring på arbetsplatser bör utbildningsanordnaren samarbeta med arbetsplatserna. I dokumentet över personlig tillämpning antecknas mål, innehåll och sätt för inhämtandet av behövlig yrkesskicklighet samt åtgärder vid behov av särskilt stöd. Dokumentet gällande personlig tillämpning och ändringar i den undertecknas av utbildningsanordnaren och examinandena. Vid läroavtalsutbildning undertecknas dokumentet om personlig tillämpning även av examinandens arbetsgivare.

B3.2 Personligt studieprogram inom läroavtalsutbildningen

I statsrådets förordning om grundläggande yrkesutbildning (SRF 811/1998, 6 §) föreskrivs om **det personliga studieprogrammet som ska göras upp inom läroavtalsutbildningen**.

Det personliga studieprogrammet innehåller följande uppgifter:

1. den examen som ska avläggas, den examensgrund som ska iaktas i undervisningen samt examens omfattning
2. de centrala arbetsuppgifterna
3. den teoretiska undervisning som ingår i utbildningen
4. hur de teoretiska studierna infaller under utbildningstiden
5. de ansvariga utbildarna
6. övriga omständigheter som är nödvändiga med tanke på ordnandet av studierna.

Om de uppgifter som gäller ansökan till fristående examen och förberedande utbildning, avläggandet av examen och förvärvandet av yrkesskicklighet och som statsrådets förordning gällande personlig tillämpning inom yrkesinriktad vuxenutbildning förutsätter antecknas i det personliga studieprogrammet fungerar studieprogrammet som dokument för personlig tillämpning. Det personliga studieprogrammet görs upp av den studerande, arbetsgivaren och utbildningsanordnaren tillsammans.

När kunnande som den studerande förvärvat via arbetserfarenhet eller utbildning identifieras och erkänns i läroavtalsutbildning, antecknas identifieringen och erkännandet av kunnandet i det personliga studieprogrammet. Identifieringen och erkännandet av kunnandet ska tidsmässigt förläggas så att det personliga studieprogrammet kan fogas till läroavtalet.

B4 Bedömning av inläringen i utbildning som förbereder för fristående examen

Att tillägna sig yrkesskicklighet och utvecklas yrkesmässigt (utveckla en yrkesidentitet) innebär att komplettera och omorganisera sina tidigare kunskaps-, tanke- och handlingsmodeller. Genom bedömningen av inläring stöds de studerandes individuella sätt att strukturera, tillägna sig, behandla och bedöma de kunskaper och färdigheter de får i undervisningen. Alla har på grund av de kunskaps-, tanke- och handlingsmodeller som de fått tidigare olika utgångsläge i fråga om kunskaper och färdigheter, och detta påverkar hur de uppfattar och tar emot nya saker. Det är lärarens och utbildarens uppgift att med hjälp av bedömningen stödja de studerandes yrkesmässiga utveckling i önskad riktning. De studerande behöver stöd av en person som kan diskutera och ge respons på hur de utvecklas i riktning mot den yrkesskicklighet som förutsätts i arbetslivet och i examensgrunderna. Fördjupat lärande förutsätter att de studerande bearbetar sina inläringserfarenheter med erfarna arbetstagare och lärare.

Bedömningen av inläring innebär att stödja och handleda de studerande i arbetet för att uppnå kraven på yrkesskicklighet (handledande och uppmuntrande bedömning), att följa hur inläringen framskrider och att utveckla de studerandes förmåga till självvärdering. Utifrån bedömningen av inläringen görs eventuella ändringar i undervisningen och stödåtgärderna i syfte att uppnå bättre inlärningsresultat.

B4.1 Bedömning av inläringen i utbildning som förbereder för fristående examen

I systemet med fristående examina bedöms inläringen under den förberedande utbildningen, under inläringen i arbetet, i de teoretiska studierna i samband med läroavtal eller exempelvis genom respons på nätstudier. I den förberedande utbildningen är det lärarnas och handledarnas skyldighet att följa hur de studerandes lärande och kunnande utvecklas genom att handleda och uppmuntra dem att uppnå kraven på yrkesskicklighet i examen. Den studerande bör få respons på sina framsteg. På arbetsplatsen eller på den plats där inläring i arbetet genomförs ger arbetsplatshandledaren eller arbetsplatsutbildaren och eventuellt chefen respons på lärandet och handleder den studerande att inhämta mera kunskap.

Det är viktigt att studerande inom den förberedande utbildningen får respons på sina framsteg så att de tillsammans med lärarna och arbetsplatsutbildarna eller arbetsplatshandledarna kan avgöra när de är redo att avlägga examen. Vuxenstuderande behöver uppmuntran för att se sina styrkor och betrakta sina brister som utmaningar som går att övervinna. Det är viktigt att ta itu med inlärningssvå-

righeter i tid och komma ihåg att det krävs särskild kunskap och finkänslighet av handledaren och läraren när det gäller inlärningssvårigheter hos vuxna.

En av den förberedande utbildningens uppgifter är att utveckla självvärderingen. De studerande handleds och uppmuntras att utvärdera sig själva som arbetstagare i förhållande till kraven på yrkesskicklighet i examensgrunderna. Även om en del av de studerande redan länge arbetat inom branschen, är det inte självklart att de kan utvärdera sig själva realistiskt, i synnerhet inte i förhållande till kraven på yrkesskicklighet i examensgrunderna. När de studerande handleds i att utvärdera sig själva i förhållande till kraven på yrkesskicklighet och bedömningskriterierna i examen får de samtidigt hjälp med att tillägna sig kraven på yrkesskicklighet och förstå vilket kunnande som krävs för att avlägga examen.

Syftet med den förberedande utbildningen och inläringen i arbetet är att de studerande skaffar sig den yrkesskicklighet som förutsätts i examensgrunderna och som de sedan visar vid examenstillfällena. Man ska inte sammanblanda bedömningen av inläring under den förberedande utbildningen och på arbetsplatsen med den bedömning av kunnandet som genomförs vid examenstillfällena. Bedömningen av inläringen får inte inverka på bedömningen av kunnandet. Till de deltagarintyg som ges över förberedande utbildning antecknas uppgifter om innehållet i utbildningen samt längden på utbildningen. Utbildningsanordnaren undertecknar intyget. Noggrannare uppgifter om innehållet i utbildningen kan ges t.ex i ett studieregisterutdrag.

Mer information om handledning av studerande och bedömning av inläringen finns i anvisningen Utbildning av arbetsplatshandledare 3 sv, som finns tillgänglig på http://www.oph.fi/download/143313_arbetsplatshandledare_utbildning_2012.pdf.

B4.2 Bedömning av inläringen i läroavtalsutbildning

På bedömning av inläring i samband med läroavtalsutbildning tillämpas de principer som beskrivs i kapitel B4.1. Läroavtalsutbildningen består av utbildning som sker på arbetsplatser och teoretiska studier. I läroavtalsutbildning bedömer ansvarige läraren för utbildningen de teoretiska studierna. Inläring som sker på arbetsplatsen bedöms av en person som arbetsgivaren utsett.

B5 Bedömning av kunnandet

B5.1 Föremål för bedömning och bedömningskriterier

Kraven på yrkesskicklighet i de yrkesinriktade examina bestäms utgående från det kunnande som förutsätts i arbetslivet och typen av examen (yrkesinriktad grundexamen, yrkesexamen, specialyrkesexamen). De olika typerna av yrkesinriktade examina definieras i lagen om grundläggande yrkesutbildning (L 630/1998) och lagen om yrkesinriktad vuxenutbildning (L 631/1998).

När en yrkesinriktad grundexamen avläggs som fristående examen används de föremål för bedömning och bedömningskriterier som beskrivs i kapitel A5.1.

I **yrkes- och specialyrkesexamina** anges föremålen för bedömning som kompetensområden, som i bedömningen ska ägnas särskild uppmärksamhet. Varje examensdel innehåller egna föremål för bedömning som är härledda ur kraven på yrkesskicklighet.

Kraven på yrkesskicklighet bestämmer vad examinanden ska kunna. Bedömningskriterierna bestämmer hur, det vill säga på vilken nivå, det arbete som förutsätts i kraven på yrkesskicklighet ska utföras för att examensprestationen ska kunna godkännas. Från och med 2014 används i de nya yrkes- och specialyrkesexamina endast **kriterier för godkänd prestation**. Begreppen föremål för bedömning och bedömningskriterier håller alltså på att falla bort i grunderna för yrkes- och specialyrkesexamina.

B5.2 Bedömning av kunnandet i de fristående examina

I de fristående examina visar examinanden sin yrkesskicklighet vid examenstillfällena i enlighet med en personlig examensplan. Grunderna för fristående examen är föreskrifter utfärdade av Utbildningsstyrelsen. Examenskommissionerna och examensarrangörerna ska iaktta grunderna för examina och får inte avvika från dem.

Examinandernas kunnande bedöms vid examenstillfällena av bedömare som fått introduktion för sin uppgift och godkänts av examenskommissionen. I de yrkesinriktade grundexamina bedöms godkända examensprestationer med skalan nöjaktiga 1, goda 2 och berömliga 3. I yrkes- och specialyrkesexamina bedöms examensprestationerna med skalan godkänd/underkänd.

Påvisande av yrkesskicklighet

Yrkesskickligheten påvisas huvudsakligen i verkliga arbetsuppgifter i arbetslivet. Eftersom det centrala i yrkesskicklighet är förmågan att behärska helheter,

bör man vid val av arbetsplatser eller platser för inläring i arbetet sträva efter att examinanden vid examenstillfället på ett heltäckande sätt kan påvisa den yrkesskicklighet som krävs i examensdelen.

Om det inte är möjligt att bedöma yrkesskickligheten på ett heltäckande sätt, kan examinanderna utöver att visa sin yrkesskicklighet i praktiska arbetsuppgifter vid behov komplettera sin examensprestation på ett sådant sätt att alla krav på yrkesskicklighet blir påvisade på ett heltäckande och tillförlitligt sätt i enlighet med examensgrunderna. Det kunnande som visas vid examenstillfällena kan kompletteras med bland annat intervjuer och olika uppgifter.

I fråga om påvisandet av yrkesskickligheten bör man beakta det som fastställts i respektive examensgrunder om sätten att påvisa yrkesskickligheten samt de examina och examensdelar som regleras av EU-direktiv eller annan speciell lagstiftning. I dessa examina (till exempel yrkesexamen i köttkontroll, yrkesexamen för vakt och yrkesexamen för fordonskranförare) finns examensdelar som ska avläggas i enlighet med ifrågavarande speciallagstiftning.

Bedömare

De personer som bedömer examinandens kunnande i en fristående examen företräder tre parter: arbetsgivare, arbetstagare och undervisningssektorn, samt vid behov självständiga yrkesutövare. Det är bra att för bedömarna utse ersättare som kan träda in till exempel vid sjukdomsfall. En bedömare kan representera endast en av de tre parterna i enlighet med sin huvudsakliga arbetsuppgift.

Bedömarna ska ha god yrkeskompetens inom det aktuella examens- eller delområdet. De ska dessutom vara insatta i de aktuella examensgrunderna, de centrala principerna för bedömning av kunnandet samt sätten att påvisa yrkesskicklighet i den examensdel som bedöms. Examenskommissionen och examensarrangören kommer överens om kriterierna för valet av bedömare i 4 § i avtalet om att ordna fristående examina. Examensarrangören svarar för att examenskommissionen får information om bedömarna i enlighet med avtalet. Examensarrangören ska se till att bedömningen kan genomföras också då en tilltänkt bedömare är förhindrad att närvara vid ett examenstillfälle som man kommit överens om med examinanden och arbetsplatsen.

Examensarrangören är enligt avtalet om att ordna fristående examina förpliktad att se till att bedömarna är noggrant insatta i sin uppgift. Bedömarna ska informeras om de aktuella examensgrunderna och de krav på yrkesskicklighet, föremål för bedömning, bedömningskriterier och sätt att påvisa yrkesskickligheten som fastställts i grunderna. Bedömarna ska också vara insatta i examinandens

dokument gällande personlig tillämpning för hur kunnandet ska påvisas vid examenstillfället. Bedömarna ansvarar för att examinanden bedöms rättvist, sakkunnigt och enligt examensgrunderna.

Bedömning av kunnandet

Vid examenstillfället bedömer bedömaren/bedömarna examinandens kunnande genom att iaktta och observera hans eller hennes arbete i relation till kraven på yrkesskicklighet, föremålen för bedömning och bedömningskriterierna i examensgrunderna. Examensprestationen utgörs av det vardagliga arbetet på arbetsplatsen, som skiljer sig från en normal arbetsdag endast genom att arbetet bedöms. Examensprestationen kan vara en enhetlig helhet av en produktions- eller tjänsteprocess eller bestå av flera enskilda examensprestationer. Examinanden och bedömarna ska redan före examenstillfället sätta sig in i kraven på yrkesskicklighet, föremålen för bedömning och bedömningskriterierna i examensgrunderna. Alla parter ska också veta i vilka arbetsuppgifter examinanden ska visa sitt kunnande. Utifrån denna information iakttar bedömarna examinandens arbete.

Om påvisandet av att kunnandet motsvarar kraven på yrkesskicklighet i examensdelen måste delas upp i flera arbetsfaser, kan bedömarna före examenstillfället komma överens om arbetsfördelningen. Bedömningsförslaget för examensdelen gör bedömarna dock upp gemensamt (se kapitel B5.2.) Utbildningsstyrelsen rekommenderar att en av bedömarna har examensmästarutbildning. Då bedömarna väljs ska också frågor om jäv beaktas. Jäv kan komma i fråga till exempel när en lärare haft en central roll inom den förberedande utbildningen eller när en arbetsplatshandledare samtidigt även deltar i bedömningen. Mer information om jäv och grunderna för jäv finns i förvaltningslagen (L 434/2003, 27–29 §). Genom att förbereda bedömarna för sitt uppdrag och tillämpa en kriteriebase-rad bedömning ökar objektiviteten vid bedömningen. Bedömarna ska uppträda korrekt och komma ihåg att de har tystnadsplikt. De får inte diskutera examinandens resultat offentligt. I planen för anordnandet av fristående examen ska man avtala om hur frågor om jäv utreds och avgörs. Att bedömaren är examinandens chef eller arbetskamrat utgör i sig ingen grund för jäv.

Bedömarna antecknar sina iakttagelser vid examenstillfället utifrån kraven på yrkesskicklighet, föremålen för bedömning och bedömningskriterierna i examensgrunderna. Vid dokumenteringen av bedömningarna används dokumentmodeller i vilka antecknas de tre parternas bedömningar, avläggandet av examensdelar och avläggandet av hela examen. För detta ändamål kan man använda bedömningsblanketter som examenskommissionen har utarbetat eller godkänt. I det senare fallet är det examensarrangören som utarbetat dokument-

modellerna och sânt dem som bilaga till planen för anordnandet av fristående examen till examenskommissionen för godkännande.

Bedömarna får inte störa examinandens examensprestation. Intervjuer och muntliga diskussioner med examinanden ska ordnas så att de inte stör eller avbryter de arbetsuppgifter som ingår i produktions- och tjänsteprocessen. I vissa fristående examina finns bedömningskriterier som anknyter till exempelvis patientsäkerheten, datasekretess och säkerhet i arbetet. Om examinanden inte följer de ovannämnda bestämmelserna, kan bedömaren avbryta examenstillfallet. Detta leder till att examinanden underkänns i examensdelen. Möjligheten att avbryta ett examenstillfälle bör nämnas när bedömarna introduceras i sin uppgift.

Examinanden ska ges möjlighet att själv utvärdera sina prestationer. Självvärderingen görs muntligt eller skriftligt. Dessutom ska examinanden vid behov ges möjlighet att komplettera sina examensprestationer muntligt. Utöver muntlig komplettering är även andra sätt att visa yrkesskickligheten möjliga, vilka bör beaktas vid bedömningen av kunnandet. I flera examensgrunder krävs att examinanden utarbetar skriftliga dokument, till exempel en arbetsplan, vårdplan eller affärsplan, och dessa ska bedömas före den egentliga examensprestationen eller innan bedömningsförslaget görs upp. Enligt principerna för bedömningen är det bra att ge examinanderna respons efter examenstillfallet. Detta kan genomföras så att bedömaren eller bedömarna och examinanden diskuterar examensprestationen utifrån kraven på yrkesskicklighet och bedömningskriterierna.

Arbetsfördelningen mellan bedömarna

En examensdel utgör ett delområde inom yrket som går att avskilja från den naturliga arbetsprocessen till en självständig helhet. Varje examensdel ska bedömas separat. Företrädarna för arbetslivet och lärarna genomför den trepartsbaserade bedömningen noggrant och mångsidigt. Utgångspunkten är att bedömningen genomförs med alla tre parter närvarande, men ibland har inte alla bedömare möjlighet att närvara. I detta fall ska den bedömaren som är närvarande dokumentera sin bedömning av examensprestationen så väl att de övriga i trepartsgruppen kan sätta sig in i bedömningen av examensprestationen innan bedömningsförslaget utarbetas. Exempel på situationer där alla bedömare inte kan delta: 1) vid examenstillfallet behandlas konfidentiella ärenden eller dokument som kan betraktas som konfidentiella eller som innehåller affärshemligheter, 2) examenstillfallet är till sin karaktär konfidentiellt: en förhandling, en försäljningssituation eller till och med en situation som är jämförbar med ett utvecklingssamtal, 3) arbetslokalen är sådan att arbetet försvåras om många

”extra” personer är närvarande och 4) examensdelen består av så många enskilda examenstillfällen att arbetsplatsens normala rutiner skulle störas om flera utomstående personer ständigt vore närvarande.

Utbildning för bedömarna

Examensarrangören är enligt 4 § i avtalet om att ordna fristående examina förpliktad att utbilda bedömarna för bedömningen av examensprestationer. Bedömarna ska således få utbildning för sitt uppdrag. Examensarrangören ska dessutom i uppgifterna om bedömarna eller i förteckningen över bedömarna meddela examenskommissionen vem av bedömarna som utbildats för bedömningsuppdraget.

När examensarrangören ordnar utbildning för bedömarna, är det viktigt att se till att i synnerhet bedömarna från arbetslivet kan delta i dessa utbildningar som inte alltid hör till deras normala arbetsuppgifter. Detta kräver särskilda arrangemang. Utbildningen kan delas upp i korta perioder som genomförs på en arbetsplats. Den kan genomföras utanför arbetstiden, genom ett personligt samtal, genom nätstudier eller med hjälp av skriftligt material. Dessa metoder är lämpliga särskilt när bedömarna informeras om systemet med fristående examina och de allmänna principerna för bedömningen. Den introduktion i examensgrunderna och bedömningen av kunnandet som behövs för ett enskilt examenstillfälle kan innehålla endast introduktion i den personliga examensplanen och de bedömningsblanketter som används. Detta räcker om bedömaren är erfaren och bedömningen görs på bedömarens och examinandens gemensamma arbetsplats.

B6 Beslut om bedömningen

B6.1 Beslut om bedömningen i fristående examina

När examinanden har påvisat sitt kunnande avseende alla krav på yrkesskicklighet i examensdelen och bedömningen har dokumenterats, samlas bedömningsgruppen till ett **bedömningsmöte**. Bedömningsgruppen består av representanter för tre parter: arbetsgivarna, arbetstagarna och undervisningssektorn samt eventuellt de självständiga yrkesutövarna, om självständig yrkesutövning är kännetecknande för branschen. På mötet utarbetas ett bedömningsförslag till examenskommissionen.

Bedömningsförslaget baserar sig på examinandens bedömningsmaterial. Bedömningsmaterialet består av följande: 1) heltäckande bedömningar av examensprestationerna, 2) i examensgrunderna nämnda dokument som examinanden utarbetat och som bedömts, 3) kopior av intyg över specialkompetens om det förutsätts i examensgrunderna, 4) av examenskommissionen erkända dokument över tidigare påvisat kunnande och 5) dokument som kompletterar examensprestationerna i situationer där de praktiska arbetsuppgifterna inte har omfattat alla krav på yrkesskicklighet i examensgrunderna. Utifrån bedömningsmaterialet lägger trepartsgruppen fram ett bedömningsförslag till examenskommissionen i form av ett vitsord för examensdelen om det gäller en grundexamen och i form av ett godkännande/underkännande om det gäller en yrkes- eller specialyrkesexamen. För prestationer som föreslås bli underkända ska motiveringar tillställas examenskommissionen. Motiveringarna är särskilt viktiga i en situation där examinanden söker omprövning av bedömning. För prestationer som föreslås bli underkända ska man nämna de kriterier i examensgrunderna där kunnandet inte varit tillräckligt. En del examenskommissioner kräver också motiveringar till bedömningsförslag om godkända examensdelar. Med hjälp av motiveringarna kan examenskommissionen försäkra sig om kvaliteten på examensprestationerna och förbereda sig på en omprövning av ett vitsord också för godkända examensdelar.

Innan bedömningsförslaget läggs fram ska examinanden ges möjlighet att ge en självvärdering av examensprestationen. Utöver självvärdering är det mycket viktigt att ge examinanden respons på examensprestationen och motivera bedömningsförslaget. Detta hör också till principerna för bedömningen. Examenarrangören gör upp ett bedömningsprotokoll för examen eller examensdelarna som undertecknas av bedömnarna. Examinanden är jävigt att delta i bedömningsmötet. Examinanden kan underteckna bedömningsförslaget för att bekräfta att han eller hon tagit del av det. Examinanden ska före examenstillfället informeras om förfarandet vid omprövning av en bedömning.

Oenighet mellan bedömarna

Hur man ska förfara vid oenighet mellan bedömarna avtalas om i planen för anordnande av fristående examen, som är en bilaga till avtalet om att ordna fristående examina. Om bedömarna är av olika åsikt om bedömningsförslaget, ska de utifrån kraven på yrkesskicklighet, föremålen för bedömning och bedömningskriterierna diskutera och motivera sina åsikter för att nå enighet om bedömningen. Majoritetsbeslut bör inte fattas, utan bedömningsbeslutet ska vara gemensamt. När bedömningsförslaget utarbetas är medlemmarna i bedömningsgruppen jämbördiga och allas åsikt väger lika tungt.

Om examinandens examensprestation är heltäckande och i enlighet med examensgrunderna, behöver han eller hon inte ta om sin examensprestation på grund av oenighet bland bedömarna. Det kan också hända att en bedömare vid ett enskilt examenstillfälle inte har antecknat sina iakttagelser tillräckligt noggrant, så om bedömarna är av olika åsikt kan det vara nödvändigt att gå igenom anteckningarna från examenstillfällena.

På bedömningsmötet bedöms inte examinandens kunnande utan det utarbetas ett förslag på hur examensdelen ska bedömas. Under mötet kan det framkomma att bedömningarna av examensprestationerna inte är heltäckande eller tillförlitliga. Utgångspunkten är att den som är ansvarig för den fristående examen eller dennes ersättare ska sammankalla mötet och har ansvar för hur mötet genomförs. Om det är omöjligt att få till stånd ett bedömningsförslag för en examensdel utifrån examinandens bedömningsmaterial, ska man behandla bedömningen ur hela examensdelens synvinkel. Om kravet på yrkesskicklighet i fråga har liten betydelse i förhållande till hela examensdelen, kan examensdelen föreslås bli godkänd. Om kravet på yrkesskicklighet däremot har stor betydelse, ska examensdelen föreslås bli underkänd. På samma sätt ska de tre parterna bedöma om ett enskilt bedömningskriterium har så stor betydelse i förhållande till hela examensdelen att hela examensdelen bör underkännas.

Examensarrangören svarar för bedömningen av examinandernas kunnande och för inlämnandet av bedömningsförslagen och de föreskriftsenliga betygen till examenskommissionen i enlighet med avtalet om att ordna fristående examina. Bedömningsförslagen för examensdelarna skickas i allmänhet i form av en sammanfattande tabell till examenskommissionen. De flesta examenskommissioner har utarbetat färdiga modeller för detta. Dessa finns på respektive examenskommissions webbsida på adressen www.oph.fi/fristaende_examina eller på mötesplattformen Optima. Dessutom har Utbildningsstyrelsen tagit fram en dokumentmodell för sammandragen av bedömningsförslagen (på finska).

I avtalet om att ordna fristående examina ingår också en överenskommelse om när senast bedömningsförslagen ska skickas till examenskommissionen efter avslutat examenstillfälle. Examenskommissionerna kräver att förslagen ska vara inlämnade senast 10–14 dagar före sitt möte. Examenskommissionen kontrollerar att dokumenten som skickats är korrekta innan den fattar sitt beslut samt undertecknar och utfärdar betygen. Felaktiga dokument returneras till examensarrangören för att korrigeras. Examensarrangören ansvarar för att betygen är korrekta. Det är också viktigt att sammandragen av bedömningsförslagen stämmer överens med de utfärdade betygen.

Examenskommissionen beslutar om bedömningen och undertecknar examensbetygen och betygen över avlagda examensdelar. Utbildningsstyrelsen rekommenderar att examinanderna får sitt examensbetyg eller betyget över avlagd examensdel senast två månader efter det sista examenstillfället. Detta är anledningen till att de flesta examenskommissioner sammanträder en gång per månad. Examenskommissionerna meddelar om tidpunkterna för sina möten på sina webbsidor (www.oph.fi/fristaende_examina). Examenskommissionen kan innan den fattar sitt beslut begära mer information om bedömningsförslaget av examensarrangören. Begäran kan gälla exempelvis dokument om den personliga tillämpningen och enskilda bedömningsblanketter, som normalt inte skickas till examenskommissionen.

Examenskommissionen kan ge preciserande anvisningar om avläggandet av examen, såvida de inte avviker från examensgrunderna eller författningarna om den yrkesinriktade vuxenutbildningen. Detta nämns i den föreskriftstext som ingår som första sida i alla examensgrunder. De preciserande anvisningarna kan gälla till exempel valet av arbetsplats eller plats för inläring i arbetet, valet av bedömare eller examenstillfällenas innehåll, om det behövs ytterligare anvisningar om dem. Kraven på yrkesskicklighet, föremålen för bedömning och bedömningskriterierna får examenskommissionen inte ändra på.

B6.2 Beslut om bedömningen i läroavtalsutbildningen

När en läroavtalsstuderande avlägger en grundexamen inom grundläggande yrkesutbildning, bedöms kunnandet genom yrkesprov och med hjälp av annan bedömning i enlighet med det som fastställts för examensdelen i examensgrunderna. Bedömningen genomförs och bedömningsbeslutet fattas enligt anvisningarna för den grundläggande yrkesutbildningen, se kapitel A6.

När en läroavtalsstuderande avlägger en yrkesinriktad grundexamen som fristående examen, genomförs bedömningen och bedömningsbeslutet i enlighet med anvisningarna för fristående examina i kapitel B6.

B7 Förvaring av bedömningsmaterial

Personuppgiftslagen (523/1999) förpliktar examensarrangörerna att iaktta god informationshantering och se till att deras anställda har tillräcklig kunskap om handlingars offentlighet samt om förfarandet vid lämnande och behandling av information samt skydd av handlingar och informationssystem. De anställda ska alltså bekanta sig med de centrala principerna för god informationshantering, dokumentering och arkivering.

Examensarrangören svarar för att betygen arkiveras och ska vid behov ge kopior av dem. Examensarrangörens arkiveringsanvisningar ska beskriva principerna för hur bedömningsmaterial samlas in och förvaras, bland annat arkiveringstider, arkiveringsplatser och vem som ansvarar för arkiveringen av handlingar. Tilläggsuppgifter om hur man upprättar en arkivbildningsplan finns på Riksarkivets webbplats (www.ams-opas). Riksarkivet har också föreskrivit (17.11.2003, Föreskrift 321/43/03) att examensbetyg och betyg över en examensdel eller examensdelar ska förvaras varaktigt, ifall uppgifterna inte finns sparade i studieregistret.

Bedömningarna av examensprestationer och dokumentet om personlig tillämpning kan också upprättas i elektronisk form. De ovannämnda dokumenten arkiveras i pappersform, med uppgifter om godkännande och uppdatering inklusive datum och underskrifter.

B7.1 Bedömningsmaterialets offentlighet

Examensarrangören ska beakta att en del av de handlingar som uppkommer i examens- och bedömningsprocessen kan vara sekretessbelagda. Sådana handlingar är bland annat dokument om personlig tillämpning, verbal bedömning av examinandernas personliga egenskaper, bedömarnas egna anteckningar och eventuella bedömningsprotokoll.

När det gäller sekretessen i anknytning till dokumentet om personlig tillämpning samt det personliga studieprogrammet och den individuella planen för hur undervisningen ska ordnas, som baserar sig på lagen om grundläggande yrkesutbildning (630/1998) tillämpas lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999). I 24 § i denna lag finns en förteckning i 32 punkter över sekretessbelagda handlingar. Det är främst följande punkter som gäller ordnandet av fristående examina och den personliga tillämpningen:

- 17: handlingar som innehåller uppgifter om offentliga samfunds affärs- eller yrkeshemligheter
- 20: handlingar som innehåller uppgifter om en privat affärs- eller yrkeshemlighet

- 22: handlingar som innehåller uppgifter om inträdesprov eller andra prov eller test
- 25: handlingar som innehåller uppgifter om en klient hos socialvården eller en enskild kund hos arbetsförvaltningen samt de förmåner eller stödåtgärder eller den socialvårdsservice eller den service för arbetsförvaltningens enskilda kunder denne erhållit eller uppgifter om en persons hälsotillstånd eller handikapp, den hälsovård eller rehabilitering som denne har erhållit eller uppgifter om någons sexuella beteende eller inriktning
- 29: handlingar som innehåller uppgifter om psykologiska test eller lämplighetsprov som gäller en person eller resultatet av dem
- 30: handlingar som gäller elevvård eller befriande av en elev från undervisning, elevens och examinanders provprestationer samt sådana av en läroanstalt utfärdade betyg och andra handlingar som innehåller uppgifter om verbala bedömningar av en elevs personliga egenskaper
- 31: handlingar som innehåller uppgift som någon har lämnat om sitt hemliga telefonnummer.

Därtill finns det inom vissa branscher uppgifter som det kan vara motiverat att sekretessbelägga.

En sifferbedömning av ett lämplighetsprov är sekretessbelagd, om den klart beskriver personliga egenskaper. I övrigt är sifferbedömningar offentliga. På samma sätt är verbal bedömning offentlig om den inte beskriver personliga egenskaper. Sådan bedömning är exempelvis omdömen om huruvida de studerande har uppnått de uppställda målen eller om de behöver mera övning. Verbala bedömningar av uppförande är bedömningar av personliga egenskaper och följaktligen sekretessbelagda.

Mer information om datasekretess finns på adressen www.tietosuoja.fi.

B7.2 Förvaring av bedömningsmaterial

Handlingar som uppkommer vid ordnande av fristående examina

Inom systemet med fristående examina uppkommer många olika handlingar som ska arkiveras, med tanke på både examensarrangörens och examinanderens eventuella framtida behov.

Handlingar som gäller bedömningen är bland annat:

Avtal:

- avtal om att ordna fristående examina
- plan för anordnande av fristående examen
- förteckning över bedömare

Personlig tillämpning:

- dokument om personlig tillämpning, i vilket den personliga tillämpningen vid ansökan till fristående examen och till utbildning som förbereder för den, vid avläggande av examen och vid förvärvande av behövlig yrkesskicklighet dokumenteras

Handlingar som uppkommer i samband med examenstillfällena:

- bedömningsblanketter
- bedömningsförslag för en examensdel
- sammandrag av bedömningsförslagen
- examinandens självvärdering
- dokument och material som examinanden utarbetat
- korrespondens med examenskommissionerna
- handlingar som gäller omprövning av bedömning

Dokument som sänds till examenskommissionen och som examensarrangören sparar kopior av i sitt arkiv:

- examensbetyg
- betyg över examensdelar
- bedömningsförslag för en examensdel
- sammandrag av bedömningen av hela examen som sänds till examenskommissionen

Handlingar som gäller utbildning som förbereder för fristående examen:

- intyg över utbildning som förbereder för fristående examen och övrig yrkesinriktad tilläggsutbildning som nämns i lagen om yrkesinriktad vuxenutbildning

Examensarrangören ansvarar för att de handlingar som gäller bedömningar och som uppkommer vid ordnandet av en fristående examen och personlig tillämpning förvaras den föreskrivna tiden. Handlingarna ska sparas tills examen är avlagd. När examensbetyget eller betyget över en examensdel har utfärdats, tiden för begäran om omprövning av bedömningen har gått ut eller när examenskommissionen har behandlat begäran om omprövning av bedömning, kan alla handlingar, förutom betygen, förstöras eller återlämnas till examinanden. Dokumenteringen av bedömningen bör vara så noggrann att det vid behov går att genomföra en ny bedömning på basis av materialet.

B8 Omtagning av bedömning i fristående examina

Eftersom en fristående examen genomförs en examensdel åt gången, innebär en omtagning av examensprestationer (punkt 17 i planen för anordnande av fristående examen) att hela examensdelen är underkänd och tas om i sin helhet. Om examinanden önskar höja ett vitsord i en yrkesinriktad grundexamen (på skalan 1–3), kan han eller hon komma till ett nytt examenstillfälle.

I den personliga tillämpningen vid avläggande av examen avtalas om när och hur examinanden eventuellt ska ta om sin examensprestation. I detta sammanhang bör man också bedöma om examinanden behöver skaffa mer yrkesskicklighet innan han eller hon tar om examensprestationen. Om ett nytt examenstillfälle ordnas på arbetsplatsen eller platsen för inläring i arbetet krävs också användning av arbetsplatsens resurser och bedömare, så i dessa fall behövs en överenskommelse med representanter för arbetsplatsen.

B9 Omprövning av bedömning av kunnande i de fristående examina

En examinand kan begära omprövning av examenskommissionens bedömningsbeslut. Examinanden kan inom 14 dagar efter det att han eller hon via examensarrangören har fått del av examenskommissionens bedömningsbeslut rörande en fristående examen eller del av den begära omprövning av bedömningen av examenskommissionen. Examensarrangören ska före ett examenstillfälle informera examinanden om förfarandet med omprövning. Examinanden har rätt att få kopior av de skriftliga dokument som hänför sig till hans eller hennes examen och andra dokument som använts vid bedömningen eller som grund för beslutet (t.ex. en separat utredning som examensarrangören lämnat in till examenskommissionen).

Examinanden ska rikta sin skriftliga begäran om omprövning till examenskommissionen. Om bedömningsbeslutet är uppenbart felaktigt kan examenskommissionen, efter att ha hört bedömarna, besluta att en ny bedömning ska utföras. Man får inte genom besvär söka ändring i det beslut som examenskommissionen fattat i ett omprövningsärende. Om det har skett ett uppenbart fel i bedömningen kan bedömarna utföra en ny bedömning, och då behövs ingen begäran om omprövning (självrättelse).

B10 Betyg

B10.1 Betyg inom fristående examina

Utbildningsstyrelsen har gett ut föreskrift (20/011/2015) om uppgifter som antecknas i betyg över fristående examina, delar av fristående examina samt intyg över utbildning som förbereder för fristående examen eller delar av fristående examen och över annan yrkesinriktad tilläggsutbildning.

Betygsmodeller

Till ovan nämnda föreskrift har fogats godkända betygsmodeller inklusive anvisningar. Modeller finns för följande:

- examensbetyg över yrkesinriktad grundexamen, yrkesexamen och specialyrkesexamen samt betyg över delar av ifrågavarande examina
- intyg över deltagande i utbildning som förbereder för en examen
- intyg över deltagande i annan utbildning än den som förbereder för examen

B10.2 Yrkesbevis

Ett yrkesbevis är ett av Utbildningsstyrelsen och arbetslivsparterna godkänt dokument som innehåller uppgifter om avlagda grundexamina, yrkes- och specialyrkesexamina samt andra examina och anställningar. För att få en anteckning om grundexamen i ett yrkesbevis förutsätts att medeltalet för de avlagda examensdelarna ligger på nivån goda.

Yrkesbeviset ser ut som ett pass och kan skrivas ut på svenska, finska, engelska och tyska. Examensarrangören skaffar och undertecknar yrkesbeviset. Yrkesbeviset är avgiftsbelagt för examinanden. Mer information om yrkesbeviset finns på adressen www.oph.fi/fristaende_examina > Föreskrifter, anvisningar och blanketter > yrkesbevis.

B10.3 Diplom

Examensarrangören kan för examinanderna beställa ett avgiftsbelagt diplom över avlagd fristående examen av Utbildningsstyrelsen. Diplomet undertecknas av en representant för examenskommissionen och en representant för examensarrangören. En blankett för beställning av diplom finns på adressen www.oph.fi/fristaende_examina > Föreskrifter, anvisningar och blanketter. Diplomen ska beställas i god tid så att de kan skickas till examenskommissionen för underskrift samtidigt med betygen.

B10.4 Tillägg till examensbetyg och betyg avsedda för internationellt bruk

För de fristående examinas del rekommenderar Utbildningsstyrelsen att examensarrangören ger examinanderna ett tillägg till examensbetyget för internationellt bruk.

För att hjälpa dem som utfärdar examensbetyg har Utbildningsstyrelsen utarbetat tillägg avsedda för internationellt bruk för alla grund-, yrkes- och specialyrkesexamina. Tilläggen för grundexamina har utarbetats enligt kompetensområdena så att alla utexaminerade har möjlighet att få en beskrivning av det kunnande som motsvarar examen. I tilläggen till betyg över yrkes- och specialyrkesexamina ingår grundläggande information om examina och den yrkeskompetens som krävs i dem. Tilläggen finns på svenska, finska och engelska på adressen http://europass.fi/certificate_supplement, där den som vill kan skriva ut önskat tillägg. Betygstilläggen som är avsedda för internationellt bruk är sparade som PDF-filer och kan följaktligen inte ändras.

B11 Bedömning i fristående examina av kunnande hos personer som behöver särskilt stöd

I de olika faserna av den personliga tillämpningen ska man sörja för att examinander som behöver särskilt stöd får lika möjligheter att avlägga examen och skaffa sig behövlig yrkesskicklighet och utbildning. Det är viktigt att ta hänsyn till faktorer som försvårar eller hindrar studierna och avläggandet av examen i de olika faserna av examensprocessen. Examinanderna ska erbjudas tillräcklig specialhandledning, stödåtgärder och specialarrangemang för att de oberoende av inlärningssvårigheter, sjukdom eller handikapp ska kunna skaffa sig den yrkesskicklighet som behövs och avlägga fristående examen. Genom den personliga tillämpningen skapas de bästa möjliga förutsättningarna för examinanderna att visa sitt kunnande vid examenstillfällena.

Ansökan till fristående examen och utbildning som förbereder för den

När en person som behöver särskilt stöd ska avlägga sin examen som en fristående examen, ska utbildningsanordnaren sörja för den personliga tillämpningen vid ansökan till fristående examen och utbildning som förbereder för den, vid avläggandet av examen och vid förvärvandet av behövlig yrkesskicklighet.

I ansökningsfasen utreder utbildningsanordnaren och den sökande med mångsidiga metoder den sökandes tidigare förvärvade och påvisade kunnande. Utbildningsanordnaren planerar tillsammans med examinandens eventuella handlednings- och stödåtgärder samt förfaringssätt vid särskilt behov. Den sökande kan behöva stöd på grund av sina inlärningssvårigheter. En eventuell sjukdom eller ett handikapp kan också försvåra förvärvandet av yrkesskicklighet eller påvisandet av yrkesskicklighet vid examenstillfällena.

I ansökningsfasen kartläggs även personens styrkor och speciella kunskapsområden, inlärningssyn och erfarenheter av inläring samt personens uppfattning om sig själv som studerande och vilken fristående examen som är lämplig. Om personen hänvisas till att avlägga en yrkesinriktad grundexamen, ska man dessutom avgöra om examen ska avläggas inom grundläggande yrkesutbildning eller som fristående examen.

Om det konstateras att den studerande behöver särskilda tjänster av undervisnings- och studerandevården på grund av handikapp, sjukdom, försenad utveckling, störningar i känslolivet eller annan orsak, ska undervisningen ordnas som specialundervisning och en individuell plan för hur undervisningen ska ordnas utarbetas för studeranden. Om detta föreskrivs i lagen om yrkesutbildning (L 630/1998, 20§). Ifrågavarande dokument är samtidigt en plan för den personliga tillämpningen vid förvärvandet av behövlig yrkesskicklighet.

För en examinand som får specialundervisning utgör den individuella planen för hur undervisningen ska ordnas tillsammans med dokumentet om personlig tillämpning en individuell helhetsplan och överenskommelse. Av dokumenten ska framgå vilka stöd- och handledningstjänster samt specialarrangemang som gäller personlig tillämpning som planerats och genomförts i examinandens fall. Innehållet i dokumentet om personlig tillämpning finns i kapitel B3.1.

Avläggande av fristående examen

För examinander som behöver särskilt stöd tillämpas samma krav på yrkesskicklighet i fristående examina som för övriga examinander. Varken kraven på yrkesskicklighet, föremålen för bedömning eller bedömningskriterierna anpassas vid avläggande av en fristående examen eller vid bedömning av examensprestationer, utan de är desamma för alla examinander. Examensarrangören kan dock stödja examinanderna på många vis då de förbereder sig för ett examenstillfälle. Många specialarrangemang gör det möjligt för examinander som behöver särskilt stöd att påvisa det kunnande och den yrkesskicklighet som krävs i examensgrunderna vid examenstillfällena.

I processen med personlig tillämpning avtalas på förhand om det särskilda stöd som examinanden behöver. Behovet av särskilt stöd ska identifieras när man planerar examenstillfällena och när man bedömer om en arbetsplats eller en plats för inläring i arbetet är lämplig. Examensarrangören, examinanden och en företrädare för arbetslivet planerar tillsammans de arrangemang och särskilda stödåtgärder som behövs vid examenstillfallet. Om examenstillfallet inte kan ordnas på en arbetsplats eller en plats för inläring i arbetet, avtalas om detta separat med examenskommissionen i planen för anordnande av fristående examen, som är en bilaga till avtalet om att ordna fristående examina.

Före examenstillfallet kontrolleras att examinanden förstår de tillvägagångssätt, anvisningar och föreskrifter som gäller examenstillfallet. Det är särskilt viktigt att tydliggöra sätten att påvisa yrkesskicklighet, kraven på yrkesskicklighet, föremålen för bedömning och bedömningskriterierna. Under examenstillfallet kan dessutom olika stödmaterial användas, såsom lättlästa texter, bilder, teckningar, modeller och hjälpmedel. Examensarrangören bör ändå komma ihåg att en examinand som avlägger en yrkes- eller specialyrkesexamen ska visa sitt kunnande självständigt vid examenstillfallet. I yrkesinriktade grundexamina kan examensprestationerna vara handledda, men det kan inverka på vitsordet.

Vid ett examenstillfälle kan examinanden också, inom ramen för examensgrunderna, få extra tid för att planera uppgifterna och eventuellt komplettera sina examensprestationer. Praktiska arbetsuppgifter ska utföras i en sådan takt

som arbetsuppgifterna enligt examensgrunderna kräver. Eventuella skriftliga kompletterande prestationer som ingår i en fristående examen kan, antingen delvis eller helt, ersättas med en muntlig prestation, om det är motiverat med tanke på examinandens funktionsförmåga. Däremot kan dokument som examensgrunderna kräver för en godkänd examensprestation (t.ex. en arbetsplan, en vårdplan eller en affärsplan) inte ersättas med en muntlig prestation.

De som bedömer examensprestationerna ska informeras så att de tar hänsyn till det särskilda stöd och den handledning som nämns i examinandens dokument om personlig tillämpning. Yrkesskickligheten ska bedömas på ett sådant sätt att stödet inte påverkar examinandens prestation negativt.

Förvärvande av behövlig yrkesskicklighet

Utbildningsanordnaren ska vid planering och genomförande av utbildning som förbereder för fristående examen identifiera och ta hänsyn till de studerandes eventuella behov av särskilt stöd om det påverkar studierna eller avläggandet av examen. Utbildningsanordnaren bestämmer vilka speciella undervisnings- och studerandevårdstjänster som ska erbjudas inom den förberedande utbildningen utöver de allmänna undervisnings- och studerandevårdstjänster som alla har tillgång till.

Den individuella planen för hur undervisningen ska ordnas innehåller uppgifter om:

- 1) den examen som ska avläggas, de examensgrunder som iakttas i undervisningen samt examinandens individuella läroplan
- 2) på vilka grunder undervisningen för den studerande ges som specialundervisning
- 3) vilka särskilda i studierna behövliga undervisnings- eller studerandevårdstjänster som ges i undervisningen eller i samband med den
- 4) vilka andra individuella tjänster och stödåtgärder den studerande får.

I den personliga tillämpningen är det viktigt att beakta olika inlärningsstrategier och -stilar och att den studerande får specialhandledning och -stöd i tillräcklig omfattning. Vid behov kan den studerande dessutom erbjudas specialarrangemang i samband med den förberedande utbildningen. Vuxna som behöver särskilt stöd har ofta lärt sig vilka inlärningsmetoder som lämpar sig bäst för dem och hur de ska bemästra problem som försvårar lärandet, och den informationen är bra att utnyttja vid planeringen av de särskilda stödåtgärderna.

När det gäller förvärvandet av behövlig yrkesskicklighet bör man i den personliga tillämpningen flexibelt beakta bland annat de lämpligaste utbildnings- och

undervisningsformerna och inlärningsmiljöerna, mångsidiga och varierande inlärnings- och bedömningsmetoder, tydlighet i fråga om undervisning och läromedel, den tid som förvärvandet av kunnande tar samt kvaliteten och omfattningen på de särskilda stöd- och handledningstjänsterna. I den personliga tillämpningen är det också viktigt att beakta personens starka kunskapsområden och att välja de sätt att förvärva yrkesskickligheten som är **lämpligast för honom eller henne**.

Den individuella planen för hur undervisningen ska ordnas är ett sekretessbelagt dokument enligt lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999 24 § 25 punkten).

B12 Invandrare som examinander i de fristående examina

I de olika faserna av den personliga tillämpningen ska man sörja för att examinander som behöver tilläggsstöd har lika möjligheter att avlägga examen och skaffa sig behövlig yrkesskicklighet och utbildning. Det är viktigt att i de olika faserna av examensprocessen ta hänsyn till faktorer som eventuellt försvårar eller förlänger studierna och avläggandet av examen, såsom brister i språkkunskaperna. Examinanderna ska erbjudas tillräcklig specialhandledning, stödåtgärder och specialarrangemang för att de oberoende av sin språkliga och kulturella bakgrund ska kunna skaffa sig den yrkesskicklighet som behövs och avlägga examen. Genom den personliga tillämpningen skapas de bästa möjliga förutsättningarna för examinanderna att visa sitt kunnande vid examenstillfällena.

Ansökan till en fristående examen och utbildning som förbereder för den

I ansökningsfasen väljer invandrare, på samma sätt som andra examinander, tillsammans med exempelvis utbildningsanordnaren, sin arbetsgivare eller en representant för arbetsförvaltningen en lämplig examen eller examensdel. Den sökande funderar på vad han eller hon redan kan respektive ännu måste lära sig för att kunna avlägga examen. Samtidigt kontrolleras att den sökande har förstått principerna och tillvägagångssätten i systemet med fristående examina. Utifrån identifiering av kunnandet bedöms till vilka delar kunnande som den sökande redan påvisat kan föreslås bli erkänt enligt vad som stipuleras i statsrådets förordning (794/2015) om personlig tillämpning inom yrkesinriktad vuxenutbildning. Förutom tidigare nämnda bedöms till vilka delar personen kan hänvisas att direkt till att avlägga en lämplig examen, examensdel eller -delar eller i vilken mån han eller hon ska hänvisas till att förvärva behövlig yrkesskicklighet.

Synen på lärande och undervisning är kultur- och värdebetingad. Idén om livslångt, kontinuerligt lärande, förmåga att arbeta i grupp, planeringsförmåga, självstyrning samt förmåga att aktivt skaffa och flexibelt behandla information är centrala frågor i vuxenutbildningen.

Eventuella urvals- och lämplighetsprov som används vid antagningen av studerande riktar sig vad språket beträffar till personer som har provspråket som modersmål. Detta är viktigt att beakta vid antagningen av studerande med invandrarbakgrund. Det finns också anledning att beakta att språkkunskaper kan utvecklas i olika takt inom olika områden. Att en person talar ett språk ledigt betyder inte att personen kan skriva flytande text. Urvals- och lämplighetsprov ska inte förväxlas med språkprov, som endast testar en persons allmänna språkkunskaper, inte yrkesfärdigheter.

Avläggande av fristående examen

Kraven på yrkesskicklighet i fristående examina är desamma för invandrare och personer som tillhör andra språkliga och kulturella grupper som för andra examinander. Yrkesskickligheten ska bedömas så att eventuella brister i språkkunskaperna inte påverkar prestationen negativt. Om examensspråket inte är den studerandes modersmål, ska den studerande före examenstillfället ha så goda kunskaper i examensspråket att han eller hon förstår instruktioner som berör examensprestationen när dessa presenteras klart och tydligt.

Behovet av stöd ska identifieras redan i ansökningsfasen. På grundval av denna identifiering ska examensarrangören tillsammans med en representant för arbetslivet och examinanden på förhand planera stödåtgärderna. De som bedömer examensprestationerna ska vid behov informeras om hur de språkliga och kulturella faktorerna eventuellt påverkar kommunikationen mellan individerna. Bedömarna ska på förhand instrueras om att de ska beakta det särskilda stöd och den handledning som nämns i examinandens dokument om personlig tillämpning. Yrkesskickligheten ska bedömas så att varken stödåtgärder eller specialarrangemang påverkar examinandens prestation negativt.

Före examenstillfället kontrolleras att examinanden känner till de tillvägagångssätt, anvisningar och föreskrifter som gäller examenstillfället. Det är särskilt viktigt att klargöra sätten att påvisa yrkesskicklighet, kraven på yrkesskicklighet, föremålen för bedömning och bedömningskriterierna. Under examenstillfället kan dessutom olika stödmaterial användas i enlighet med examensgrunderna, såsom lättlästa texter, bilder, teckningar, modeller och hjälpmedel. Examensarrangören bör ändå komma ihåg att examinanden ska visa sitt kunnande självständigt vid examenstillfället i enlighet med examensgrunderna.

Vid ett examenstillfälle kan examinanden också, inom ramen för examensgrunderna, få extra tid för att planera uppgifterna och eventuellt komplettera sina examensprestationer. Praktiska arbetsuppgifter ska utföras på det sätt som fastställts i examensgrunderna i den takt som arbetsuppgifterna förutsätter. Eventuella skriftliga kompletterande prestationer som hör till en fristående examen kan, antingen delvis eller helt, ersättas med en muntlig prestation, om examinandens egenskaper kräver det. Däremot kan dokument som i examensgrunderna krävs för en godkänd examensprestation (t.ex. en arbetsplan, en vårdplan eller en affärsplan) inte ersättas med en muntlig prestation.

Examensspråket anges i avtalet om att ordna fristående examina. Examensspråken kan i regel vara svenska, finska och samiska. Examenstillfällena ordnas på det eller de examensspråk som nämns i ovannämnda avtal.

Examensgrunderna kan kräva att examinanden har muntliga och skriftliga språkkunskaper, till exempel i kundservicesituationer. Språkraven kan variera enligt examinandens språkliga bakgrund i examina inom servicebranschen, såsom framgår av bilaga 5 i denna guide.

Förvärvande av behövlig yrkesskicklighet

Utbildningsanordnaren ska vid planering och genomförande av utbildning som förbereder för fristående examen identifiera och ta hänsyn till studerandes eventuella behov av tilläggsstöd som påverkar studierna eller avläggandet av examen.

I den personliga tillämpningen är det viktigt att beakta utvecklingen av olika inlärningsstrategier och inlärningsstilar och att sörja för att den studerande får specialhandledning och -stöd i tillräcklig omfattning. Vid behov kan den studerande dessutom erbjudas specialarrangemang i samband med den förberedande utbildningen.

När det gäller förvärvandet av behövlig yrkesskicklighet bör man i den personliga tillämpningen flexibelt beakta bland annat de lämpligaste utbildnings- och undervisningsformerna och inlärningsmiljöerna, mångsidiga och varierande inlärnings- och bedömningsmetoder, tydlighet i fråga om undervisning och läromedel, den tid som förvärvandet av kunnande tar samt kvaliteten och omfattningen på de särskilda stöd- och handledningstjänsterna. I den personliga tillämpningen är det också viktigt att beakta personens starka kunskapsområden och hur det är lämpligast för honom eller henne att förvärva den behövliga yrkesskickligheten.

B13 Begrepp som används i guiden

Anpassade krav på yrkesskicklighet och mål för kunnandet

Inom den yrkesinriktade specialundervisningen kan de krav på yrkesskicklighet, mål för kunnandet och bedömningskriterier som fastställts i grunderna för grundexamen anpassas. Då bestäms en kravnivå som är lägre än kravnivån för nöjaktiga N1 i grundexamen.

Arbetsplatshandledare

En person som på en arbetsplats utsetts till ansvarig handledare. Personen är kompetent för uppgiften med avseende på yrkesskicklighet, utbildning och arbetserfarenhet och bedömer den studerandes inläring och kunnande.

Arbetsplatsutbildare

En person som på en arbetsplats utbildar en studerande inom läroavtalsutbildning som leder till en yrkesinriktad grundexamen eller som förbereder för en fristående examen. Arbetsplatsutbildaren är kompetent för uppgiften med avseende på yrkesskicklighet, utbildning och arbetserfarenhet och bedömer den studerandes eller examinandens inläring och kunnande.

Avgångsbetyg

Inom den grundläggande yrkesutbildningen innehåller examensbetyget ett avgångsbetyg och ett yrkesprovsbetyg. I avgångsbetyget antecknas vitsorden för alla examensdelar som ingår i examen. Avgångsbetyget undertecknas av utbildningsanordnaren.

Avtal om att ordna fristående examina

Avtal som en examenskommission ingått med en utbildningsanordnare, en annan sammanslutning eller en stiftelse om att ordna en fristående examen.

Bedömning av inläringen

Bedömning av de studerandes inläring inom den grundläggande yrkesutbildningen. Vid bedömningen får de studerande både muntlig och skriftlig respons.

Bedömning av kunnandet

Bedömning av de studerandes kunnande inom den grundläggande yrkesutbildningen. Vid bedömningen jämförs de studerandes kunnande med det kunnande som bestämts i grunderna för grundexamen eller för läroplanen.

Bedömningsförslag

Bedömningsförslag till examenskommissionen om bedömningen i en examensdel. Förslaget utarbetas utifrån examinandens bedömningsmaterial.

Bedömningskriterier (i grunderna för de yrkesinriktade grundexamina)

Bedömningskriterierna anger vitsordsnivåerna för de yrkesinriktade grundexamina.

Bedömningskriterier (begrepp som kommer att utgå ur grunderna för yrkes- och specialyrkesexamina)

Bedömningskriterierna anger nivån på en godkänd examensprestation i grunderna för yrkes- och specialyrkesexamina.

Bedömningsmaterial

Inom de fristående examina är detta ett skriftligt och vid behov även ett digitalt material som sammanställs för varje examensdel i fristående examina som består av heltäckande bedömningar. Dessutom kan vid behov tilläggas i bedömningsmaterialet 1) dokument som examinanden utarbetat och som är bedömda och som är nämnda i examensgrunderna, 2) kopior över avlagda specialkompetenser 3) dokument över tidigare avlagt kunnande som examenskommissionen erkänt och 4) dokument som kompletterar examensprestationer, i de fall där praktiska arbetsuppgifter inte täcker alla krav på yrkesskicklighet i examensgrunderna. Inom den grundläggande yrkesutbildningen ska de studerande ges möjlighet att ta del av det material som ligger till grund för bedömningen av kunnandet och som tagits upp i skriftlig eller i annan form. Bedömningsmaterialet ska sparas minst sex månader efter det att vitsord har getts.

Bedömningsmöte i grundläggande yrkesutbildning

Bedömningsmötet är en diskussion som förs efter påvisandet av kunnande. Målet är att komma överens om den studerandes kunnande i förhållande till krav på yrkesskicklighet och mål för kunnande. Diskussionen förverkligas tillsammans med studerande, representant för arbetsplatsen och läraren.

Bedömningsmöte

Ett möte där bedömare som representerar arbetsgivare, arbetstagare och lärare och som godkänts av en examenskommission utarbetar ett bedömningsförslag för en examensdel. Förslaget utarbetas med hjälp av ett heltäckande bedömningsmaterial och skickas därefter till examenskommissionen.

Betyg över avlagda examensdelar

Ett betyg över en avlagd del eller avlagda delar av en yrkesinriktad grundexamen, en yrkesexamen eller en specialyrkesexamen.

Betyg över avlagda utbildningsdelar

Betyg över avlagda utbildningsdelar ges när en studerande avbryter en handledande utbildning (handledande utbildning för grundläggande yrkesutbildning och utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv).

Betyg över slutförd utbildning

Betyg över slutförd utbildning ges för den handledande utbildningen för grundläggande yrkesutbildning och för utbildningen som handleder för arbete och ett självständigt liv.

Delområde av de gemensamma examensdelarna

En enskild, mindre del som ingår i en gemensam examensdel och som motsvarar de tidigare separata läroämnena (såsom modersmålet, främmande språk, matematik, arbetslivsfärdighet, samhällsfärdighet, psykologi osv.).

Dokument om personlig tillämpning

Enligt statsrådets förordning (794/2015) om personlig tillämpning inom yrkesinriktad vuxenutbildning är detta ett dokument i vilket dokumenteras ansökan till fristående examen och utbildning som förbereder för fristående examen, avläggandet av examen och förvärvandet av den yrkesskicklighet som behövs.

Erkännande av kunnande

Åtgärd där man jämför det kunnande som en studerande eller examinand förvärvat tidigare med kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet i grunderna för den examen som studeranden eller examinanden ska avlägga. I beslutet om erkännande fastslås att mer kunnande inte behöver visas eller förvärvas.

Examen

En yrkesinriktad examen är en helhet av kunnande inriktad på ett eller flera kompetensområden. Kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet i en yrkesinriktad examen baserar sig på behoven i arbetslivet.

Examensarrangör

En utbildningsanordnare, en annan sammanslutning eller en stiftelse som med en examenskommission ingått avtal om att ordna en viss fristående examen eller flera fristående examina.

Examensavgift

En avgift som tas ut av personer som deltar i en fristående examen i samband med anmälan till examen. År 2015 är avgiften 58 euro. Examensarrangören redovisar examensavgifterna till Utbildningsstyrelsen.

Examensbetyg

Ett betyg över en yrkesinriktad grundexamen, yrkesexamen eller specialyrkesexamen.

Examensdel

En examensdel utgör ett delområde inom yrket som går att avskilja från den naturliga arbetsprocessen till en självständig helhet som kan bedömas.

Examensgrunder

Föreskrift som utfärdas av Utbildningsstyrelsen och som fastställer examensbenämningarna, examinas uppbyggnad av obligatoriska och valbara examensdelar och omfattning i kompetenspoäng samt kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet och bedömningskriterierna för examensdelarna (Grunder för grundexamina inom den grundläggande yrkesutbildningen). Föreskrift som utfärdas av Utbildningsstyrelsen och som fastställer kompetensområdena för yrkes- och specialyrkesexamina, examensbenämningarna, examinas uppbyggnad av obligatoriska och valbara examensdelar samt kraven på yrkesskicklighet och bedömningen av kunnandet för examensdelarna (Grunderna för yrkesexamina och för specialyrkesexamina).

Examenskommission

Ett förtroendeorgan som tillsätts av Utbildningsstyrelsen och som representerar arbetsgivare, arbetstagare, lärare och självständiga yrkesutövare. Till examenskommissionernas uppgifter hör bl.a. att ansvara för och övervaka ordnandet av fristående examina, att ingå avtal om att ordna fristående examina, att utfärda examensbetyg och att fatta beslut i ärenden som gäller omprövning av bedömning av examensprestationer.

Examensmästare

En person som genomgått det av Utbildningsstyrelsen godkända utbildningsprogrammet för examensmästare (15 studieveckor eller 25 studiepoäng).

Examensprestation

Prov på den yrkesskicklighet som krävs i examensgrunderna och som en examinand påvisar vid ett examenstillfälle.

Examenstillfälle

En situation eller ett tillfälle där en examinand separat för varje examensdel påvisar den yrkesskicklighet som krävs i examensgrunderna.

Examinand

Person som avlägger en fristående examen.

Person som avlägger en examensdel

Person som avlägger en eller flera examensdelar men inte hela examen.

Fristående examen

Enligt lagen om yrkesinriktad vuxenutbildning avses med en fristående examen en grundexamen eller en yrkes- eller specialyrkesexamen som avläggs oberoende av hur yrkesskickligheten har förvärvats. De fristående examina är uppbyggda av yrkesinriktade examensdelar. I en examen eller ett kompetensområde inom en examen ingår minst en obligatorisk examensdel och minst en valbar examensdel. Den yrkesskicklighet som krävs i examensgrunderna visas vid examenstillfällena. En fristående examen ger behörighet för studier som leder till högskoleexamen och allmän behörighet för yrkeshögskolestudier.

Föremål för bedömning (i grunderna för de yrkesinriktade grundexamina)

Föremålen för bedömning anger de kunskapsområden som man vid bedömningen fäster särskild vikt vid. Föremålen för bedömning anges i forma av behärskande av arbetsprocessen, behärskande av arbetsmetoder, -redskap och material, behärskande av den kunskap som ligger till grund för arbetet samt nyckelkompetenser för livslångt lärande.

Gemensamma examensdelar

Examensdelar som ingår i den grundläggande yrkesutbildningen och som innehåller gemensamt kunnande som är oberoende av branschen och examen samt mål för kunnandet som behövs för att uppnå yrkesskicklighet. De gemensamma examensdelarna är 1) kunnande i kommunikation och interaktion, 2) kunnande i matematik och naturvetenskap, 3) kunnande som behövs i samhället och i arbetslivet samt 4) socialt och kulturellt kunnande.

Grunder för en yrkesinriktad grundexamen

Föreskrift som utfärdats av Utbildningsstyrelsen och som anger uppbyggnaden av grundexamina och examensbenämningarna samt för varje examensdel krav på yrkesskicklighet, föremål för bedömning och bedömningskriterier samt sätt att visa yrkesskickligheten.

Grundexamen som avlagts som grundläggande yrkesutbildning

Yrkesinriktad grundexamen där utbildningen ordnats i enlighet med utbildningsanordnarens läroplan, som baserar sig på grunderna för grundexamen.

Grundläggande yrkesutbildning

Utbildning som leder till en yrkesinriktad grundexamen.

Handledande utbildningar

Utbildningar som inte leder till examen och som ordnas i samband med grund-

läggande yrkesutbildning (handledande utbildning för grundläggande yrkesutbildning och utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv).

Identifiering av kunnande

Förfarande där man utreder om kunnande som en studerande eller examinand förvärvat tidigare motsvarar kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet i examensgrunderna eller i grunderna för läroplanen.

Individuell plan för hur undervisningen ska ordnas, IP

Utbildningsanordnaren fattar beslut om att ordna en studerandes undervisning som specialundervisning och gör upp en individuell plan för hur specialundervisningen ska ordnas för den studerande. Planen uppdateras vid behov.

Inläring i arbetet

Inom den grundläggande yrkesutbildningen en utbildning som ordnas i samband med praktiska arbetsuppgifter på en arbetsplats (inte läroavtalsutbildning). Det finns ett skriftligt avtal om inläringen och inläringen kan genomföras enligt kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet i grunderna för examen.

Kompetensinriktning

Beskriver det kunnande som den studerande eller examinanden uppnått oberoende av hur utbildningen ordnats eller genomförts. Inriktningen på kompetens främjar erkännandet av tidigare förvärvat kunnande, framhäver att inlärningsresultat utgör kunskap och färdigheter och stöder förbättringen av utbildningens kvalitet.

Kompetensområde

Examensgrunderna kan vara indelade i två eller flera kompetensområden, som består av en eller flera obligatoriska och valbara examensdelar.

Krav på yrkesskicklighet

I de yrkesinriktade examensdelarna ingår ett eller flera krav på yrkesskicklighet, som härletts ur uppgifts- och verksamhetshelheter i arbetslivet och som beskriver vad examinanden ska kunna.

Kriterier för godkänd prestation

Bedömningskriterier som i grunderna för yrkes- och specialyrkesexamina anger nivån för en godkänd examensprestation.

Läroavtalsutbildning

Studier som ordnas på en arbetsplats i anslutning till praktiska arbetsuppgifter och som kompletteras med teoretiska studier. Läroavtalsutbildningen grundar

sig på ett skriftligt arbetsavtal för viss tid (läroavtal) som ingås mellan en studerande och arbetsgivaren och förutsätter ett avtal mellan arbetsgivaren och en utbildningsanordnare om ordnande av utbildningen.

Organ

Ett organ som inom den grundläggande yrkesutbildningen tillsätts av utbildningsanordnaren och vars uppdrag är att godkänna genomförandet av yrkesproven och planen för bedömning, övervaka yrkesprovsverksamheten, fatta beslut om vem som ska bedöma yrkesproven och behandla eventuell begäran om omprövning av bedömning av kunnandet.

Personlig studieplan, PSP

En personlig studieplan som utbildningsanordnaren inom den grundläggande yrkesutbildningen gör upp tillsammans med den studerande utifrån den studerandes individuella mål och val. Planen uppdateras under studierna. Innehållet i planen kan även inverka på yrkesproven och övriga frågor gällande studerandes genomförande av studierna.

Personligt studieprogram

Ett dokument som utbildningsanordnaren enligt statsrådets förordning om grundläggande yrkesutbildning (811/1998, 6 §) ska utarbeta tillsammans med den studerande och arbetsgivaren så att det kan fogas till läroavtalet, när detta godkänns. Programmet ska innehålla åtminstone det som anges i statsrådsförordningen samt de övriga frågor som ingår i den studerandes PSP (se personlig studieplan). När det gäller fristående examina omfattar programmet ansökan till examen och till utbildning som förbereder för den, avläggandet av examen och förvärvandet av behövlig yrkesskicklighet.

Personlig tillämpning

Med personlig tillämpning menas den uppgift som lagen om yrkesinriktad vuxenutbildning ger utbildningsanordnaren eller i vissa fall examensarrangören. Utbildningsanordnaren eller examensarrangören ansvarar för personlig tillämpning och handledning av den gällande ansökan till fristående examen och förberedande utbildning, avläggandet av examen och förvärvandet av behövlig yrkesskicklighet.

Plan för anordnande av fristående examen

Examensarrangörens plan för hur examenstillfällena inom en fristående examen ska ordnas.

Plan för anordnandet av personlig undervisning

Utbildningsanordnaren bestämmer om anordnandet av undervisning som specialundervisning för studerande och utarbetar för förverkligandet av specialundervisningen en plan för anordnandet av studerandes personliga undervisning. Planen uppdateras vid behov.

Plan för bedömning

Plan som utbildningsanordnaren inom den grundläggande yrkesutbildningen utarbetar för bedömningen av examensdelarna och bedömningen av de studerandes kunnande. I planen ska också anges vilka metoder som ska användas vid bedömningen av kunnandet.

Påvisande av kunnande

I grundläggande yrkesutbildning påvisar den studerande sitt kunnande där kunnandet bedöms genom yrkesprov samt vid behov på annat sätt.

Skiljebetyg

Skiljebetyget kommer att slopas inom den grundläggande yrkesutbildningen. Intyget över deltagande i utbildning som förbereder för fristående examen och intyget över deltagande i läroavtalsutbildning som förbereder för en fristående examen kan som sådana användas även som betyg över slutförda studier under studiernas gång och som skiljebetyg.

Specialundervisning

Undervisning som grundar sig på personliga mål och färdigheter och som riktar sig till studerande som behöver särskilt stöd. I undervisningen kan avvikelser från grunderna för grundexamen göras genom att anpassa kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet samt bedömningen av kunnandet.

Specialyrkesexamen

I en specialyrkesexamen visar examinandan att han eller hon har sådan yrkesskicklighet i enlighet med arbetslivets behov som innefattar djupa yrkeskunskaper eller mångprofessionellt kunnande.

Trepartsgrupp

Trepartsrepresentation betyder inom systemet med fristående examina att arbetsgivare, arbetstagare och lärare är representerade i examensprocessens olika faser och i examenskommissionen. Till trepartsgruppen kan också självständiga yrkesutövare höra, om dessa är vanliga inom branschen.

Utbildning som förbereder för fristående examen

Utbildning som ordnas som när-, distans- eller flerformsundervisning eller som läroavtalsutbildning och genom vilken examinanden skaffar sig de färdigheter som behövs för att med godkänt vitsord genomföra de examensprestationer som hör till en fristående examen eller en del av examen.

Utbildningsanordnare

Kommuner, samkommuner, statliga affärsverk, registrerade sammanslutningar eller stiftelser som har beviljats tillstånd av undervisnings- och kulturministeriet att ordna grundläggande yrkesutbildning (L 630/1998, 8 §) och/eller utbildning som förbereder för en yrkes- och specialyrkesexamen och yrkesinriktad tilläggsutbildning (L 630/1998, 4 §).

Utbildningsform

Utbildning kan ordnas vid läroanstalter eller som läroavtalsutbildning.

Utbildningsgrunder

Föreskrift som Utbildningsstyrelsen utfärdat om utbildningar som inte leder till en examen. Till dessa hör den handledande utbildningen för grundläggande yrkesutbildning och utbildningen som handleder för arbete och ett självständigt liv.

Yrkesbevis

Av Utbildningsstyrelsen godkänt dokument som innehåller en anteckning om avlagd fristående examen och som därmed är jämförbart med ett examensbetyg.

Yrkesexamen

I en yrkesexamen visar examinanden att han eller hon har sådan yrkesskicklighet i enlighet med arbetslivets behov som är djupare än den som krävs för grundexamen eller som gäller mer avgränsade arbetsuppgifter.

Yrkesinriktad grundexamen

I en yrkesinriktad grundexamen påvisas breda grundläggande yrkesfärdigheter för olika uppgifter inom en bransch samt mer specialiserat kunnande och sådan yrkesskicklighet som arbetslivet kräver inom minst ett delområde. Examen kan avläggas som en grundläggande yrkesutbildning eller som en fristående examen.

Yrkesinriktad vuxenutbildning

Med yrkesinriktad vuxenutbildning avses yrkesinriktade grundexamina, yrkesexamina och specialyrkesexamina som avläggs som fristående examina oberoende av hur yrkesskickligheten har förvärvats och utbildning som förbereder för dessa examina samt annan yrkesinriktad tilläggsutbildning än sådan som förbereder för fristående examina.

Yrkesprov

Bedömningsmetod som används inom den grundläggande yrkesutbildningen vid bedömning av examensdelar. Den studerande visar i yrkesprovet sitt kunnande i arbetssituationer och arbetsuppgifter på en arbetsplats, vid läroanstalten eller på en annan plats som utbildningsanordnaren anvisar. Yrkesproven planeras och genomförs i samarbete med arbetslivet. Utbildningsanordnaren utarbetar en plan för hur bedömningen av kunnandet ska genomföras och vilka metoder som ska användas. Planen ingår i utbildningsanordnarens läroplan. Organet som ansvarar för yrkesproven godkänner planen för genomförandet och bedömningen av yrkesproven.

Yrkesprovsbetyg

Inom den grundläggande yrkesutbildningen består examensbetyget av ett avgångsbetyg och ett yrkesprovsbetyg. Yrkesprovsbetyget innehåller vitsorden för yrkesproven i de yrkesinriktade examensdelarna och en beskrivning av yrkesproven. Yrkesprovsbetyget undertecknas av ett organ som utses av utbildningsanordnaren.

BILAGOR

Bilaga 1. Identifiering och erkännande av kunnande i grundläggande yrkesutbildning och fristående examina

	Grundläggande yrkesutbildning	Fristående examen
Identifiering av kunnande	<p>Utbildningsanordnaren utreder hurdant kunnande den studerande har</p> <ul style="list-style-type: none">• då studierna inleds (inledande kartläggning)• när den studerande börjar med en ny studiedel (ansöker om erkännande av kunnande). <p>Slutsatsen av utredningen kan vara</p> <ul style="list-style-type: none">• erkännande av kunnande eller• stödåtgärder i studierna.	<p>Utbildningsanordnaren utreder hurdant kunnande examinandens har</p> <ul style="list-style-type: none">• när han eller hon söker till fristående examen och utbildning som förbereder för den (det första skedet av den personliga tillämpningen). <p>Slutsatsen av utredningen kan vara</p> <ul style="list-style-type: none">• förslag om att erkänna examinandens tidigare påvisade kunnande• examinandens hänvisas direkt till ett examenstillfälle eller• examinandens hänvisas till att skaffa mera yrkesskicklighet.
Erkännande av kunnande	<p>Den studerande ansöker om erkännande av kunnande i enlighet med utbildningsanordnarens anvisningar.</p> <p>Den studerande överlämnar alla behövliga intyg och utredningar över sitt kunnande till den person som ansvarar för erkännandet av kunnandet.</p>	<p>Examinanden överlämnar alla behövliga intyg och utredningar över sitt kunnande till den examensansvariga personen.</p>

	<p>Läraren eller den person som ansvarar för att erkänna kunnandet bedömer om kunnandet motsvarar målen och kraven på yrkesskicklighet i den examen som avläggs, om det är fråga om motsvarighet som fastställs i examensgrunderna (erkännande av gymnasiestudier).</p>	<p>Om den sökande har avlagt en examensdel eller examensdelar enligt grunderna för i kraftvarande yrkesinriktad grundexamen, yrkes- eller specialyrkesexamen, vilka kan fogas till som en del av den examen som ska avläggas enligt det som bestäms om uppbyggnaden av examen i examensgrunderna, skickar utbildningsanordnaren uppgifter om tidigare avlagda examensdelar till examenskommissionen.</p> <p>Om den som ansöker har avlagt andra än tidigare nämnda examina eller examensdelar, skickar utbildningsanordnaren uppgifter till de bedömare av examensprestationer som examensarrangören utsett. Bedömarnas uppgift är att bedöma om examen eller examensdelarna motsvarar grunderna för den examen som ska avläggas samt försäkrar sig om att den sökandes kunnande är aktuellt. Utgående från bedömningen föreslår bedömarna examenskommissionen till vilka delar det påvisade kunnandet kan föreslås erkännas att motsvara examensdelar i den examen som ska avläggas.</p> <p>Om den sökande har tidigare inhämtad eller påvisat kunnande som förutsätts i grunderna, examensdel eller examensdelar i den examen som ska avläggas handleder utbildningsanordnaren den sökande direkt till ett examenstillfälle. Då är det möjligt att avlägga examen eller examensdel utan förberedande utbildning eller annan tilläggsutbildning. Examenskommissionen beslutar om erkännande av kunnande.</p>
--	---	---

<p>Om tidigare förvärvat kunskande påvisats i någon utbildning, bestäms vitsordet för det erkända kunskandet utgående från betygen över utbildningen. Vitsordet omvandlas vid behov med hjälp av en omvandlingstabell.</p> <p>Om den som ansöker om erkännande av kunskande konstateras ha kunskande som täcker hela examen men inte har påvisat sitt kunskande eller inte har ett vitsord över det påvisade kunskandet, ska kunskandet bedömas genom yrkesprov och annan bedömning utgående från examensgrunderna.</p> <p>Erkännandet av kunskandet antecknas i studieprestationsregistret och den personliga studieplanen.</p> <p>De examensdelar som ersatts eller räknats till godo genom erkännande av kunskande anges i en fotnot i examensbetyget.</p>	<p>Om en studerande som avlägger en yrkesinriktad grundexamen har påvisat tidigare förvärvat kunskande i någon annan yrkesinriktad examen, bestäms vitsordet för det erkända kunskandet utgående från betygen över utbildningen. Vitsordet omvandlas vid behov med hjälp av en omvandlingstabell.</p> <p>I yrkes- och specialyrkesexamina används vitsordet godkänd.</p> <p>Erkännandet av kunskandet antecknas i sammandraget av bedömningarna.</p>
---	--

Bilaga 2. Bedömning av inläringen/förberedande utbildningen och kunnandet samt beslut angående bedömningar i grundläggande yrkesutbildning och fristående examina

BEDÖMNING AV INLÄRNINGEN INOM DEN GRUNDLÄGGANDE YRKESUTBILDNINGEN OCH UTBILDNINGEN SOM FÖRBEREDER FÖR FRISTÅENDE EXAMEN FRÅN OCH MED 1.8.2015		
	Grundläggande yrkesutbildning (yrkesinriktade examensdelar)	Fristående examen
Bedömning av inläringen/ bedömning av inläringen i utbildning som förbereder för fristående examen	Läraren eller arbetsplatshandledaren bedömer hur lärandet framskrider genom att handleda och uppmuntra de studerande att uppnå målen och kraven på yrkesskicklighet. De studerande får respons på framstegen muntligt eller skriftligt. Inga vitsord används vid bedömningen av inläring.	Läraren eller arbetsplatsutbildaren bedömer framstegen under den förberedande utbildningen genom att handleda och uppmuntra examinanderna att uppnå kraven på yrkesskicklighet i examen. De studerande får respons på framstegen muntligt eller skriftligt. Inga vitsord används vid bedömningen av inläring.
BEDÖMNING AV KUNNANDET		
Påvisande av yrkesskicklighet	Den studerande visar sitt kunnande huvudsakligen genom att arbeta, dvs. genom yrkesprov som visar att den studerande har de färdigheter som krävs i arbetslivets helheter i enlighet med en plan som organet godkänt. Om kraven på yrkesskicklighet inte kan påvisas på ett heltäckande sätt på arbetsplatsen, ska yrkesprovet kompletteras på någon annan plats eller vid läroanstalten. Utöver yrkesprovet kan kunnandet bedömas även med andra metoder i enlighet med examensgrunderna.	Yrkesskickligheten påvisas vid examenstillfällen, huvudsakligen i autentiska arbetsuppgifter i arbetslivet och enligt examinandens personliga examensplan. Utöver att påvisa sitt kunnande genom praktiska arbetsuppgifter och den specialkompetens som krävs i examen kan examinanden vid behov komplettera examensprestationerna så att kraven på yrkesskicklighet blir påvisade på ett heltäckande och tillförlitligt sätt (med bl.a. skriftliga beskrivningar, videoinspelningar och intervjuer).
Bedömare	Lärarna och arbetslivsrepresentanterna beslutar gemensamt om bedömningen av yrkesproven.	Företrädare för arbetsgivare, arbetstagare och undervisningssektorn bedömer examensprestationerna. Även självständiga yrkesutövare kan användas som bedömare, om dessa är typiska för branschen.

<p>Bedömning</p>	<p>Andra personer än lärare ska ha sådan sakkunskap inom den aktuella branschen som kan anses tillräcklig för bedömningen av yrkesproven.</p> <p>Organet bestämmer vem som ska bedöma yrkesproven.</p> <p>Bedömningen genomförs med en tregradig skala 1–3 utifrån de föremål för bedömning och bedömningskriterier som anges i grunderna för grundexamen.</p> <p>Efter yrkesprovet hålls ett utvärderingssamtal, i vilket den studerande, arbetsplatshandledaren och läraren deltar.</p> <p>Vid utvärderingssamtalet framför den studerande sin självvärdering och har möjlighet att komplettera sitt yrkesprov muntligt.</p> <p>Målet med samtalet är att uppnå enighet om den studerandes kunskande, och kunnandet antecknas för varje föremål för bedömning i en bedömningsblankett.</p>	<p>Bedömarna ska ha god yrkeskompetens inom branschen. När ett bedömningsförslag utarbetas på trepartsbasis för en examensdel ska minst en av bedömarna vara examensmästare.</p> <p>Examenskommissionen godkänner bedömarna.</p> <p>Bedömningen genomförs enligt föremålen för bedömning och bedömningskriterierna i examensgrunderna; för dem som avlägger en yrkesinriktad grundexamen med en tregradig skala 1–3 och för dem som avlägger en yrkes- eller specialyrkesexamen med skalan godkänd/underkänd.</p> <p>Bedömarna antecknar sina iakttagelser om examensprestationen på en bedömningsblankett, som tillsammans med eventuellt övrigt bedömningsmaterial används som grund för bedömningsförslaget för examensdelen.</p> <p>Examinanden ska ges möjlighet att själv utvärdera sina prestationer. Denna självvärdering genomförs på det sätt som anges i planen för anordnandet av fristående examen.</p> <p>Vid behov får examinandena komma till tals under examenstillfället.</p>
-------------------------	--	---

<p>Beslut om vitsord</p>	<p>Som avslutning på utvärderingssamtalet beslutar i allmänhet läraren och arbetsplatshandledaren gemensamt om vitsordet för yrkesprovet. Om övrig bedömning av kunnandet som ingår i examensdelen beslutar lärarna.</p> <p>Vitsorden i examensbetyget baserar sig på bedömningen av kunnandet.</p>	<p>När examinandan har påvisat sitt kunnande i fråga om alla krav på yrkesskicklighet som ingår i examensdelen och bedömningen är dokumenterad, utarbetar bedömarna ett bedömningsförslag till examenskommissionen. Bedömningsförslaget baserar sig på examinandans bedömningsmaterial. I yrkes- och specialyrkesexamina föreslås att examensdelen godkänns eller underkänns. När det gäller de yrkesinriktade grundexamina beslutar bedömningsgruppen vilket vitsord de ska föreslå för examensdelen. Examenskommissionen fattar beslutet angående om bedömningen.</p> <p>Vitsorden i examensbetyget baserar sig på bedömningen av kunnandet.</p>
---------------------------------	---	--

Bilaga 3. Nyckelkompetenser för livslångt lärande

Lärande och problemlösning

De studerande eller examinanderna planerar sin verksamhet och utvecklar sig själv och sitt arbete. De utvärderar sitt eget kunnande. De löser problemsituationer i sitt arbete samt gör val och fattar beslut. De fungerar smidigt, innovativt och på ett nyskapande sätt i sitt arbete. De skaffar information samt strukturerar, bedömer och tillämpar informationen.

Interaktion och samarbete

De studerande eller examinanderna fungerar på ett ändamålsenligt sätt i olika interaktionssituationer och framför sina synpunkter tydligt, konstruktivt och förtroendeingivande. De fungerar samarbetsinriktat med olika slags människor och som medlemmar i arbetsgrupper samt bemöter människor jämlikt. De följer allmänt omfattade etikettsregler och förfaringssätt. De utnyttjar den respons de får i sitt arbete.

Yrkesetik

De studerande eller examinanderna fungerar i enlighet med yrkets värdegrund i sitt arbete. De engagerar sig i sitt arbete och fungerar ansvarsfullt genom att iakttä ingångna avtal och etiken inom det egna yrket.

Hälsa, säkerhet och funktionsförmåga

De studerande eller examinanderna fungerar tryggt och ansvarsfullt under arbetstiden och fritiden samt i trafiken och upprätthåller sunda levnadsvanor och sin funktions- och arbetsförmåga. De arbetar ergonomiskt riktigt och tillgodogör sig av den hälsotion som behövs inom den egna branschen samt förebygger faror och hälsorisker som anknyter till arbetet och arbetsmiljön.

Initiativförmåga och företagsamhet

De studerande eller examinanderna bidrar med sin verksamhet till att målen uppnås. De fungerar initiativrikt och kundkoncentrerat som arbetstagare och/eller företagare. De planerar sin verksamhet och arbetar för att uppnå målsättningarna. De fungerar ekonomiskt och resultatrikt och är självstyrda. De dimensionerar sitt eget arbete utgående från målsättningarna.

Hållbar utveckling

De studerande eller examinanderna verkar i sitt yrke enligt den hållbara utvecklingens ekologiska, ekonomiska, sociala och kulturella principer. De iakttar centrala författningar, bestämmelser och avtal som gäller hållbar utveckling i arbetsuppgifter inom branschen.

Estetik

De studerande eller examinanderna beaktar i sin verksamhet de estetiska faktorerna inom sin egen bransch. De främjar eller upprätthåller trivseln och annan estetik i sin arbetsmiljö.

Kommunikation och mediekunskap

De studerande eller examinanderna kommunicerar mångsidigt och interaktivt på ett sätt som lämpar sig för situationen och utnyttjar sina språkkunskaper. De identifierar, tolkar och bedömer kritiskt olika medieprodukter, använder media och kommunikationsteknologi samt producerar mediematerial.

Matematik och naturvetenskaper

De studerande eller examinanderna använder elementära räkneoperationer för att lösa räkneuppgifter som behövs i arbetslivet och vardagen. De använder t.ex. formler, grafer, figurer och statistik för att lösa yrkesuppgifter och -problem. De tillämpar i sitt arbete metoder och arbetssätt som bygger på lagbundenheter i fysik och kemi.

Teknologi och informationsteknik

De studerande eller examinanderna drar mångsidigt nytta av teknologier som används i yrket. De beaktar teknikens fördelar, begränsningar och risker i sitt arbete. De använder datateknik mångsidigt i sitt yrke och som medborgare.

Aktivt medborgarskap och olika kulturer

De studerande eller examinanderna drar nytta av information om samhällets grundläggande strukturer och om tillvägagångssätten i samhället och deltar på ett konstruktivt sätt i den samhälleliga verksamheten och beslutsfattandet. De handlar i enlighet med sina rättigheter och skyldigheter både i arbetet och i vardagslivet. De arbetar aktivt för att eliminera missförhållanden. De iaktar lagarna om jämställdhet och likabehandling. De agerar sakligt och enligt arbetslivets krav när de möter människor med en annan kulturbakgrund i Finland och i internationella aktiviteter.

Bilaga 4. Krav på yrkesskicklighet, föremål för bedömning och allmänna bedömningskriterier inom den grundläggande yrkesutbildningen

FÖREMÅL FÖR BEDÖMNING	BEDÖMNINGSKRITERIERNA PÅ ETT ALLMÄNT PLAN		
	Nöjaktiga N1	Goda G2	Berömliga B3
1. Behärskande av arbetsprocessen	Den studerande		
Bedömning av planeringen av det egna arbetet, utvärdering av arbetsprestationen och utvecklande av den egna verksamheten	planerar sitt arbete, men behöver handledning i nya situationer eller när arbetsmiljön förändras	planerar sitt eget arbete	planerar självständigt de arbeten och uppgifter som är på hans/hennes ansvar
	utvärderar hur det egna arbetet lyckas	utvärderar under arbets gång hur det egna arbetet lyckas och klarar självständigt av nya och föränderliga situationer	utvärderar hur det egna arbetet lyckas och motiverar sin utvärdering samt utvecklar och utvärderar sina arbetssätt och sin arbetsmiljö
Bedömning av genomförandet av arbetshelheten, självständigheten och ansvarsfullheten	fungerar i bekanta arbetsuppgifter	ser sitt arbete som en helhet (<i>t.ex. var ska man börja och sluta och vilka redskap m.m. som behövs i arbetet</i>)	ser sitt arbete och verksamhetsmiljön som en helhet och sin egen arbetsinsats som en del av helheten
	arbetar så att slutresultatet är acceptabelt i enlighet med arbetsplanen eller kvalitetsmålen	arbetar så att slutresultatet innefattar arbetsuppgiftens specialkrav	arbetar i enlighet med arbetsplatsens specialkrav på ett sådant sätt att arbetets slutresultat överensstämmer med målsättningarna
	behöver tidvis handledning i att framskrida i arbetsskeden	avancerar smidigt från ett arbetsskede till ett annat	avancerar i sitt arbete systematiskt och smidigt och anpassar sitt arbete till den övriga verksamheten i arbetsmiljön
	följer arbetsanvisningar, arbetstider och avtal samt förhandlar om avvikelser.	utför de anvisade uppgifterna på egen hand och sköter sina arbetsuppgifter från början till slut och ansvarar för sin egen andel av arbetet.	utför på sitt eget ansvar sområde självmant även andra arbetsuppgifter än de som anvisats.

FÖREMÅL FÖR BEDÖMNING	BEDÖMNINGSKRITERIER PÅ ETT ALLMÄNT PLAN		
	Nöjaktiga N1	Goda G2	Berömliga B3
2. Behärskande av arbetsmetoder, redskap och material	Den studerande		
Bedömning av val och användning av sådana arbetsmetoder, -redskap och material som lämpar sig för arbetsuppgiften och arbetsmiljön	använder centrala arbetsmetoder, arbetsredskap och material som hör ihop med det egna arbetet i arbetsituationer som upprepas, men behöver för en del av dem handledning (metoder, redskap, material anges särskilt för de olika examensdelarna).	använder självständigt arbetsmetoder, arbetsredskap och material som hör ihop med det egna arbetet i arbetsituationer.	väljer arbetsmetoder, arbetsredskap och material som passar bäst för det egna arbetet och använder dem smidigt i föränderliga arbetsituationer.

FÖREMÅL FÖR BEDÖMNING	BEDÖMNINGSKRITERIER PÅ ETT ALLMÄNT PLAN		
	Nöjaktiga N1	Goda G2	Berömliga B3
3. Behärskande av den kunskap som ligger till grund för arbetet	Den studerande		
Bedömning av behärskande och tillämpning av den kunskap som behövs i arbetet	använder den kunskap som ligger till grund för användningen av de vanligaste metoderna, redskapen och materialen i arbetsuppgifter som upprepas (dvs. de metoder, redskap och material som angetts i punkt 2), men behöver handledning i att skaffa och tillämpa kunskap.	skaffar och använder på eget initiativ den kunskap som behövs i arbetet.	skaffar och använder självständigt kunskap i sitt arbete i föränderliga arbetsituationer och motiverar sina avgöranden i fråga om arbetet utgående från den information som han/hon skaffat.

FÖREMÅL FÖR BEDÖMNING	BEDÖMNINGSKRITERIER PÅ ETT ALLMÄNT PLAN		
4. Nyckelkompetenser för livslångt lärande	Nöjaktiga N1	Goda G2	Berömliga B3
	Den studerande		
Lärande och problem- lösning	söker information under handledning	söker information enligt anvisningar	söker information självständigt
Utvärdering av det egna kunnandet som utförare av arbetet och utveckling av arbetet samt av problemlösning och av att göra val och fatta beslut	planerar sitt arbete men behöver handledning i nya situationer eller när arbetsmiljön förändras	planerar sitt eget arbete och utvärderar hur det egna arbetet lyckas under arbetets gång	planerar självständigt de uppgifter som är på hans/hennes ansvar och utvärderar sitt kunnande hur det egna arbetet lyckas samt motiverar sin bedömning
	utvärderar hur det egna arbetet lyckas	tar emot respons och handlar enligt den	utvärderar och utvecklar sina arbetsätt och sin arbetsmiljö
	klarar av bekanta situationer men behöver handledning och stöd i föränderliga situationer och valsituationer	klarar på eget initiativ av föränderliga situationer och valsituationer	utvecklar sin verksamhet utgående från erhållen respons
			fungerar självständigt och ändamålsenligt i olika slags situationer och kommer på alternativa sätt att fungera i sin verksamhet
Interaktion och samar- bete	följer anvisningar som getts för interaktions- situationer när han/ hon verkar i sin egen inlärnings- och arbetsge- menskap	handlar på det sätt situ- ationen kräver i sin egen inlärnings- och arbets- gemenskap i olika slags interaktionssituationer	framställer tydligt sin sak och framför konstruktivt olika slags synpunkter
Bedömning av agerande i interaktionssituationer och av samarbetsförmåga			

	fungerar i en bekant arbetsgemenskap och grupp och begär vid behov hjälp av andra	fungerar tillsammans med olika slags människor i arbetsgemenskapen och gruppen	stöder och hjälper andra samt beaktar i sitt arbete det följande arbetsskedet och den följande arbetstagaren
Yrkesetik Bedömning av verksamhet i enlighet med yrkesetiken, yrkets värdegrund och ingångna avtal	iakttar givna etiska regler och tidtabeller	iakttar givna etiska regler, avtal och bestämmelser samt tidtabeller	fungerar i enlighet med arbetsgemenskapens värderingar, mål, etiska regler, avtal och bestämmelser i föränderliga situationer samt följer tidtabeller
Hälsa, säkerhet och funktionsförmåga Bedömning av verksamhet som upprätthåller hälsa, säkerhet och funktionsförmåga	följer säkerhetsanvisningar som getts om arbetet och förorsakar inte fara för sig själv eller andra	följer arbetsgemenskapens anvisningar och beaktar i sitt arbete säkerheten för medlemmarna i arbetsgemenskapen och i arbetsmiljön	följer arbetsgemenskapens anvisningar och beaktar i sitt arbete säkerheten för medlemmarna i arbetsgemenskapen och i arbetsmiljön
	säkerställer säkerheten i enlighet med anvisningar	säkerställer säkerheten	säkerställer säkerheten och informerar om faror och risker som han/hon noterat
	använder skyddsutrustning, arbetsredskap och arbetsmetoder på säkert sätt enligt anvisningarna	använder skyddsutrustning, arbetsredskap och arbetsmetoder på ett säkert sätt	använder skyddsutrustning, arbetsredskap och arbetsmetoder på ett säkert sätt
	arbetar i regel ergonomiskt riktigt.	arbetar ergonomiskt riktigt.	använder säkra, lämpligt belastande och omväxlande arbetsmetoder och uppmärksammar ergonomin.

Bilaga 5. Krav på språkkunskaper inom servicebranschen

	Nöjaktiga N1	Goda G2	Berömliga B3
Behärskande av branschspecifikt språk hos finskspråkiga	betjänar kunderna på finska och klarar sig behjälpligt på svenska samt på ett främmande språk i servicesituationen	betjänar kunderna på finska och sköter servicesituationen på svenska samt på ett främmande språk	betjänar kunderna på finska och klarar smidigt av servicesituationer på svenska samt på ett främmande språk
Behärskande av branschspecifikt språk hos svenskspråkiga	betjänar kunderna på svenska och sköter servicesituationen på finska och klarar sig behjälpligt på ett främmande språk i servicesituationen	betjänar kunderna på svenska och sköter servicesituationen smidigt på finska samt sköter servicesituationen på ett främmande språk	betjänar kunderna på svenska och finska och sköter smidigt servicesituationen på ett främmande språk
Behärskande av branschspecifikt språk hos personer med ett annat språk	sköter servicesituationen på finska eller svenska och klarar sig behjälpligt på ett annat främmande språk i servicesituationen	sköter servicesituationen på finska eller svenska samt på ett främmande språk och klarar sig behjälpligt på det andra inhemska språket	betjänar kunderna på finska eller svenska och sköter smidigt servicesituationen på det andra inhemska språket och på ett främmande språk
Behärskande av branschspecifikt språk i utbildning på ett främmande språk	sköter utöver på undervisningsspråket servicesituationen på finska eller svenska samt kan hjälpa kunden vidare på ett annat språk i en servicesituation	sköter utöver på undervisningsspråket servicesituationen på finska eller svenska samt på ett annat språk	betjänar utöver på undervisningsspråket kunderna på finska eller svenska samt sköter smidigt servicesituationen på ett annat språk

Online
ISBN 978-952-13-6177-7
ISSN 1798-9078

Bedömningsguiden är avsedd för utbildningsanordnare och examensarrangörer, representanter för arbetslivet och examenskommissioner samt studeranden och examinander. Syftet med guiden är att underlätta planering och genomförandet av bedömning.